

Науково-дослідний інститут
публічної політики і соціальних наук

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Тези доповідей учасників
науково-практичного семінару

(м. Харків, 21 лютого 2020 року)

Харків 2020

УДК 34(477)(063)

A31

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук
(протокол № 2 від 20 лютого 2020 року)

A31 **Адміністративне** право та процес: актуальні проблеми та шляхи вирішення : тези доп. учасників наук.-практ. семін. (Харків, 21 лют. 2020 р.) ; Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2020. 104 с.

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено сучасні проблеми адміністративного права і процесу, протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів юридичних закладів вищої освіти, а також юристів-практиків.

УДК 34(477)(063)

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Деякі доповіді та повідомлення мають дискусійний характер, оскільки в них висловлюється особиста думка автора, яка не завжди збігається з поглядами членів редколегії.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>).

© Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук, 2020

ЗМІСТ

ДАНИЛЬЧЕНКО Ю. Б.

Насильство як основна характерна риса тероризму..... 5

ЗАВАЛЬНИЙ М. В.

Щодо запровадження обов'язкової реєстрації камер відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця, та порядку отримання з них інформації..... 8

РУСЕЦЬКИЙ А. А.

Напрямки удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності судово-експертних установ України..... 12

ВАСИЛЬЄВА Л. А.

Публічність як затребувана правова матриця громадянського суспільства..... 15

КАЗАНЧУК І. Д.

Інноваційні підходи до удосконалення системи правового регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки України 18

КІКІНЧУК В. Ю.

Щодо розуміння сутності та призначення адміністративних процедур..... 21

ПАБАТ О. В.

Реформування поліції в Україні: красиве гасло чи нагальна необхідність?..... 24

ПАВЛІЧЕНКО О. В.

Наукові підходи до диференціації гарантій соціального захисту жінок 26

СОКОЛОВ В. М.

Складові елементи правового регулювання соціальної безпеки державних службовців 30

СТРУНЕВИЧ О. П.

Досвід діяльності прокуратури у США..... 34

ЩЕРБАНЬ В. Д.

Специфіка регулювання інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах за незалежної України 37

БОГДАНОВА С. Д.

Законодавчий напрям взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України..... 41

БУГАЙЧУК В. С.

Правова природа кредитно-розрахункових відносин: теоретичний аспект 44

ВОЛКОВА А. О.

Класифікація стягнень за правопорушення в інформаційній сфері.... 47

ГВОЗДИК С. П.

Сутність адміністративно-правового механізму забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу в Україні 51

ДІХТЯРУК А. Б.	
Поняття права на вищу освіту в конституційно-правовій доктрині ...	55
ДМИТРЕНКО С. О.	
Окремі аспекти реалізації правоохоронної функції держави в умовах створення Бюро фінансових розслідувань	58
КАРПУШОВА О.В.	
Хорватський досвід регулювання виникнення трудових відносин із кандидатом на посаду судді	62
КОНТИМИРОВА В. В.	
Судово-експертні установи України у системі суб'єктів міжнародного співробітництва	66
КРИВЕНКО Д. Є.	
Теоретична характеристика видів загальних ознак медіації як способу вирішення трудових спорів	69
КРИВКО О. О.	
До проблеми вдосконалення кадрового забезпечення юридичних відділів в Україні	72
ЛИСКОВ С. О.	
Мета адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби	75
МУЗИЧУК Е. О.	
Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення Національної поліції України.....	78
НЕСТЕРОВ Д. І.	
Створення слідчо-оперативної групи в районі проведення операції Об'єднаних сил та організація виїзду таких груп на місце події після вчинення обстрілу (вибуху).....	81
ПОТОПАЛЬСЬКИЙ С. В.	
Нормотворчість, як важлива форма забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України	84
РЕВА В. В.	
Докази та доказування у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів.....	87
РОМАНОВСЬКА О. І.,	
Природа адміністративно-правового забезпечення органів державної виконавчої служби в Україні	90
РУВІН О. Г.	
До характеристики діяльності судово-експертних установ в державах Європи	93
САДОВЕНКО А. І.	
Щодо кваліфікаційних вимог до професії «косметолог»	96
ПСТУХОВ А. Ю.	
Бізнес як об'єкт адміністративно-правового регулювання	99
ПОЛЯНСЬКИЙ А. О.	
Актуальні питання адміністративного законодавства, яке регулює взаємодію судово-експертних установ з правоохоронними органами	102

НАСИЛЬСТВО ЯК ОСНОВНА ХАРАКТЕРНА РИСА ТЕРОРИЗМУ

Юрій Броніславович ДАНИЛЬЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності ім. академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Свого часу досліджуючи проблему існування такого феномену як тероризм, ми, зрозуміло, детально аналізували проблему віднесення тероризму до системи кримінального насильства. При цьому, наголошували на тому, що тероризм – це складне та багатовимірне явище реальної дійсності, яке розглядається у сучасній правовій науці у двох аспектах:

1) як негативне соціальне явище, що являє собою складну соціальну систему, детерміновану взаємодією негативних факторів зовнішнього середовища й відповідних особливостей особистості терориста;

2) як правову оцінку й відображення цього явища в чинному законодавстві, що є особливо важливим для мети досягнення відповідності змісту правових дефініцій тим властивостям та ознакам, що іманентно властиві реальним явищам, і вдосконалення практики протидії тероризму (в цьому питанні нами був обов'язково врахований вже висловлений раніше окремими науковцями погляд на цю проблему [1, с. 9-10]), що ґрунтується на принципі законності [2, с. 30].

Але стрімко змінювана суспільно-політична та економічна ситуація як в світі так і в Україні примушує нас постійно повертати власні погляди на проблему зв'язку тероризму та насильства.

В останні часи в засобах масової інформації, в виступах окремих політиків та експертів різних напрямків та рівнів дуже часто використовується термін тероризм або терористична діяльність. При цьому, таке використання відбувається дуже часто без звернення на його доречність. Інколи навіть виникає таке враження, що без терміну тероризм не може відбутись жодний виступ політика чи то експерта або жодна новина в інформаційному просторі.

Враховуючи це, ми вважаємо за потребу ще раз звернути свій погляд та погляд усього суспільства на розуміння наукою тероризму як явища та його основних рис. Зрозуміло, що це завдання, за своїми обсягами, не може бути реалізовано в межах одного невеличкого дослідження, але визначитись послідовно з окремими науковими проблемами більш менш можливо.

Однією з таких проблем є визнання насильства як основної характерної риси тероризму.

Необхідно наголосити на тому, що для забезпечення формування чіткого та несуперечливого погляду питання основного змісту такого явища як тероризм, а також для ефективної практики протидії тероризму, необхідно мати науково обґрунтоване уявлення про сутнісні властивості

тероризму як негативного явища сучасності, що відрізняють його від інших негативних соціальних явищ узагалі та від інших видів кримінального насильства зокрема.

У сучасному науковому просторі тероризм визначається як явище, якому притаманний взаємозв'язок таких рис:

- 1) учинення або погроза вчиненням насильницьких діянь;
- 2) публічний характер вчинюваних діянь із наміром їх широкого розголосу;
- 3) спрямованість діянь на залякування населення;
- 4) застосування насильства щодо одних осіб (безвинних жертв) чи заподіяння іншої шкоди з метою спонукання до вигідної для терористів поведінки певних осіб – суб'єктів впливу (органів влади, міжнародних організацій, фізичних чи юридичних осіб тощо).

З вищезазначеного переліку характерних рис тероризму ми спостерігаємо те, що до нього безумовно відносять таке явище як насильство. При цьому, ми можемо спостерігати той факт, що в окремих моментах насильство напряду передбачається як характерна риса тероризму, а в деяких, в певній мірі, опосередковано (наприклад, спрямованість діянь на залякування населення).

Все це обумовлює ту точку зору, яка визначає тероризм як різновид кримінального насильства й виражається у реальному вчиненні насильницьких дій або погрозі ними.

Поняття «насильство» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначається таким чином: «1. Застосування фізичної сили до кого-небудь. 2. Застосування фізичної сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось» [3, с. 735].

Під насильством як кримінально-правовою категорією, на думку О. М. Храмцова, слід розуміти умисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, який зумовлюється ворожою, інструментальною або негативістською мотивацією та проявляється у фізичному та/або інформаційному діянні (дії чи бездіяльності) всупереч чи поза волею людини, таким чином впливаючи на свободу її волевиявлення, або завдаючи їй фізичної та/або психічної шкоди або створюючи реальну загрозу їх заподіяння [4, с. 25].

Крім того, у кримінально-правовій науці насильство поділяється на фізичне та психічне. Ці його різновиди виступають як два різні способи вчинення злочину, які мають різні ознаки та конкретні прояви. Водночас у науковій літературі звертається увага на те, що фізичне насильство часто поєднується з психічним насильством, що підвищує суспільну небезпечність такого діяння та породжує більшу кількість суспільно небезпечних наслідків.

Зокрема, Н. М. Ярмиш вказує на те, що ті ж самі діяння можуть впливати на людину одночасно і фізично, і морально, тому цілком допустимо говорити про те, що фізичне страждання людини переважно супроводжується моральними стражданнями [5, с. 45]. У зв'язку з цим же О. М. Ігнатов зазначає, що оскільки людина – це єдність двох взаємодіючих підструктур: біологічної й надбіологічної (психіки), фізичне насильство над нею може мати наслідком заподіяння психічних травм, так само як

наслідками впливу на психіку можуть бути порушення фізіологічних функцій організму й навіть смерть людини [6, с. 70]. І саме у поєднанні фізичного та психічного насильства проявляється сутність терористичних діянь, під час учинення яких будь-яке фізичне насильство є не самоціллю, а лише засобом психічного впливу на поведінку відповідних державних органів, міжнародних організацій, фізичних чи юридичних осіб, про що свідчать усі інші риси тероризму.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно наголосити на тому, що тероризм як явище повинний мати насильницьке забарвлення. Це, в свою чергу, чітко передбачає те, що для визначення будь-якої події як терористичної необхідно обов'язково встановлювати в її змісті риси насильницького характеру.

Список використаних джерел:

1. Тероризм: визначення і сутність: монографія/за заг. ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова; А. В. Коростилєнко, Б. Д. Лєонов, І. М. Рижов та ін.; Київ: Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
2. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 442 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2007. 1736 с.
4. Храмцов О. М. Насильство як категорія Загальної частини кримінального права України (теорія, практика, зарубіжний досвід): монографія. Харків: Колегіум, 2017. 261 с.
5. Ярмаш Н. М. Жорстоке поводження як одна із форм доведення до самогубства. *Право України*. 1992. № 7. С. 45–46.
6. Ігнатов О. М. Кримінальне насильство: окремі питання. *Право України*. 2005. № 3. С. 67–70.

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ РЕЄСТРАЦІЇ КАМЕР ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ПУБЛІЧНІ МІСЦЯ, ТА ПОРЯДКУ ОТРИМАННЯ З НИХ ІНФОРМАЦІЇ

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
директор Науково-дослідного інституту
публічної політики і соціальних наук;
доцент кафедри адміністративного
права та процесу факультету №1 Харківського
національного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4191-061X>*

Нині Україна знаходиться на етапі реформування судової та правоохоронної систем. Метою реформ є побудова в Україні сучасної європейської системи захисту прав і свобод людини (створити сильний професійний суд, впровадити ефективну систему виконання судових рішень, задати єдині професійні й етичні стандарти для суддівського корпусу, адвокатури та прокуратури, підвищити правову культуру громадян). Лише змінивши всі складові системи, буде досягнуто головної мети — дотримання верховенства права у країні. Найголовнішим завданням всієї правоохоронної системи є забезпечення безпеки і порядку в країні, протидія правопорушенням. Виконання цих завдань в сучасних умовах є неможливим без використання технічних засобів. Використання технічних засобів, за допомогою яких фіксуються правопорушення, дозволяють більш ефективно вирішувати завдання щодо притягнення винних до відповідальності. Використання відео- та фотофіксації не лише підвищує ефективність охорони громадського порядку та забезпечення публічної безпеки, а й змінює тактику протидії правопорушенням, що вчиняються в громадських місцях.

Ефективність протидії правопорушенням, що вчиняються в публічних місцях, безпосередньо залежить від вирішення двох основних завдань:

- 1) збільшення території, яка контролюється камерами відеоспостереження, та до яких має оперативний доступ поліція;
- 2) належне правове врегулювання порядку використання систем відеоспостереження для притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до відповідальності.

За даними Comparitech (<https://www.comparitech.com>) Київ посідає 49 місце у світовому рейтингу міст, за покриттям камерами стеження (понад 2 камери на 1000 жителів). Водночас ситуація в інших населених пунктах України, в середньому, є суттєво складнішою. Звісно, камери встановлюються за ініціативою Національної поліції та органів місцевого самоврядування. Але цей процес через брак фінансування є вкрай довготривалим. Одним із можливих шляхів швидкого збільшення території покриття камерами відеоспостереження є залучення до цього процесу приватних суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Зазначені суб'єкти

для власних потреб активно встановлюють системи відеоспостереження, які спрямовані не лише на приватну територію, але й на публічні місця¹. Такі камери є вкрай важливими для правоохоронних органів в контексті забезпечення публічної безпеки і порядку.

Одним із способів збільшення території покриття камерами відеоспостереження, які спрямовані на публічні місця і можуть бути використані правоохоронними органами, є обов'язкова реєстрація камер відеоспостереження, які спрямовані на публічні місця.

В Україні вже є приклади запровадження подібних систем відеоспостереження на рівні територіальних громад. Незважаючи на позитивні результати, ці системи є розрізненими. Доступ до актуальної інформації про місця встановлення камер відеоспостереження та сектор їхнього огляду є ускладненим як для правоохоронних органів, так і для інших зацікавлених суб'єктів.

Найбільш ефективним механізмом створення відповідної загальнодержавної інформаційної системи видається державно-приватне партнерство. Як свідчить світовий та вітчизняний досвід, надання можливості приватному сектору брати участь у розбудові інфраструктури та наданні державних послуг дозволяє залучити більше фінансів, досвіду та управлінських навичок, що за інших умов є недоступними для публічного сектору. Органи влади мають зосередитись переважно на визначені цілей, співпраці, моніторингу процесів і ініціації змін у разі потреби, а також на якості і вартості наданих послуг. Приватні партнери мають залучати в проекти не лише капітал, а й сучасні технології, застосовуючи наявний досвід з ефективного використання інновацій та наукових досягнень. Саме приватний сектор в змозі в найкоротші строки реалізувати завдання створення єдиної інформаційної системи про камери відеоспостереження й розгалуженої стандартизованої мережі відеоспостереження.

Суб'єктами отримання інформації про місце та сектор огляду камер відеоспостереження, а також фото-, відеоматеріалів можуть бути:

- правоохоронні органи;
- комунальні служби;
- приватні охоронні компанії;
- страхові компанії;
- приватні особи тощо.

Правоохоронні органи, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, комунальні служби мають отримувати інформацію з єдиної інформаційної системи на безоплатній основі. Щодо інших суб'єктів може бути встановлено плату за користування інформацією з єдиної інформаційної системи про камери відеоспостереження.

Обов'язок реєстрації таких камер має бути покладено на власників (орендарів) будівель. Під час реєстрації камери слід зазначати місце встановлення камери, сектор огляду та модель камери (технічні характеристики). Правила розміщення камер відеоспостереження, що

---

¹ Під «публічними місцями» в даному контексті розуміються вулиці, парки, площі, сквери та інші місця вільного перебування людей (за виключенням приватних територій чи режимних об'єктів).

спрямовані на публічні місця, мають бути затверджені Кабінетом Міністрів України в Правилах розміщення камер відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця.

В той же час існують певні ризики запровадження обов'язковості реєстрації камер відеоспостереження в публічних місцях. Зокрема, аналіз судової практики свідчить, що інформація, яка виступає доказом у кримінальному провадженні (в тому числі записи систем відеофіксації), нерідко вилучається разом із технікою, на якій вона зберігається. Це спричинено тим, що, як правило, речовими доказами визнаються саме матеріальні носії інформації, які не містять ознак речових доказів, а не електронні файли, програми та ін., що зафіксовані на них. Внаслідок невизначеного часу здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень в зазначених випадках сторона обвинувачення часто утримувала вилучене майно, самостійно його володільцям не повертала, а арешт скасовувався за заявами власників лише в судовому порядку. У результаті законні власники на час проведення досудового розслідування позбавлені права володіння, користування та розпорядження належним їм майном незалежно від того, дійде справа до суду чи ні. Чинними положеннями ст. 168 КПК передбачено, що у разі необхідності слідчий чи прокурор здійснює копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їхніх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації відбувається із залученням спеціаліста. Тобто слідчий чи прокурор сам вирішує: вилучити комп'ютер чи копіювати з нього інформацію. Вказана норма кодексу зумовлює службові зловживання слідчого та прокурора щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Загроза подібних зловживань може мати негативний вплив на бажання приватних та юридичних осіб подавати реєстраційну інформацію про камери відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця.

Шляхами вирішення даної проблеми є:

а) заборона вилучати пристрої для опрацювання, передавання та зберігання електронної інформації або їхніх складових, а також порушувати роботу комп'ютерних та інших мереж, якщо знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення виступає інформація, що на них міститься. Вилучати вказану техніку має бути дозволено лише у визначених випадках, якщо вона є знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення, або у випадку, коли електронна інформація як речовий доказ не може бути копійована без пошкодження чи знищення цього пристрою;

б) запровадження автоматизованого доступу правоохоронних органів до систем відеоспостереження, які належать приватним особам або суб'єктам господарської діяльності.

Для мінімізації зловживань з боку правоохоронних органів щодо вилучення технічних засобів, що містять записи з систем відеофіксації, пропонується підтримати Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України (щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів

забезпечення кримінального провадження)» (реєстр. 2740 від 15.01.2020 р.).

Зазначений Проект Закону, у разі реалізації, дозволить підвищити збалансованість між забезпеченням дотримання прав фізичних та юридичних осіб та повноваженнями слідчих під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, дозволить удосконалити методику проведення слідчих дій і знизить навантаження на правоохоронні органи в частині усунення потреби зберігання великої кількості громіздкої вилученої техніки.

Опитування представників юридичних осіб та приватних осіб – власників та утримувачів систем відеоспостереження, що проведене НДІ публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>), свідчить про наступне:

- 95% приватних осіб виступають проти підключення належних їм камер відеоспостереження до централізованих систем відеоспостереження;
- 35% представників юридичних осіб не виключають можливість підключення до централізованих систем відеоспостереження (25% з них згодні сплачувати оператору зв'язку канал передачі даних).

У зв'язку з цим доцільним вбачається надання можливості компаніям, що інтегруватимуть власні камери до централізованих систем відеоспостереження, централізованому доступу до записів з їхніх камер на єдиному порталі.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Анатолій Анатолійович РУСЕЦЬКИЙ,

*доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
головний науковий співробітник Харківського
науково-дослідного інституту судових експертиз
ім. засл. проф. М. С. Бокариуца
<https://orcid.org/0000-0003-2234-4392>*

Реформування законодавства, що регламентує судово-експертну діяльність, є сьогодні вкрай нагальним питанням. Актуальність реформування законодавства у даній сфері зумовлюється необхідністю створення в Україні цілісної незалежної державної експертної служби, що була б спроможна ефективно здійснювати свою діяльність на прозорих механізмах організації роботи та забезпечувати потребу суспільства у чесному, неупередженому проведенні судових експертиз. Тож якнайбільш чітко та повне врегулювання на законодавчому рівні правових, організаційних і фінансових основ судово-експертної діяльності є наразі першочерговим завданням на шляху забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною судовою експертизою.

Як доречно підкреслюють експерти, на сучасному етапі розбудови системи судово-експертної діяльності в Україні, вкрай важливо, аби судова й інші види експертизи проводилися на основі належним чином розробленого законодавства, де буде чітко й детально визначено принципи проведення експертизи, перелік можливих експертиз, порядок збільшення їх різновидів, органи управління експертизою, правовий статус експерта, порядок підготовки проведення експертизи (відібрання зразків, документального супроводження тощо) та здійснення експертного дослідження, його особливості в різних видах юрисдикційних проваджень, оформлення результатів експертизи та їх систематизація в єдиній електронній базі експертних висновків України, умови й порядок міжнародної взаємодії експертів та низку інших важливих питань, які нині потрібно врегулювати [1, с. 87-92]. Більшість дослідників зауважує, що з часу прийняття базового Закону «Про судову експертизу» у країні істотно змінилися правові та соціально-політичні реалії, накопичилася низка проблемних питань судової експертизи, що, безумовно, потребує відповідного вдосконалення законодавства, що регламентує основи діяльності судово-експертних установ в Україні [2].

Слід зазначити, що в сучасних умовах реформування національного законодавства та демократизації публічних відносин ефективність експертного забезпечення правосуддя безпосередньо залежить від вдосконалення адміністративно-правової регламентації діяльності судово-експертних установ України. Як відзначає Д. Марусін, до головних завдань розвитку адміністративного законодавства на сучасному етапі відноситься

подолання невизначеностей, неточностей і прогалів, які необхідно врегулювати для ефективного застосування адміністративно-правових норм, забезпечення логічних взаємозв'язків у законодавстві України [3, с. 162]. Тож практичні проблеми організації та діяльності судово-експертних установ потребують свого вирішення шляхом виявлення та усунення різноманітних суперечностей, неузгодженості, пробілів як у безпосередній діяльності самих експертних установ, так і в управлінні ними.

Одним з головних завдань є уніфікація нормативно-правового регулювання експертної діяльності шляхом приведення всіх нормативно-правових актів у відповідність один до одного. Слід погодитись із думкою О. Кравченко та Н. Ткаченко щодо необхідності узгодження норм базового Закону України «Про судову експертизу» та процесуального законодавства, а також комплексного підходу щодо розв'язання питань однозначного термінологічного визначення понятійного апарату інституту судової експертизи, систематизації та конкретизації прав і обов'язків судового експерта, що характеризують його процесуальний статус як учасника відповідного процесу, так і правовий статус експерта як посадової особи державної спеціалізованої установи судових експертиз [4, с. 233-234; 5, с. 30].

Завдання забезпечення чіткої, детальної та логічно послідовної й узгодженої законодавчої регламентації діяльності судово-експертних установ, точне та вичерпне визначення підстав та порядку проведення судових експертиз, нормативне закріплення питання державного управління діяльністю судово-експертних установ та їх взаємодії з іншими суб'єктами судово-експертної діяльності вимагають створення єдиного термінологічного апарату, прийнятого для використання в будь-якій галузі судової експертизи, що, як підкреслює Е. Сімакова-Єфремян, значно полегшує співробітництво вчених у процесі наукової судово-експертної діяльності та оцінювання її результатів [6, с. 80].

Таким чином, удосконалення адміністративно-правової регламентації діяльності судово-експертних установ України сьогодні передбачає: удосконалення понятійного апарату інституту судової експертизи; узгодження норм Закону «Про судову експертизу» та норм інших законів (насамперед, процесуального законодавства) і підзаконних нормативно-правових актів у даній сфері; конкретизацію та систематизацію правового статусу судових експертів, судово-експертних установ та їх керівників; впорядкування й відповідне правове закріплення системи атестації судових експертів та контролю якості експертної діяльності; удосконалення правового забезпечення взаємодії судово-експертних установ й інших суб'єктів судово-експертної діяльності.

Слід також наголосити, що подальше вдосконалення діяльності системи судово-експертних установ України в умовах євроінтеграції вимагає сьогодні приведення норм національного законодавства у відповідність до сучасних міжнародних стандартів, гармонізації експертного національного законодавства та розроблення відповідних національних стандартів у сфері судової експертизи. Гармонізація експертного національного законодавства та розроблення відповідних

національних стандартів, активний розвиток міжнародної співпраці у сфері судово-експертної діяльності шляхом залучення вітчизняних експертно-судових установ до міжнародних експертних мереж й співпраці з міжнародними експертними організаціями та установами, їх акредитації за міжнародними стандартами систем управління якістю, діяльність зі стандартизації за міжнародними вимогами позитивно впливатимуть на процес розвитку судово-експертної діяльності в Україні, сприяючи розбудові сучасної системи експертного забезпечення правосуддя.

Отже, попри наявність цілого масиву нормативно-правових актів різного рівня, які спрямовані на регулювання діяльності судово-експертних установ України, в умовах активного реформування національного законодавства у даній сфері та його адаптації до загальноєвропейських вимог і стандартів, наразі ще залишається достатньо велика кількість питань, що вимагають свого істотного доопрацювання з метою удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення діяльності судово-експертних установ України.

Список використаних джерел:

1. Кеберник Г. В. Наукова експертиза в адміністративно-юрисдикційній діяльності: основи організаційно-правового регулювання в Європейських країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 87-92.
2. Прохоров-Лукін Г., Авдєєва Г. Коментар щодо проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність». *Юридична Україна*. 2014. № 1. С. 37-62.
3. Марусін Д. В. Актуальні напрями та проблеми формування адміністративно-деліктного законодавства в Україні. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу*: матер. міжн. наук.-практ. конференції (м. Херсон, 15 червня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 161-162.
4. Кравченко О. А. Правові та організаційні проблеми регулювання судово-експертної діяльності. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія «Юридичні науки». 2013. Т.26 (65). № 1. С. 233-237.
5. Ткаченко Н. М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 192 с.
6. Сімакова-Єфремян Е. Вирішення теоретичних та процесуальних проблем комплексних судово-експертних досліджень – важливий чинник удосконалення судово-експертної діяльності. *Право України*. 2006. № 8. С. 79-83.

ПУБЛІЧНІСТЬ ЯК ЗАТРЕБУВАНА ПРАВОВА МАТРИЦЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Людмила Анатоліївна ВАСИЛЬЄВА,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права Національного
аерокосмічного університету
імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Публічність є основною складовою правової реальності, яка цілковито орієнтується на правові цінності всього суспільства в єдності з життям кожної окремої людини. Їх неможливо розділити: життя суспільства – це життя його членів, а індивід може одержати можливості для людського життя лише завдяки суспільству, саме суспільство робить людину людиною. Відповідно і для права найвищою цінністю є зберегти суспільство та життя кожного її члена, причому значення останнього постійно посилюється саме завдяки публічності. Але сучасна публічність – це надто багатовимірний феномен, і якщо говорити про його форму й зміст в сучасному суспільстві, першочерговими питаннями будуть місце та роль людини на окремому історичному етапі та перехід до моделі громадянського суспільства.

В античному світі людина постає, насамперед, безособистісною, несуб'єктивною, статичною, узгодженою з общиною істотою, для Середньовіччя – це поєднання тіла як «тілесного сосуду» для «нетлінної душі», в епоху Відродження – це втілення фізичної сили, чуттєвості, аристократичної краси величного, вольового індивіда. У буржуазну епоху людина постає як «тіло ролі, що виражає вимоги конкурентного, ринкового суспільства як його маріонетка. У просторі постмодернізму людина – артефакт, що займає свій культурний простір поряд з іншими фізичними об'єктами, індустрією виробництва і тиражуванням соматичних симулякрів та іміджів тіла» [1, с. 3].

Ю. Габермас, розмежовуючи поняття публічності й публічної сфери, вважав, що публічна сфера має бути простим, доступним для громадян «місце», в якому має формуватися громадська думка, яка з одного боку є думкою окремих громадян, які збираються для обговорення завдань, цілей суспільного значення, з другого – тих, хто прагне захистити свої першочергово економічні (пізніше політичні) інтереси [2]. Дослідник вважає, що про формування історичної локалізації публічної сфери можна говорити, починаючи лише з кінця XVIII століття. Коли нова буржуазна публічність, що вибудувалась на ліберальних економічних відносинах і вільному обігу праці й капіталу, виникає як відповідь на вимоги окремих соціальних лідерів, що мали приватну власність, а отже, і спільно-публічні інтереси. Тут прихильники громадянського суспільства саме за допомогою публічної сфери мали можливість заявляти про свої соціально-економічні інтереси перед державою, формувати відкриту громадську думку через дебати. Такі раціональні обговорення, аргументовані публічні промови мали проходити від загальних правил толерантної комунікації, обов'язково

включати факт досягнення згоди – консенсусу й використання теорії правильного рішення. За Ю. Габермасом саме публічна сфера – це сфера соціального життя, у якій формується консолідуюча громадська думка. Вона вимагає від усіх охочих неупередженого й незацікавленого в особистісній мотивації неагресивного публічного діалогу.

В свою чергу Х. Арндт ототожнює публічне саме з соціальним середовищем, у якому може відбуватися відкрита взаємодія. Для неї публічність, по-перше, це все, що постає перед загальністю, що для будь-кого видиме й привселюдне, й завжди супроводжується максимальною відкритістю. Це все, що є взагалі, і що можуть сприймати інші. Це те, що є частиною внутрішнього людського світу. По-друге, публічне, за Х. Арндт, означає загальний світ, що створений фізично, тобто людськими руками. Публічність стає збірним поняттям для всього, що відбувається між людьми, що відчутне для всіх і виступає на передній план у створенні соціального середовища. Дослідниця стверджувала, що, «говорячи й діючи, люди активно відрізняють себе один від одного... вони – модуси, у яких розкриває себе сама людяність» [3, с. 229]. Саме таку публічну унікальність Х. Арндт пов'язує з вчинком, відповідальністю й правом.

Звертаючись до сутності сучасної публічності необхідно пригадати стародавній Рим, де основними сферами спорадичних форм прояву публічності були саме політика й право. Порівняно з античною демагогією, публічний дискурс Давнього Риму характеризувався професіоналізацією його суб'єктів, активним використанням можливостей писемної фіксації інформації, протоколюванням й архівуванням виступів ораторів, значно багатшою методичною базою: правила, норми побудова промови, дидактичні вправи, засоби підготовки й практики оратора були добре розроблені й активно використовувалися. Публічний дискурс античності – єдиний феномен у суб'єктному, функціональному й інституціональному аспектах [4, с. 38].

Розподіл публічних повноважень змінюється в часи Середньовіччя – у «феодалний період». Правитель стає єдиною «публікою» без суспільних і приватних інститутів. Публічний дискурс Середньовіччя – це життя в слові, що об'єднало сакральний, дивовижний початок із земним повсякденним досвідом та здоровим глуздом. Середньовічне слово освячувало соціальні повсякденні практики й давало можливість краще осмислювати християнську доктрину (Августин Блаженний). Середньовіччя збагачує публічний дискурс візуалістикою й символічним уявленням, надаючи первинним сакральним комунікативним формам (церковній проповіді, хорovому співу, книгоперепису) статусу самостійних публічних форм.

Усе змінюється на початку XVIII століття з появою концепцій видатних на той час науковців – Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо. Ідеї вільності, рівності людей-громадян, як концепцій ліберальної демократії визначають вже перевагу особистості над суспільством. Саме ці ідеї формують людину публічну Нового часу, стаючи тією рушійною силою, що ніколи й нічого не залишає в своєму цілісному й традиційному стані. Динаміку публічного дискурсу Європи в епоху Відродження і перших століть Нового часу визначають дві групи факторів. Першу групу складають соціально-політичні трансформації, у яких відбито тенденцію до деструкції

феодалізму й формування буржуазної соціальної системи. Саме в цю епоху в Старому Світі остаточно інституалізується громадянське суспільство, демаркуються принципові межі між суспільним і державним просторами. Друга група факторів пов'язана з винаходом книгодрукування. До кінця XV століття технологія друкування з використанням рухомого друкарського шрифту поширилась по всій Європі, завдяки чому значно інтенсифікувався процес тиражування текстів. Саме вони стали одним із основних джерел формування громадської думки. З кінця XVIII й до середини XX століття формується так звана новітня буржуазна публічність, повністю залежна від тих соціально-політичних віянь, що панують у революційному дусі епохи через нові ліберально-економічні відносини й вільний обіг праці та капіталу. Саме в такому середовищі формується перше уявлення щодо ідей громадянського суспільства, де його представники саме за допомогою окремих публічних форм особистої демонстрації, не через владу й насильство, а через авторитет і право мали можливість заявляти про свої інтереси перед державою, суспільством, формуючи відкритість своїх поглядів.

Сучасну публічність потрібно розглядати як семіозис права та процесу, у якому реальність функціонує як система знаків: правові норми, суб'єкт права, правова поведінка, правова реальність, де правові норми вказують на щось (зі середовища правової реальності) для когось (соціального суб'єкта), який, інтерпретуючи отриману інформацію, певним чином має діяти, посилаючись на певні форми правової поведінки й етики. Асеміозис права та процесу представлення в повній мірі потребує затребуваної автентичної публічності, що може формуватися лише в умовах громадського суспільства й толерантної свідомості сучасної людини.

Список використаних джерел:

1. Газнюк А. М. Соматичне буття персонального світу особистості : монографія. Харків : ХДАФК, 2003. 356 с.
2. Habermas J. Further Reflectionsonthe Public Sphere. *Habermasand the Public Sphere : Studies in contemporary German social thought/ Calhoun Craig (ed.)*. Cambridge, MA : MITPress, 1992. Pp. 359–402.
3. Арндт Х. Vita Activia, или О деятельной жизни / пер. с нем. и англ. В. В. Бибихина ; под ред. Д. М. Носова. СПб. : Алетейя, 2000. 437 с.
4. Волковинська В. О. «Відкритість» у соціальному просторі: щодо проблеми окреслення феноменів «публічність» і «приватність»: результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Державного фонду фундаментальних досліджень. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. № 14. С. 19–22.
5. Vasylieva L. A. Comprehension Of The Phenomenon Of Public Communication *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna : «EstWest» Association foradvanced Studiesand Higher Education GmbH, 2016. No 5–6. Pp. 42–45.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ірина Дмитрівна КАЗАНЧУК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права та процесу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>*

З кожним роком стан екологічної безпеки в Україні погіршується, і причиною тому є потенційно небезпечні об'єкти атомного, енергетичного, хімічного, транспортного, машинобудівного комплексів, які продовжують експлуатуватися без належного врахування всіх екологічних складників. Значна концентрація промислових комплексів в окремих регіонах держави (зокрема, в Дніпропетровській, Івано-Франківській Харківській областях), де зосереджено потенційно небезпечні об'єкти різних категорій і потужності, що в цілому обумовлює зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій (надалі – НС). Також непродумана політика управління відходами призводить з кожним роком до появи тисяч сміттєзвалищ, 99% з яких не відповідають сучасним екологічним вимогам. Управління відходами орієнтовано на захоронення, при цьому відсутні економічні стимули для переробки і механізми притягнення до відповідальності.

Звісно значний рівень техногенного навантаження на земельні, водні, біотичні, мінерально-сировинні ресурси України, неефективність державного контролю за використанням і відтворенням природних ресурсів – усі ці фактори в цілому формують ризики виникнення надзвичайних ситуацій техногенного походження з масштабними негативними наслідками для населення і природного середовища країни [1]. Враховуючи це, саме приведення положень чинного природоохоронного законодавства до міжнародних норм і стандартів, урахування зарубіжного досвіду врегулювання відносин у природоохоронній сфері, цілеспрямоване впровадження науково-технічних досягнень – це ті самі важливі напрямки розвитку екологічної складової національної безпеки. В Україні у цьому напрямку вже є позитивні зрушення. Прийнято Закони України «Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р., «Про оцінку впливу на довкілля» від 18.12.2017 р., визначено правові основи прогнозування, запобігання впливу на навколишнє середовище та ліквідації можливих негативних наслідків у разі їх виникнення, тощо. Загалом у вирішенні проблем щодо забезпечення екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності суспільства, забезпечення екологічної безпеки цікавим для запровадження в Україні є закордонний досвід. Так, у США досить активно розвинені громадські та

державні рухи із захисту навколишнього середовища, які витрачають мільйони доларів на відтворення природних ресурсів. У США, наприклад, дотримання законів полювання контролює екологічна поліція (фахівці з юридичною та біологічною освітою). Еко-поліцейські з повагою ставляться до законослухняних мисливців, а до порушників можуть застосовувати дуже жорсткі санкції та значні штрафи.

При розв'язанні екологічних проблем, захисту прав громадян на сприятливе навколишнє середовище особливе значення надається оптимізації системи оперативного реагування на звернення громадян з приводу порушення їх прав на чисте довкілля та безпечне для життя навколишнє середовище в країні. У цьому напрямку важливою є розробка правових підходів до забезпечення можливостей електронного врядування в територіальних громадах, як форми управління, яка за рахунок широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, надання в дистанційному режимі комплексу державних послуг для людини, суспільства, держави та бізнесу [2, с. 16]. Першим регіоном України, де було апробовано інтерактивну систему електронного врядування і належного реагування на виклики і загрози природного характеру, що відповідає європейським стандартам, стали Кіровоградщина і місто Кропивницький. Звісно, створення такої системи доцільно здійснити по всіх регіонах країни, що можливе за ініціативою територіальних громад.

Отже, процес формування і розвитку ефективної системи правового забезпечення екологічної безпеки слід реалізовувати за такими напрямками:

1) внесення змін і доповнень до Законів України «Про оцінку впливу на довкілля», «Про охорону навколишнього природного середовища», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Земельного кодексу України, Кодексу законів про надра, Водного і Лісового кодексів України, приведення їх положень у відповідність до європейським нормам, а також прийняття Закону України «Про порядок оприлюднення інформації щодо стану навколишнього природного середовища та екологічної безпеки в Україні»;

2) зміни характеру господарської діяльності та природокористування на рівні регіонів, що належить проводити з урахуванням екологічних вимог і висновків екологічної експертизи проектів та інших екологічно вагомих рішень;

3) оптимізації відомчих інформаційних систем планування і звітності та створення єдиної системи контролю результативності діяльності державних органів у природоохоронній сфері;

4) розробки і реалізації регіональних програм електронного врядування з природоохоронних питань, забезпечення державного і громадського контролю за результативністю діяльності місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з одночасним забезпеченням належного рівня інформаційного еко-виховання в країні;

5) удосконалення державної системи цивільного захисту та створення єдиної системи моніторингу і прогнозування ризиків виникнення

надзвичайних ситуацій природного характеру шляхом впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів положення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

б) запровадження системи управління відходами на інноваційних засадах та впровадження на національному і регіональному рівні стратегічного планування; вдосконалення інституційної структури сфери управління відходами.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. / *Президент України: Офіційний веб-сайт*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>.

2. Гетьман А. П. Екологічна функція держави в новому глобалізаційному вимірі / Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних прав і відносин : теоретико-методологічні й прикладні аспекти : матеріали «круглого столу», 05.12.2014 р. Харків : Нац. юрид. Ун-т імені Я. Мудрого, 2014. С. 14-22.

ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР

Василь Юрійович КІКІНЧУК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри поліцейської діяльності та
публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету
внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-1284-2622>*

При глибокому та деталізованому розгляді інституту адміністративних процедур слід перш за все звернутися до походження його назви. Необхідно вказати, що перекладом слова «процедура» (procedo) з латинської мови буде «порядок». А слово «адміністративний» у будь-якому словосполученні, як відомо, одразу встановлює зв'язок з владною чи управлінською діяльністю. Отже, поєднавши смислове значення цих двох слів у єдине словосполучення, можна зазначити, що адміністративна процедура являє собою визначений чинним законодавством України порядок здійснення адміністративного провадження.

У контексті вищенаведених тверджень варто підкреслити, що наразі мають місце декілька тлумачень поняття «адміністративна процедура». Наприклад, існує погляд, згідно з яким адміністративна процедура повинна розглядатися виключно як форма правосуддя. Таку точку зору у науково-правничій спільноті ще прийнято називати «судовою». Поруч із цим, існує визначення адміністративної процедури як такої, що реалізується під час застосування адміністративних примусів.

Конкретизуючи та розкриваючи останнє твердження, потрібно наголосити, що вчені-правники розуміють таке визначення адміністративної процедури як врегульований чинними нормами порядок провадження у справах, що є дотичними до судових справ, пов'язаних з адміністративними стягненнями чи владним примусом. Виходячи із сутності даного визначення, бачимо, що адміністративні процедури за своїм функціональним призначенням є такими, що нерозривно пов'язані з управлінською діяльністю, а також із владними суб'єктами, що її здійснюють.

Частіше за все порядок реалізації того чи іншого провадження входить до прямих повноважень керівних суб'єктів або уповноважених ними осіб. Власне, цим і пояснюються зосередженість та концентрація правників, які досліджують сутність й особливості адміністративних процедур, на владних і керуючих суб'єктах. Більше, ніж самі владні суб'єкти, науковців цікавить їх діяльність у сфері провадження та належного виконання адміністративних процедур, а також їх безпосередня роль у дотриманні й охороні фундаментальних прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Тим самим влада має змогу забезпечити підтримання режиму законності в Україні, що неодмінно призведе до збільшення ефективності

усієї державної системи країни. Спеціалістами у цій галузі особливо виокремлюється, що норми, на яких прописані адміністративні процедури, мають стати надійним фундаментом для позитивно-правової діяльності суб'єктів виконавчої влади.

Зокрема, за умови додержання представниками влади наведених вище вимог до змісту і форми адміністративних процедур (їх чіткості, недвозначності та спрямованості на ефективний захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина) буде реалізована можливість запровадити таку систему управління і прийняття рішень, у якій будуть відсутніми свавілля, корупція або низька ефективність. У певній мірі такі дії також будуть сприяти встановленню більш якісної взаємодії як між державними органами, так і між владою та громадянами.

Серед найважливіших цілей, які мають бути реалізовані у справжній правовій та ліберально-демократичній державі, дослідники окремо виділяють вимогу, звернену до судової та виконавчої гілок державної влади. Вона полягає у тому, аби повністю позбавити судовий процес, адміністративні провадження та систему прийняття управлінських рішень від будь-якого суб'єктивізму.

Деталізуючи цю тезу, слід вказати, що саме належно створені, а також раціонально прописані у нормах вітчизняного законодавства та кодексах вітчизняного судочинства адміністративно-правові процедури і є тим надзвичайно потрібним важелем, який би зміг належним чином забезпечити рівновагу у державній системі країни. Тобто успішна реалізація державною владою цього кроку значною мірою збалансувала б сучасні адміністративно-правові суспільні відносини і в той же час захистила б їх від різного роду зловживань з боку державних посадовців.

Від якості та недвозначності адміністративних процедур прямо залежить те, наскільки ефективно суб'єктами здійснення державної влади будуть забезпечуватися основоположні права, свободи та законні інтереси людини і громадянина. Адже адміністративно-правові процедури роблять управлінську діяльність зрозумілою та ефективною, під час реалізації якої надійно охороняються вищенаведені фундаментальні блага, а держава гарантує для усіх суб'єктів цього процесу об'єктивну рівність та неупередженість.

Також варто звернути увагу на таку характерну особливість адміністративної процедури як її тісний та постійний зв'язок з публічною адміністрацією, а саме зі здійсненням органами виконавчої влади своїх управлінських та розпорядчих повноважень. Наприклад, такий зв'язок простежується у врегулюванні нормами адміністративних процедур конкретного порядку реалізації виконавчими установами та відомствами їх прямих функціональних обов'язків.

Пов'язані з публічним державним управлінням адміністративні процедури мають визнане значення серед інших елементів відправлення адміністративних проваджень та вирішення індивідуальних адміністративних справ. Адже жоден адміністративно-правовий акт чи вчинок не може бути реалізований без дотримання певного послідовного набору адміністративних процедур.

Взагалі слід сказати, що адміністративно-правові процедури за своїми суттю і змістом уособлюють увесь адміністративний процес. Адже процесуальною частиною будь-якої галузі права варто називати той перелік норм, правил, порядку та послідовностей, у повній відповідності до яких і буде відбуватися адміністративне провадження або вирішення певної індивідуально визначеної справи.

Адміністративні процедури посідають важливе місце у системі адміністративного права України, відіграючи у повсякденних процесах, що відбуваються у цій галузі права, значну роль. Вважається підтвердженням, що задля належної охорони прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина адміністративні процедури мають бути прописані у вітчизняному законодавстві чітко та недвозначно. Підвищення ефективності реалізації сучасних адміністративних процедур стане запорукою успішного функціонування усієї державної системи України.

РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ: КРАСИВЕ ГАСЛО ЧИ НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ?

Олександр Васильович ПАБАТ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права та процесу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0001-9237-6344>*

Питання реформування поліції в Україні досить широко обговорюється в засобах масової інформації. Вже більше п'яти років українське суспільство чує про реформи в Національній поліції України. Проте, слід зазначити, що сама Національна поліція України існує стільки ж. Таким чином, новостворений орган, одразу ж після свого створення почав реформуватися. Цей процес реформування розтягнувся на п'ять років і наразі незрозуміло коли він закінчиться. Так, реформа – це комплекс заходів, якими вводяться на заміну старих нові суспільні відносини, що призводить до зміни відносин в правоохоронній сфері і діяльності поліції як правоохоронного органу.

Зміна умов діяльності поліції має наслідком і викорінення негативних суспільних явищ, що мали місце в діяльності міліції. Нові умови діяльності вводяться законодавчим шляхом. Вважаю, реформи були закладені при трансформації міліції в поліцію, і почалися з прийняття Закону України «Про Національну поліцію» [1]. Таким чином, реалізація положень цього закону, та низки інших, і стали тими реформами про котрі більше 5 років говорять у відомстві. Процес реформування міліції в поліцію, і далі вже реформування самої поліції, відбувався в умовах неможливості при існуючому стані суспільства мати поліцію, як правоохоронний орган, котрий би задовольняв потреби суспільства та задовольняв би його вимоги до такого правоохоронного органу, або, хоча б, вимоги більшості населення.

Метою реформування поліції є досягнення нового стану в правоохоронній сфері, в якому перешкоди в діяльності Національної поліції України (із реалізації тих завдань і функцій, заради виконання яких вона створювалася), які існували в попередньому стані суспільства, в його новому стані існувати не можуть. Такі зміни були закріплені законодавчо та підтримувалися керівництвом міністерства та поліції, й суспільством в цілому [2, с. 303].

Перші два роки було видно результати таких реформ, зокрема, створювались нові підрозділи (такі як, патрульна поліція України, КОРД та інші), врегульовувалися відносини поліцейський-особа за новою філософією. З часом риторика про реформування не змінилася, однак, реальних змін ставало все менше і менше.

Звітуючи про реформи в поліції згадуються події двох-трьох, а то, й п'ятирічної давнини. Тривалий час таке звітування викликало в громадськості відчуття змін на краще. Проте, з часом, така риторика

починає бути схожа на радянські лозунги про рух у «світле майбутнє», оскільки не зрозуміло в чому саме полягає суть майбутніх реформ (тобто, докорінних змін існуючого нині) і скільки вони будуть продовжуватися.

На нашу думку, основна частина реформи відбулася з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію». Не можна ототожнювати «реформування» з «удосконаленням», «реорганізацією», «модернізацією». А саме такі процеси нині відбуваються в Національній поліції України. По суті, корінний перелом відбувся при переході з міліції в поліцію.

Ще однією тезою, є нагальна необхідність зміни усталених процесів, що відбувалися в міліції і плавно перетекли в поліцію. Це великий комплекс проблем організаційного і управлінського характеру. Низку традицій, що існували в міліції та мали негативний характер, так і не було подолано. Лише назвемо окремі сфери. Зокрема, кадрова робота (проблеми переміщення з посади на посаду, кар'єрного росту, переміщення поліцейських «за керівником» в інший відділ), фінансування службових потреб самими поліцейськими, оплата праці (ручний режим встановлення розміру заробітної плати поліцейського), перманентне ігнорування прав поліцейського їх керівниками та їх порушення та багато інших.

Дуже показовою є кадрова ситуація. Наразі, заробітна плата в Національній поліції України є вище середньої в державі, проте, існує проблема відтоку кадрів. Яскравим прикладом з власного життя є те, що з майже 60 слідчих з котрими я працював 2 роки тому у слідчому відділі, на теперішній час, в тому ж відділі, працює близько 15. Мова йде не тільки про звільнення, але й про зміну місця роботи (переведення в інші відділи та служби) у зв'язку з умовами в котрі поставлені зараз слідчі. Через стан справ в самій Національній поліції України виникає питання мотивації в роботі, а відтак, і якості самої роботи.

Тож, реформування або глибока, докорінна зміна міліції в Україні вже відбулася. Їй на зміну прийшла Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Відповідну нормативно-правову основу її діяльності вже створено. Реформа відбулася. Надалі, під красивим гаслом реформування поліції криється можливість списати недоліки в роботі на процес реформування. В подальшому, мова може йти про удосконалення Національної поліції України, її реорганізацію чи модернізацію. Основні зусилля мають бути зосереджені на вирішенні проблем всередині самого органу, багато з яких організаційного та управлінського характеру.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Горбатенко В. П. Реформа // Юридична енциклопедія: В 6-ти томах. Т. 5 : П-С. Київ, 2003. С. 303.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК

Олена Володимирівна ПАВЛІЧЕНКО,

*кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри гігієни
тварин та ветеринарної санітарії
Харківської державної
зооветеринарної академії*

В. Ф. Погорілко виділяє дві категорії гарантій: загальні та спеціальні. Загальні гарантії, на думку вченого, охоплюють сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, усунення можливих причин перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень. Загальні гарантії прав і свобод поділяються на економічні, політичні та організаційні. Спеціальні (юридичні) гарантії – правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи, усуваються їх порушення, поновлюються порушені права людини і громадянина [1, с. 56]. Фактично, диференціація гарантій вченим проведена на умови, які створюються з метою забезпечення належного рівня реалізації прав суб'єктами правовідносин, та на конкретні засоби, завдяки яким відповідні умови забезпечуються. Відзначимо, що даний поділ цілком корелюється із самим визначенням гарантій в частині їх змісту, який складається із умов та засобів, які забезпечують реалізацію прав.

Аналогічної класифікації притримується і професор О. Ф. Фрицький, який також розглядає загальні та спеціальні (юридичні) гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина. При цьому, до загальних вчений відносить економічні, політичні та організаційні [2, с. 194]. Можемо зробити висновок про загальнозживаність відповідної наукової позиції щодо диференціації гарантій, що, вочевидь, вказує на доцільність такого поділу. Цікавим з наукової точки зору в даному контексті можемо виокремити політичні гарантії, які вченим віднесено до групи загальних. З однієї сторони, питання політики не є тісно пов'язаним із соціальним захистом людей, однак дану гарантію, очевидно, слід розглядати через призму обрання політичною елітою курсу розвитку країни, який може змінювати роль держави в соціальному захисті, що, в свою чергу, має значний вплив на рівень даного правового інституту шляхом розподілу відповідальності між державою та окремою особою за нівелювання соціальних ризиків.

С. М. Приходько, досліджуючи види гарантій насамперед зауважує, що значення юридичних гарантій за трудовим правом полягає в тому, що вони спрямовані на забезпечення неухильного виконання учасниками трудових правовідносин правових норм, дотримання ними правопорядку та принципу законності. Гарантії охоплюють широкий комплекс відносин, пов'язаних з виникненням, зміною та припиненням трудових

правовідносин. Враховуючи даний аналіз, вчений прийшов до висновку, що до складу юридичних гарантій належать нормативно-правові та організаційно-правові гарантії [3, с.20]. Відзначимо, що відповідний поділ, на нашу думку, не є цілком релевантним, оскільки організаційно-правові гарантії повинні бути передбачені нормативно-правовими актами, що вказує на поглинання відповідної групи нормативно-правовими. Окрім того, подібний поділ може викликати значні наукові дискусії щодо правильної кваліфікації гарантії з метою віднесення її до однієї з наведених груп, що, вочевидь потребує визначення додаткових критеріїв поділу в цілях належної диференціації наявного обсягу гарантій між заданими групами.

В. М. Толкунова як додаткові пільги в галузі працевлаштування жінок, поряд із загальними юридичними гарантіями, передбаченими для всіх працівників, виділяє спеціальні юридичні гарантії, передбачені тільки для жінок. До них належать: заборона відмови в прийнятті на роботу за мотивами статі; заборона використання праці жінок на важких та шкідливих виробництвах; застосування юридичної відповідальності за порушення рівноправ'я жінок; врахування сімейного стану та наявності дітей у жінки молодого фахівця під час направлення на роботу та ін. На думку автора, наведені гарантії запроваджені з метою захисту права жінки на здійснення трудової функції за отриманим фахом та кваліфікацією, що охороняє жінок від протиправних відмов при прийомі на роботу [4, с. 58-59]. Вчена не здійснювала загального розподілу гарантій на певні групи, а лише виокремила окремі специфічні їх види, які притаманні лише соціальному захисту жінок, що є особливо актуальним в межах нашого дослідження. Важливим для визначення подібних гарантій, направлених на соціальних захист саме жінок, є встановлення виключності кола суб'єктів, які можуть скористатись відповідними гарантіями, а також підстав, у зв'язку з якими пов'язується виникнення можливості їх застосування. Якщо з категорією належних суб'єктів особливих питань не виникає, то основною підставою, на нашу думку, є фізіологічні особливості жінок, які є важливими для суспільства, тому потребують захисту зі сторони держави.

М. М. Руженський серед гарантій соціального захисту виділяє основні, до яких відносить мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат, а також гарантії для окремих категорій населення щодо: рівня життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; рівнів оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів; стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування; забезпечення пільгових умов

задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [5, с.139]. Фактично, вченим диференційовано гарантії в залежності від можливості їх застосування до різних категорій осіб. Розглядаючи жінок, як окрему соціальну групу, належність до якої відображено фізіологічними особливостями, відзначимо, що гарантії щодо їх соціального захисту в наведеній класифікації були б віднесені до другої групи, а саме до гарантій для окремих категорій населення. При цьому, загальні гарантії цілком можуть бути застосовані і жінками, що вказує на правильність вибору автором критерію для подібного поділу гарантій.

В той же час, вищенаведена класифікація не є єдиною яку в своїх дослідженнях використовує М. М. Руженський. Вчений також поділяє гарантії соціального захисту за критерієм їх форми на ті, що надаються у грошовій формі (мінімальна зарплата, мінімальна пенсія, стипендії і допомоги), у формі дотацій (спрямовуються на зниження цін і тарифів на товари й послуги масового попиту), та у формі безоплатних послуг. В свою чергу, безоплатні послуги можуть бути класифіковані та ті, що надаються із суспільних фондів споживання (поширені на всі верстви населення) та пільги. При цьому і пільги мають власну класифікацію на компенсації (життєво необхідні пільги для окремих категорій населення) та привілеї («переваги» та «винятки із загальних правил» соціального забезпечення населення) [5, с. 141]. Відзначимо, що дана диференціація є досить важливою зокрема з практичної точки зору, оскільки дозволяє встановити належне правове регулювання для особливих видів соціального захисту, які безпосередньо надаються особам. В той же час, вона охоплює лише частину соціального захисту – соціальне забезпечення, залишаючи поза увагою інші складові частини даного правового інституту.

Щодо необхідності відповідного охоплення наполягають деякі учені, вказуючи, що соціальний захист, на відміну від соціального забезпечення, передбачає гарантії щодо охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави [6, с. 42]. Здійснюючи диференціацію соціального захисту та соціального забезпечення, автору вдалось виділити види гарантій в залежності від сфери їх функціонування в межах інституту соціального захисту. Важливим є те, що перелік видів гарантій не є вичерпним, що є доцільним з огляду на досить значну багатовекторність даного інституту та можливість поширення його правового регулювання на різні сфери суспільних правовідносин.

В. В. Лаврухін диференціює гарантії соціального захисту в залежності від сформованих у науковому дослідженні рівнів. Так, вчений відзначає, що в структурі соціального захисту виділяють чотири рівні: перший: гарантії базові, що забезпечують індивіда у випадку хвороби, старіння (це обмежений захист); другий: гарантії додаткові (або факультативні за бажанням) або обов'язкові, що поліпшують здоров'я або утримання – залежать від соціально-економічної політики країни, що їх надає; третій: прості доповнення (передбачені оподаткуванням), що надають можливість збільшити гарантії проти ризиків (госпіталізація, старіння); четвертий:

захист, що забезпечується персонально за рахунок доходу [7, с. 56]. Дана класифікація є досить цікавою з наукової точки зору, оскільки поєднує в собі, з однієї сторони критерій форми вираження соціального захисту, а саме виду соціального забезпечення, що надається особі. З іншої сторони вказує на базовість відповідної допомоги, тобто на необхідність її отримання особою з метою забезпечення життєдіяльності, при цьому кожен наступний рівень додає якісних змін у відповідний рівень задоволення потреб особи. Водночас, із зростанням рівня, на нашу думку, зростає питання необхідності власних самостійних дій особи в цілях забезпечення можливості реалізації своїх соціальних прав. Так, наприклад, питання, пов'язані із оподаткуванням, не дають особі прямого впливу на рівень соціального захисту, оскільки вони лише зменшують можливий рівень податкового тягаря, що, в цілях впливу на рівень соціального захисту потребують від особи активних дій щодо збільшення її доходу.

Враховуючи досліджуване нами питання гарантій соціального захисту жінок, а також вищенаведені позиції щодо класифікацій гарантій більш узагальнених категорій, вважаємо за доцільне доповнити перелік можливих класифікацій, та диференціювати гарантії соціального захисту жінок в за критерієм їх виключності на:

1. Універсальні гарантії (способи та умови реалізації жінками прав, які можуть бути віднесені не лише до інституту соціального захисту, так і до інших правових інститутів).

2. Спеціальні гарантії (способи та умови реалізації жінками прав в межах соціального захисту, які можуть бути поширені і на інших суб'єктів відповідних правовідносин).

3. Специфічні (способи та умови реалізації прав в межах інституту соціального захисту виключно жінками).

Список використаних джерел:

1. Погорілко В. Ф. Права та свободи людини і громадянина в Україні. / В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий. Київ : Ін Юре, 1997. 252 с
2. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 536 с.
3. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення. *Право України*, 2000. № 2
4. Толкунова В. Н. Право женщин на труд в СССР. В.Н. Толкунова. М.: Юрид. лит., 1980. 208 с.
5. Руженський М. М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : монографія. К. : ІПК ДСЗУ, 2013. 318 с.
6. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Том 21. С. 41-44.
7. Лаврухін В. В. Реформування чинної моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні : дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02.. К. : НАДУ, 2015. 262 с.

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Володимир Миколайович СОКОЛОВ,

*кандидат юридичних наук,
суддя Сумського окружного
адміністративного суду*

Соціальна безпека держави розглядається у науковій літературі, як захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства, за якої забезпечуються соціальний прогрес та економічний розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у соціальній сфері, зокрема у сфері соціальної політики та пенсійного забезпечення, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти, культурного розвитку населення тощо [1, с. 255-263]. Саме тому, важливо, щоб соціальна безпека була забезпечена відносно кожного без виключення громадянина України, не залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, від роду діяльності.

Разом із тим, окремі категорії громадян потребують додаткових гарантій соціальної безпеки в силу їх професійної діяльності. Однією із категорій, на яку поширюються додаткові гарантії соціальної безпеки, є категорія державних службовців, адже такі особи несуть підвищену відповідальність за виконання покладених на них повноважень, а ряд конституційних гарантій не поширюються на них, чи поширюються із певними обмеженнями. Окрім того, державні службовці несуть значне психологічне навантаження, і усі вищенаведені фактори безумовно відбиваються на матеріальному, соціальному та правовому стані таких осіб. Тому, питання соціальної безпеки державних службовців є актуальним для дослідження. Об'єктивна необхідність у додаткових гарантіях соціальної безпеки державних службовців свідчить про важливість їх належного наукового аналізу, а також про доцільність дослідження ефективності законодавства, адже лише ефективне законодавство здатне забезпечити соціальну безпеку державних службовців. Тому, питання переваг і недоліків правового регулювання соціальної безпеки державних службовців є актуальним для дослідження.

У найзагальнішому розумінні, соціальна безпека розглядається в сучасній науковій літературі, як складова економічної безпеки держави, що включає етнонаціональну, демографічну, гуманітарну та медичну безпеку [2, с. 64]. Тобто, якщо економічна безпека полягає у здатності держави задовольнити потреби громадян та суспільства на певному визначеному рівні, не залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних ознак, роду діяльності, то соціальна безпека є одним із аспектів такого задоволення. Звертаючись до складових соціальної безпеки, передбачених Основним

Законом нашої держави, у першу чергу звернемо до змісту частини 1 статті 46 Конституції України [3], згідно якої соціальний захист громадянина включає його право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Також, соціальна безпека, на нашу думку, включає й інші аспекти – право на відпочинок (стаття 45), право на житло (стаття 47), право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (стаття 48), право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49). Тобто, керуючись таким розумінням, соціальну безпеку державних службовців варто у першу чергу розуміти, як соціальну безпеку громадян, яка в свою чергу являє собою складову економічної безпеки громадян – це означає, що державні службовці мають бути економічно та соціально захищені державою, безвідносно до їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних ознак. У такому розумінні соціальна безпека державних службовців, на нашу думку, включає соціальний захист громадянина (забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних обставин, а також у старості), право на відпочинок державних службовців, право на житло державних службовців, право на достатній життєвий рівень державних службовців, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування державних службовців.

Із точки зору Б. М. Данилишина та В. І. Куценко, соціальна безпека пов'язана з дотриманням соціальних стандартів. Дослідники визначають поняття «соціальної безпеки» через призму її особливостей, зокрема: можливості постійно підтримувати основні показники, пов'язані з природним відтворенням населення, на рівні не нижче мінімально допустимих норм; здатність зберігати високий рівень здоров'я населення і не допускати поширення на території соціально небезпечних захворювань; можливість забезпечити високий рівень життя населення; можливість забезпечити підтримку та збереження необхідних параметрів якості соціального середовища, яке безпосередньо впливає на безпеку особистості; здатність протистояти міграційному відтоку населення тощо [4, с. 21]. Звернемо увагу на те, що не усі з перелічених аспектів можуть стосуватись соціальної безпеки державних службовців. Наприклад, такі аспекти, як забезпечення природного відтворення населення чи протистояння міграційному відтоку населення не є складовими соціальної безпеки державних службовців, але ряд інших аспектів є. По-перше, звернемо увагу на аспект забезпечення високого рівня життя населення. Так, згідно зі статтею 48 Конституції України [3], кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Звернувшись до положень Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5], зробимо висновок, що «достатній життєвий рівень» забезпечується зокрема шляхом оплати їхньої праці. Зокрема, у частині 1 статті 50 даного нормативно-правового акту визначено, що «держава забезпечує достатній рівень оплати праці

державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, добросовісної та ініціативної роботи». У даному контексті, достатній рівень оплати праці означає, що він є таким, який дозволяє кожному державному службовцю забезпечувати власне існування та існування його сім'ї. Для цього, частиною 2 статті 50 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5] визначено, що заробітна плата державного службовця складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, надбавки за ранг державного службовця та різноманітних премій у разі їх встановлення. По-друге, до таких аспектів віднесемо здатність зберігати високий рівень здоров'я населення. Зокрема, статтею 55 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII на керівника державної служби покладається обов'язок створити здорові та безпечні умови, необхідні для належного виконання державними службовцями своїх обов'язків. «Здорові та безпечні умови» означає охорону праці державних службовців та їх захист від впливу негативних виробничих факторів. Також статтею 57 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII передбачено, що державним службовцям надається щорічна основна оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів, якщо законом не передбачено більш тривалої відпустки, з виплатою грошової допомоги у розмірі середньомісячної заробітної плати. По-третє, звернемо увагу на аспект можливості забезпечення підтримки та збереження необхідних параметрів якості соціального середовища. У даному контексті, звернемось до частини 2 статті 55 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5], згідно якої керівник державної служби зобов'язаний вжити заходів для: 1) надання державним службовцям необхідної для виконання посадових обов'язків інформації; 2) облаштування приміщення, пристосованого для виконання посадових обов'язків; 3) належного облаштування робочих місць; 4) забезпечення державних службовців необхідним обладнанням. Отже, зробимо висновок, що відштовхуючись від змісту позиції Б. М. Данилишина та В. І. Куценко, соціальну безпеку державного службовця варто розуміти як забезпечення достатнього життєвого рівня для нього і його сім'ї, збереження здоров'я державного службовця та забезпечення умов для комфортного здійснення ним службових обов'язків.

В. А. Скуратівський та О. А. Линдюк визначили соціальну безпеку, як стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сформованою, сталою соціальною системою забезпечення соціальних умов діяльності особистості, її соціальної захищеності, стійкості до впливу чинників, які підвищують соціальний ризик [6, с. 196]. Звертаючись до чинного законодавства, забезпечення соціальних умов діяльності державних службовців, як нами вже відзначалось раніше, забезпечується згідно статті 55 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5] шляхом покладення обов'язку на керівника державної служби створити здорові та безпечні умови, необхідні для належного виконання державними службовцями своїх обов'язків. Забезпечення соціальної захищеності особистості передбачене зокрема статтею 54 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5], згідно якої

державному службовцю може надаватися службове житло, або матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань. До засобів забезпечення стійкості до впливу чинників соціального ризику віднесемо пенсійне забезпечення державних службовців. Так, згідно зі статтею 90 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5], пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [7]. Отже, згідно такого розуміння, соціальна безпека розглядається у єдності трьох аспектів: по-перше, забезпечення соціальних умов діяльності державного службовця; по-друге, забезпечення соціальної захищеності державного службовця; по-третє, забезпечення стійкості державного службовця до впливу чинників соціального ризику.

Серед складових соціальної безпеки державних службовців нами виділено наступні:

- 1) забезпечення достатнього життєвого рівня для державного службовця та членів його сім'ї;
- 2) забезпечення соціальної захищеності державного службовця, у тому числі забезпечення житлових питань, сприяння у вирішенні соціально побутових питань, захист від дії соціальних ризиків;
- 3) забезпечення охорони здоров'я державних службовців, у тому числі його відпочинку, охорони праці, забезпечення необхідних параметрів якості робочого середовища.

Список використаних джерел:

1. Благун І. Г., Кушнірчук Ю. М., Піддипна Р. П. Соціальне страхування : навч. посіб.; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : СПОЛОМ, 2015. 270 с.
2. Шахматова Т. А. Теоретичні засади визначення категорії "соціальна безпека" національної економіки. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 3. С. 72-77.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. стаття 141.
4. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека - підґрунтя сталого розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2010. АГРОСВІТ № 8, 2015. № 1. С. 20-28.
5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. ст. 43
6. Скуратівський В., Линдюк О. Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 3. С. 194-204
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 49-51. ст. 376

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У США

Олександра Петрівна СТРУНЕВИЧ,

кандидат юридичних наук

Характеризуючи англосаксонську систему діяльності прокуратури зазначимо, що в США прокурорські функції виконує атторнейська служба. Генеральний атторней США призначається Президентом США «за рекомендацією і за згодою» Сенату – верховної палати Конгресу США, що передбачено ст. 2 Конституції США [1, с. 364] (така ж процедура втілена і в українському законі «Про прокуратуру» [2]). Атторней, як вказує Л. Р. Грицаєнко, виконує як власні прокурорські функції, так і функції міністерства внутрішніх справ, органів контррозвідки, кримінального розшуку і тюремного відомства. У безпосередньому підпорядкуванні генерального атторнея США перебуває Федеральне Бюро Розслідувань. Також на Генерального атторнея покладаються обов'язки представництва інтересів уряду США у Верховному суді США та інших судах, у тому числі й за кордоном [3, с. 381]. Атторнейській службі в США не властива сувора централізація і співпідпорядкованість. Місцеві атторнеї не підпорядковані Генеральному атторнею штату, а останній також не підконтрольні Генеральному атторнею США (обираються місцевим населенням на строк 4 роки). Однак федеральна служба атторнеїв централізована. Атторнеї, що входять в систему федеральної служби, підпорядковуються Генеральному атторнею США, але при цьому володіють самостійністю при прийнятті та реалізації багатьох рішень [4, с. 180]. Тобто, на підставі вище викладеного, можна констатувати, що федеральному рівню атторнейської служби в США притаманна чітка субординація, в той час як регіональній – координація. Вважаємо, що це особливість федеративного устрою США і так, як Україна є унітарною державою, то така пропозиція буде не досить доцільною.

На рівні відносин між штатами діяльність атторнейської служби з метою досягнення максимального рівня співробітництва координується Національною асоціацією окружних атторнеїв (НАОА) (розвиток прокурорського самоврядування для України тривалий час був нехарактерний). Національна асоціація генеральних атторнеїв (Нагано) об'єднує генеральних прокурорів штатів і Генерального прокурора США. Вони проводять щорічні конференції, організують засідання комітетів з різних аспектів правозастосування, видають бюлетені, журнал, свого роду методичні рекомендації «Національні стандарти кримінального переслідування» та ін. [5, с. 78]. Вважаємо, що розвиток прокурорського самоврядування повинен знайти своє втілення і в українській правовій системі. Відповідні норми уже є частиною національного законодавства, зокрема Розділом VIII Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII [6] урегульовано питання прокурорського самоврядування. Найвищим органом прокурорського самоврядування є всеукраїнська конференція прокурорів, серед повноважень якої відзначимо призначення членів Ради прокурорів України (органу, який здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів); затвердження Кодексу професійної етики

та поведінки прокурорів та положення про Раду прокурорів України; прийняття положення про порядок роботи Ради прокурорів України; звернення до органів державної влади та їх посадових осіб із пропозиціями щодо вирішення питань діяльності прокуратури; розглядають інші питання прокурорського самоврядування. Однак, на зразок американської, варто було б утворити і українську Національну асоціацію прокурорів, як аналог Національної асоціації генеральних атторнеїв. Варто враховувати, що чергова всеукраїнська конференція прокурорів скликається Радою прокурорів України один раз на два роки, в той час як Національна асоціація генеральних атторнеїв є постійно діючим органом самоврядування. Конференції асоціації скликаються одного разу на рік, втім весь інший час асоціації здійснюють діяльність, спрямовану на захист прав та інтересів прокурорів. У свою чергу, всеукраїнська конференція прокурорів скликається досить рідко, або ж за такої необхідності. Саме тому, на нашу думку, було б доцільно створити в Україні Національну асоціацію прокурорів, як постійно діючий найвищий орган прокурорського самоврядування, у якій були б значно ширші повноваження, аніж у всеукраїнській конференції прокурорів.

Для цього пропонуємо наступні зміни до чинного законодавства:

1) внести зміни до статті 67 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII [6] та сформулювати її зміст наступним чином:

«Стаття 67. Національна асоціація прокурорів.

1. Найвищим органом прокурорського самоврядування є Національна асоціація прокурорів.

Національна асоціація прокурорів є постійно діючим органом прокурорського самоврядування.

2. Національна асоціація прокурорів:

1) проводить всеукраїнські конференції прокурорів;

2) організовує засідання комітетів Національної асоціації прокурорів;

3) виконує інші функції згідно чинного законодавства»;

2) доповнити Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII [6] статтею 67-1 та продублювати у її змісті положення чинної статті 67 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII [6];

3) прийняти спеціальне положення, яке має урегулювати діяльність Національної асоціації прокурорів.

Таким чином, аналізуючи все вище викладене можемо стверджувати, що у правовій системі США існує дуже багато здобутків для запозичення наступного позитивного зарубіжного досвіду:

1) розвиток прокурорського самоврядування через створення в Україні асоціацій прокурорів одного рівня;

2) в Україні потрібно було б наділити прокурорів повноваженням надавати юридичні консультації іншим державним органам;

3) поняття «морально-ділові якості», яке фігурує а українському законодавстві, також могло б прив'язуватися до таких «рекомендацій» від кола юристів-практиків, які були б умовою добору кандидатів на посади прокурорів;

4) передбачити серед консультантів судів так званих «соліситорів» або «радників з правових питань»;

5) слід передбачити можливість прокурорських працівників формально займатися і адвокатською практикою, крім випадків представництва в окремих категоріях справ, зокрема кримінальних.

Список використаних джерел:

1. Конституции зарубежных государств : США, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Испания, Греция, Япония, Канада. Учебник. / Сост.В.В.Маклаков. – Изд. 2-е, исправ. и доп. Москва : БЕК, 1997. 586с.

2. Про прокуратуру: Закон від 14.10.2014 №1697-III. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87 від 07.11.2014 р. Ст. 2471.

3. Грицаенко Л. Р. Прокурорська діяльність в Україні та зарубіжних країнах (відп. редактор професор І. Г. Богатирьов). К.: Юрид літ-ра, 2013. 499 с.

4. Хмелевський Д. Порівняльна характеристика повноважень прокурорів в окремих державах Європи, США та в Україні на досудовому розслідуванні. *Вісник прокуратури*. Київ, 2013. № 12 (150). С. 179-184.

5. Сухонос В. В. Конституційно-правові засади організації і діяльності прокуратури в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 1. С. 75-80

6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. ст.12

СПЕЦИФІКА РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ЗА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Вячеслав Дмитрович ЩЕРБАНЬ,

*доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри історії та
теорії держави і права
Інституту права ім. князя
Володимира Великого Міжрегіональної
Академії управління персоналом*

Історичний етап розвитку законодавства та організаційних засад боротьби з корупцією розпочинається із здобуттям Україною незалежності. Так, 24 серпня 1991 року Верховною Радою Української РСР прийнято постанову «Про проголошення незалежності України», яким Україну визнано незалежною демократичною державою. З моменту проголошення незалежності чинними на території нашої батьківщини є тільки Конституція України, закони, постанови Уряду та інші акти законодавства республіки [1]. Саме у цей період відбувається реформування правоохоронної системи, розробляються та приймаються основні законодавчі акти, що впорядковують діяльність органів прокуратури, Служби безпеки України, реформується законодавство про міліцію [2, с. 119]. Проголошення незалежності нашої держави стало першим етапом у становленні та розвитку демократії, й активних реформ усіх державно-владних інституцій разом із забезпеченням створення політики запобігання та протидії корупційним проявам в них, у тому числі в правоохоронних органах. Завдяки становленню своєї незалежності, Україна отримала можливість самостійно реалізовувати державну політику й регулювати суспільні правовідносини.

Як зазначає К. М. Зубков, після проголошення незалежності України проблема корупції набула особливої гостроти. Необхідність створення реальних механізмів попередження та протидії корупції зумовила необхідність прийняття відповідних нормативно-правових актів, спрямованих на попередження та боротьбу з корупційними діяннями. До прийняття Закону України «Про боротьбу з корупцією» в Україні діяла низка нормативних актів, якими декларативно проголошувалась необхідність боротьби з корупцією, при цьому не визначаючи необхідні правові і організаційні основи для попередження, виявлення та припинення проявів корупції, усунення шкідливих наслідків, завданих внаслідок вчинення корупційних діянь. Так, у розпорядженні Президента України від 28 вересня 1992 року «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби із злочинністю та зміцнення правопорядку в Україні» Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам державної виконавчої влади, Раді Міністрів Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям було доручено усунути недоліки в роботі по боротьбі з корупцією [3; 4 с. 476]. Зокрема, окресленим нормативно-правовим актом

© Щербань В. Д., 2020

Президента України було передбачено створити відповідні основи для інформаційно-правового забезпечення протидії злочинності у цілому й також щодо протидії корупції в правоохоронних органах. Цим Розпорядженням для Кабінету Міністрів України встановлювалось доручення вивчити питання про створення державної автоматизованої системи кримінологічної інформації, аналізу та прогнозування злочинності. Завдяки такому положенню були закладені підвалини для становлення сучасного інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах. Такі положення надали змогу здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність, розглядаючи інформацію про корупційні правопорушення в правоохоронних органах у базах даних й, синтезуючи її у відповідні висновки та пропозиції щодо регулювання державної антикорупційної політики.

Президент України підписав Укази «Питання боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки», «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби із злочинністю». Прийнято Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з корупцією». Кинуто рішучий виклик тіньовій владі з метою покласти край корупції. Згідно з вищенаведеними нормативними актами, у кінці липня 1994 року створено слідчо-оперативних груп із працівників Генпрокуратури, МВС та СБУ для розслідування особливо важких злочинів у сфері економіки. Проте, як пізніше з'ясувалося, резервів для їх створення не було. У багатьох районах держави працювало по одному слідчому за наявності 10–12 вакантних місць. Слід зазначити, що укази Президента Л. Кучми стосувалися минулого. Тобто йшлося про відомі факти хабарництва, зловживання службовим становищем, мафіозності й лобізму серед українських чиновників. Треба було переглянути всі кримінальні справи стосовно колишніх депутатів різних рівнів, керівного складу міністерств і відомств, бо, наприклад, тільки серед народних обранців нараховувалося понад 500 порушників закону. На жаль, лобова атака корупції закінчилася поразкою. За хабарі було затримано лише незначну частину дрібних чиновників [5, с. 12; 6, с. 31-32]. Важливо відмітити такий законодавчий акт, як Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», який встановлював повноваження фактично новоствореного спеціалізованого органу з питань протидії корупції, що отримав назву Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. У контексті розглядуваної теми, на цей орган покладался обов'язок щодо підготовки щорічних і спеціальних інформацій з приводу стану організованої злочинності, зокрема щодо корупції, напрями боротьби з нею та результати здійснених заходів. Тобто, в цьому нормативно-правовому акті вже закріплювались основи для інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах, які передбачали періодичне оприлюднення інформації щодо стану протидії корупції в них. Прийняття усіх вищезазначених нормативно-правових актів обумовлювалось необхідністю сформуванню фундаменту для подальшого становлення ефективної антикорупційної політики в Україні, які передбачала створення

інформаційно-правового забезпечення для протидії корупції в правоохоронних органах.

Кабінетом Міністрів України 03 серпня 2000 року було прийнято Постанову, направлену на здійснення активних заходів щодо протидії корупції в правоохоронних органах. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.08.2000 року № 1050 «Про план заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією на 2000 рік» щодо інформаційно-правового забезпечення протидії корупції регламентувала положення з приводу періодичного інформування громадськості про нормотворчу діяльність та виконання програм у сфері протидії корупції. Окрім того, було визначено обов'язок органів державної влади проаналізувати подані державними службовцями, й безпосередньо посадовими особами правоохоронних органів декларації про доходи за 1999 рік і на основі цих даних узагальнити інформацію та сформулювати відповідні висновки, які подавалися Уряду [7]. Завдяки прийнятому Плану було встановлено конкретні шляхи, направлені на здійснення загальнодержавної політики протидії корупції у правоохоронних органах нашої держави. Даний План також врегульовував питання інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах. За допомогою встановленого положення, яке стосується інформування громадськості про стан правового регулювання протидії корупції, а також виконання заходів й програм люди отримали реальну можливість бути поінформованими у цій сфері й слідкувати за тенденціями до нормативно-правової регламентації даного питання. Відповідно, це надавало змогу громадянам самостійно аналізувати відомості й факти про корупцію в правоохоронних органах та надавати власні пропозиції щодо удосконалення заходів боротьби з нею.

У 2009 році було прийнято Закон України № 1506-VI «Про засади запобігання та протидії корупції». Цей Закон визначав суб'єктів, які здійснюють інформаційно-правове забезпечення протидії корупції. Ними було визначено уповноважені підрозділи органів державної влади, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою. Окрім того, було встановлено, що Кабінет Міністрів України визначає порядок накопичення та оприлюднення інформації про юридичних осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення. Також визначено чіткі вимоги щодо транспарентності інформації, яка подається. Окремо, у статті 16 було закріплено положення, що передбачало, що спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції в межах відповідного адміністративно-територіального утворення та в державі в цілому зобов'язані щороку не пізніше 10 лютого оприлюднювати інформацію про вжиті заходи щодо протидії корупції та про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень [8]. Вищезгадане положення, закріплене у статті 16 даного Закону стосується протидії корупції в правоохоронних органах. Відповідні суб'єкти протидії корупції забезпечують інформаційно-правове забезпечення протидії корупції в усіх державних органах, у тому числі й правоохоронних. Здійснювалося поступове становлення локального

інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах, за допомогою якого інформація про стан корупції та боротьбу з нею диференціювалася в залежності від певної адміністративно-територіальної одиниці.

Список використаних джерел:

1. Про проголошення незалежності України: Постанова, Акт № 1427-XII від 24.08.1991. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, N 38, ст.502
2. Скомаров О. Історичні аспекти діяльності правоохоронних органів з протидії корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 116-122
3. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби із злочинністю та зміцнення правопорядку в Україні: Розпорядження Президента України від 28 вересня 1992 року № 150/92-рп. *Голос України*. 1992. № 186.
4. Зубов К. М. Історичні прояви корупції в Україні та особливості боротьби з нею. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 1994-2007. Вип. 35 : П'ята науково-теоретична конференція «Українське адміністративне право», ОНЮА 2007 р. С. 473-477.
5. Дедекаєв В. А. Економічна злочинність – небезпека № 1. *Діло*. 2001. № 28. С. 12.
6. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
7. Про план заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, на 2000 рік: Постанова Кабінету Міністрів України, План № 1050 від 03.07.2000. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1050-2000-%D0%BF>
8. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон № 1506-VI від 11.06.2009. *Відомості Верховної Ради України*. 2009, № 45, ст.691

ЗАКОНОДАВЧИЙ НАПРЯМ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Сніжана Дмитрівна БОГДАНОВА,

*секретар судового засідання
П'ятого апеляційного
адміністративного суду (м. Одеса);
аспірантка відділу Конституційного права та
місцевого самоврядування Інституту держави і
права ім. В. М. Корецького НАН України*

Законодавчий напрям реалізовується шляхом виконання законодавчої функції. Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні, у якого наявні виключні повноваження на здійснення законодавчої влади в нашій державі без участі інших державних органів. Верховна Рада України може приймати закони з будь-яких питань, що слідує із положень Конституції України [1]. Складовою цієї функції є законопроектна діяльність, внесення законопроектів на розгляд Верховної Ради України та їх обговорення, а також видання законів, наукові дослідження, зокрема з проблем ефективності і розвитку законодавства, наукова експертиза законопроектів [2, с. 185]. Як слідує з статті 84 Конституції України [1], Верховна Рада України приймає закони шляхом голосування на її пленарних засіданнях за проект закону. Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто і при цьому у статті 47 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3] встановлено, що проект закону вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України після обговорення відповідних питань.

Також варто враховувати, що саме Верховна Рада України наділена повноваженнями на внесення змін до Конституції України. У науковій літературі таку функцію називають «конституційною», чи «установчою» [4, с. 135]. Порядок реалізації внесення змін до Конституції України Верховною Радою України врегульовано у спеціальному порядку розділом XIII Конституції України «Внесення змін до Конституції України» [1].

Тож, законодавчий напрям взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України реалізовується наступними способами:

- 1) законопроектна діяльність, у тому числі внесення законопроектів на розгляд Верховної Ради України та їх обговорення;
- 2) прийняття законів шляхом голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України.

Звернемо увагу на те, що даний напрямок взаємодії є актуальним у тому випадку, коли Верховною Радою України здійснюється розробка законопроектів, які передбачають урегулювання діяльності Конституційного Суду України, або ж внесення змін до чинного

законодавства про Конституційний Суд України. Звернемо увагу, що згідно із пунктом 6 частини 1 статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [5], одним із повноважень даного органу є надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Але варто враховувати, що у такий спосіб реалізується контролюючий напрямок взаємодії цих органів. У свою чергу, законодавчий стосується виключно законодавства про Конституційний Суд України.

Окрім розробки таких законопроектів, Верховна Рада України приймає їх шляхом голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Законопроект, яким вносяться зміни до законодавства, яке урегульовує діяльність Конституційного Суду України, спочатку обговорюється Верховною Радою України. Такий законопроект включається до порядку денного після обговорення у відповідному профільному комітеті та прийняття рішення щодо його готовності для обговорення в парламенті (стаття 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3]). Законопроект, яким вносяться зміни до законодавства, яке урегульовує діяльність Конституційного Суду України, обговорюється у Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя. У випадку несхвалення проекту закону, яким вносяться зміни до законодавства, яке урегульовує діяльність Конституційного Суду України, Верховною Радою в першому читанні, комітет з питань правової політики та правосуддя його допрацьовує та здійснює його підготовку до другого читання. Відповідно, Верховна Рада України ухвалює рішення щодо схвалення проекту закону після обговорення на пленарному засіданні [3]. Прийняття здійснюється шляхом голосування. Для цього необхідна більшість голосів від загальної кількості народних депутатів. Прийнятий закон, яким вносяться зміни до законодавства, яке урегульовує діяльність Конституційного Суду України, підписується Головою Верховної Ради України й передається на підпис Президентові України згідно зі статтею 94 Конституції України [1]. Президент України підписує закон протягом 10 днів від дня його одержання, при цьому він може скористатися правом відкладеного вето й повернути Верховній Раді закон із зауваженнями для його повторного розгляду. Закон набуває своєї чинності після його оприлюднення через 10 днів від дня його офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування. Оприлюднення за загальним правилом відбувається шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях, яке полягає в оголошенні його повного й точного тексту. Таким чином, шляхом наведеної процедури, правове регулювання функціонування Конституційного Суду України зазнає змін. Взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України у даному аспекті проявляється у тому, що Верховна Рада України приймає закони, якими Конституційний Суд України має керуватись у своїй діяльності.

Тож, на основі здійсненого аналізу зробимо висновок, що **особливостями реалізації законодавчої взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є:**

1) Верховна Рада України є органом законодавчої влади, який здійснює розробку проектів внесення змін до законодавства, яке урегульовує діяльність Конституційного Суду України.

2) Верховна Рада України є органом, який приймає законодавство, що урегульовує діяльність Конституційного Суду України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141

2. Тацій В.Я., Погорілко В.Ф., Тодика Ю.М. (ред.) Конституційне право України. К.: Український центр правничих студій 1999. 376 с.

3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15. № 16-17. ст.133

4. Красногор О. В. Верховна Рада України: конституційно-правові засади функціонування та діяльність. *Наукові праці МАУП*. 2015. Вип. 1. С. 130–135.

5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. ст.376

ПРАВОВА ПРИРОДА КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вадим Сергійович БУГАЙЧУК,

*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму
<https://orcid.org/0000-0002-9739-4370>*

Останнім часом Україна переживає безпрецедентне для світової практики тривале поєднання фінансово-економічної, політичної та банківської криз. Вказане значною мірою негативно відобразилося на розрахункових відносинах у різних сферах господарського життя і галузях національної економіки України.

Проблеми, пов'язані з розрахунками та розрахунковими відносинами, залишаються актуальними вже декілька століть поспіль, позаяк кредитно-розрахункові відносини як наукова категорія – поняття багатогранне, що потребує постійного дослідження і пошуку нових шляхів вдосконалення. Особливість вказаних відносин обумовлюється тим, що вони невинно розвиваються, при цьому значущою є необхідність з'ясування питання нормами якого права мають керуватися сторони досліджуваних відносин.

Традиційно склалося, що кредитно-розрахункові відносини виділяють у самостійний вид правовідносин. Проблемним аспектом при дослідженні регулювання такого виду відносин залишається визначення їх правової природи. Дотепер серед науковців-правників тривають дискусії щодо встановлення предметом якого права (господарського, цивільного чи фінансового) виступають кредитно-розрахункові відносини.

М. Д. Казанцев, І. С. Гуревич, Є. С. Компанієць та інші вчені вважають, що розрахункові відносини є предметом регулювання цивільного права. В. В. Лаптев, В. Ф. Кузьмін, М. А. Коган, О. П. Підцерковний та інші науковці обґрунтовують теорію, що розрахункові відносини регулюються виключно нормами господарського права. М. М. Агарков, Н. В. Агафонова, Ю. В. Ващенко, Л. К. Воронова, О. П. Орлюк, О. А. Костюченко стверджують, що розрахункові відносини є предметом регулювання фінансового права.

Принагідно зазначити, що серед науковців можна віднайти поєднання вказаних вище підходів, згідно з якими кредитно-розрахункові відносини регулюються нормами права у комплексному поєднанні. Із цього приводу Н. М. Ковалко слушно зауважує, що при спробі системного погляду на розрахункові правовідносини можна зробити висновок, що у них наявні як цивільно-правові, так і фінансово-правові елементи, що надає їм комплексного характеру, а нормам, що їх регулюють, – характеру комплексного правового інституту [1, с. 9].

Найбільшого розповсюдження набули ті позиції дослідників, згідно з якими розрахункові відносини мають врегульовуватися виключно нормами цивільного права. Саме так, у науці цивільного права під «розрахунком» прийнято розуміти частковий випадок «платежу». І, якщо у широкому

розумінні «платіж» являє собою виконання будь-якого зобов'язання (в натуральній або грошовій формі), то «розрахунок» – це виконання (погашення) грошового зобов'язання [2, с. 539]. Розрахунком визнається дія, спрямована на погашення грошового зобов'язання або публічно-правового обов'язку платежем, тобто виконанням [3, с. 769]. Дія, як об'єкт цивільних прав, має власну специфіку, яка проявляється в тому, що уповноважена особа може вимагати здійснення деякої поведінки від іншої конкретної особи чи групи осіб. А відтак, дія виступає об'єктом лише зобов'язального права. Таким чином, за своїм характером розрахункові відносини – це такі відносини, що витікають із зобов'язання. Підтвердженням останньої тези є факт розміщення глави 74 Цивільного Кодексу України, що регулює розрахунки, порядок, форми та підстави їх здійснення, в книзі «Зобов'язальне право». Відповідно до переконань Я. О. Хірс, розрахункові відносини характеризують специфічність застосовуваного методу та його особливості, що дозволяють виокремлювати розрахункові відносини у самостійний вид цивільно-правових відносин [2, с. 540].

Обґрунтовуючи приналежність розрахункових відносин до сфери правового регулювання нормами господарського права, варто зауважити, що предметом господарського права є господарські відносини, тобто відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. О. П. Підцерковний вважає, що розрахунковим відносинам притаманний метод комплексного регулювання, що поєднує імперативність та диспозитивність. Цей факт автор використовує як один із доказів віднесення розрахункових відносин до предмета господарського права [4, с. 190]. Насамперед, доцільно зазначити, що диспозитивність проявляється в договірному характері виникнення переважної більшості розрахункових відносин. Поряд із зазначеним методом правового регулювання розрахунковим відносинам притаманний і метод владних приписів, який, на думку О. П. Підцерковного, проявляється в наступному: 1) наявність норм-приписів щодо певної поведінки учасників розрахункових відносин; 2) публічно-правовий характер розрахункових відносин, що відбуваються під час платіжних операцій, що опосередковують фінансові (податкові та бюджетні) та адміністративні відносини; 3) регламентація розрахункових відносин передбачає інститут безспірного стягнення грошових засобів [4, с. 191]. На наш погляд, наведені елементи є занадто стислими і не можуть охарактеризувати всю сутність та зміст методу правового регулювання досліджуваних відносин. Вони зосереджені на специфічності методу владних приписів та його особливостях, що дають змогу виділити розрахункові відносини як самостійний вид цивільно-правових відносин.

Як невід'ємну складову організації грошового обігу – розрахунки – доцільно розглядати у площині регулювання нормами фінансового права. Позаяк значна кількість учених фінансового права здійснюють дослідження кредитно-розрахункових відносин тільки тоді, коли такі відносини мають публічний характер. Якщо керуватися предметом

фінансово-правового регулювання, то кредитно-розрахункові відносини становлять інтерес лише з позицій реалізації публічного інтересу, одним із суб'єктів якого є держава. Натепер поза розглядом та межами фінансово-правового регулювання залишаються кредитно-розрахункові відносини, що виникають між представниками приватного сектору. Актуальним є розмежування міжгалузевих аспектів аналізу регулювання кредитно-розрахункових відносин на публічно-правові та приватноправові. Оскільки кожному із зазначених видів відносин буде властивий свій метод правового регулювання.

Підсумовуючи вищевказане, можна дійти висновку, що регламентація розрахункових відносин здійснюється виключно за допомогою норм цивільного права. Разом з тим, Цивільний кодекс України захищає та охороняє права саме фізичної особи. Проте деякі види розрахункових відносин регулюються нормами господарського права і спрямовані на захист прав суб'єктів господарювання. Що стосується розрахунків як невід'ємної складової організації грошового обігу, то їх необхідно розглядати у площині регулювання нормами фінансового права. Принагідно зауважити, якщо деякі питання залишаються нерегульованими спеціальним законодавством, то регламентація будь-якого виду розрахункових відносин здійснюватиметься нормами цивільного права.

Список використаних джерел:

1. Ковалко Н. М. Фінансово-правове регулювання спеціальних режимів розрахункових відносин (на прикладі паливно-енергетичного комплексу України): автореф. дисер. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2007. 20 с.
2. Хірс Я. О. До питання про правову природу розрахункових відносин. *Форум права*. 2009. № 1. С. 538–542. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09xjoprvt.pdf>
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. 3-є видання, перероб. і доп. у 2 т. / за відп. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1904 с.
4. Підцерковний О. П. Організаційно-правові основи розрахункових відносин у господарському комплексі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 1999. 191 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ СТЯГНЕНЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Анастасія Олександрівна ВОЛКОВА,

*молодший науковий співробітник Інституту
економіко-правових досліджень НАН України*

Інформаційна сфера суспільної взаємодії на сьогодні виходить на новий пласт як правового регулювання, так і практичної реалізації. Поширення, правової детермінанти обумовлює необхідність ґрунтовного наукового дослідження у даній площині. Враховуючи поширеність інформаційних правопорушень, а також необхідність адекватного державного реагування на їх вчинення актуальним на сьогодні є доктринальний аналіз видів стягнень, котрі можуть бути застосовані за вчинення останніх. Відтак доцільно сконцентрувати увагу на обраній нами проблематиці. Інформаційна сфера на сьогодні перебуває під правовою охороною, зокрема, адміністративного, цивільного, кримінального, трудового та інших галузей права. У межах кожної із них відображені правові механізми, котрі можуть бути застосовані до правопорушників за той чи інший вид протиправного діяння в інформаційній сфері. Дані механізми прийнято йменувати стягненнями, котрі, по-перше, здійснюють захист і охорону порушеного права потерпілої особи, та, по-друге, їхнє застосування надає можливість притягнути винного до відповідальності, крізь призму застосування до останнього негативних наслідків майнового або особистісного характеру. Стягнення за правопорушення в інформаційній сфері можуть бути класифіковані за двома основними критеріями. Перший полягає у галузевій належності, зокрема, у даному разі виокремлюють стягнення, які притаманні для адміністративного, цивільного, трудового (дисциплінарного) права. Другий критерій зводиться до змісту останніх. В даному разі йде мова про стягнення особистісного та майнового характеру. Відтак, нижче коротко окреслимо основні з них.

У межах адміністративного права інформація є тим об'єктом, який прямо та опосередковано перебуває під правовою охороною. Суттєвим недоліком безумовно є розпорошеність відповідних складів адміністративних правопорушень серед різних розділів КУпАП, проте все ж таки наявність відповідної правової охорони позитивно впливає на функціонування інформаційних відносин в Україні. Під адміністративним стягненням у межах адміністративно правової доктрини пропонується розуміти покарання, закріплене санкцією порушеної правової норми чи норми, яка забезпечує її захист та застосовується органами адміністративної юрисдикції до особи, що вчинила адміністративний проступок [1, с.4]. Види адміністративних стягнень відображені у межах ст. 24 КУпАП, проте встановимо, що далеко не всі адміністративні стягнення, визначені даною нормою, можуть бути застосовані до правопорушника за вчинення адміністративно караного діяння в інформаційній сфері. Системний аналіз КУпАП надає можливість

встановити, що за адміністративні правопорушення в інформаційній сфері до правопорушника можуть бути застосовані такі види стягнень, як: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення. Відтак, коротко окреслимо суть відповідних адміністративно-правових стягнень за правопорушення в інформаційній сфері.

Попередження у межах вітчизняної адміністративно-правової науки розглядається у диференційованій правовій площині. Відтак, можемо встановити, що даний вид стягнення розглядається, як такий, що, по-перше, зорієнтований переважно на виховний ефект, по-друге, пов'язаний із виховно-трудоим впливом, по-третє, є заходом морально-виховного, переконуючого впливу [2, с. 231; 3, с. 12; 4, с. 154]. Відтак, попередження за адміністративні правопорушення в інформаційній сфері – це стягнення не майнового, а особистісного характеру, що має у більшій своїй мірі виховний та превентивний характер. Воно характеризується широким суб'єктним складом, як за тими, суб'єктами, котрі мають повноваження щодо здійснення накладення останнього, так і за суб'єктним складом, на котрих може бути накладено даний вид стягнення. Відтак, попередження може застосовуватися як щодо фізичних, так і юридичних осіб, а накладати дане стягнення, може як суд, так і позасудові інституції. Разом із тим, відзначимо, що саме попередження не завжди являє собою ефективний різновид адміністративного стягнення, що обумовлюється його м'якістю та не завжди власне виховною спрямованістю.

На відміну від попередження штраф, як стягнення майнового характеру є найпоширенішим різновидом за правопорушення в інформаційній сфері, що обумовлено законодавчою конструкцією відображення останнього як єдиного чи хоча б альтернативного покарання у більшості складів інформаційних проступків. Адміністративний штраф характеризується державно-владним примусом, грошовим виховним, правовідновлюваним та запобіжним характером. При цьому головною метою застосування останнього є відшкодування матеріальної шкоди, що була заподіяна потерпілому та державі. Окрім штрафу до майнових адміністративно-правових стягнень за правопорушення в інформаційній сфері відносять, зокрема, й оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. У межах адміністративно-правової доктрини встановлюють, що даний вид стягнення є специфічним видом грошово-матеріальних стягнень, накладених за вчинення адміністративних проступків із використанням спеціальних предметів, приладів [5, С. 148]. Суть даного різновиду стягнень полягає у тому, щоб позбавити суб'єкта, котрий користується певними об'єктами, що були знаряддям вчинення інформаційного правопорушення, можливості подальшого володіння ними, а відтак і продовження протиправної діяльності. Відзначимо, що на сьогодні конструкції правових норм сформовані таким чином, що даний різновид стягнення застосовується як

додаткове стягнення поруч із штрафом як основним стягненням. Окрім того, практика реалізації та застосування даного адміністративного стягнення за правопорушення в інформаційній сфері у більшій мірі продукує проблематику його реалізації у площині реальної суспільної взаємодії, що обумовлюється складним механізмом його реалізації. Відтак, на сьогодні у межах доктринальних положень неодноразово піднімалося питання щодо необхідності виключення даного різновиду адміністративного стягнення через його мало ефективність.

До майнових стягнень, котрі можуть бути застосовані за інформаційні правопорушення також належить і конфіскація. Конфіскація як адміністративне стягнення полягає у тому, що являє собою примусове позбавлення права приватної власності на певне майно, яке стало знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Даний різновид стягнення може бути застосований лише за рішенням суду. Аналізуючи практичну площину застосування даного стягнення, слідє встановити, що даний вид є ефективним правовим впливом на правопорушника, що у певній мірі може стримати потенційних суб'єктів від вчинення протиправних діянь у майбутньому. Таким чином, можемо встановити, що на сьогодні у межах правової площини існує велика кількість адміністративних стягнень, котрі носять як майновий, так і особистісний характер, що можуть бути застосовані до правопорушників у межах притягнення останніх до відповідальності за вчинення порушень законодавства, що регулює інформаційну сферу суспільної взаємодії.

Як було зазначено нами вище окрім адміністративно-правових стягнень, до правопорушників можуть також застосовуватися і стягнення цивільно-правового та дисциплінарного характеру. Встановимо, що цивільно-правові стягнення за правопорушення в інформаційній сфері можуть застосовуватися як на договірній, так і на позадоговірній основі. При цьому, враховуючи нематеріальний характер даного різновиду відповідальності слідє встановити, що в більшості випадків порушення інформаційного законодавства спричиняє порушення нематеріальних прав суб'єктів, а відтак і завдає моральну шкоду. З комплексного аналізу положень Цивільного кодексу та правозастосовчих орієнтирів можемо встановити, що на сьогодні моральна шкода, а відтак, і цивільно-правові стягнення, що можуть застосовуватися як наслідок заподіяння останньої, є оціночною категорією та встановлюється виключно на розсуд суду. У межах правової доктрини пропонується доповнити нормативну базу мінімальними та максимальними межами відшкодування моральної шкоди, адже це зробить процедуру визначення розміру відшкодування моральної шкоди більш чіткою та прозорою [6, с. 57]. Разом із тим, існують також думки, котрі полягають у тому, що з одного боку, правильно, що цивільне законодавство не визначає розміри компенсації моральної шкоди, а з другого – це призводить до різноманіття судової практики, значних диспропорцій розміру присуджених виплат [7, с. 127]. На наше переконання, чіткі граничні межі відшкодування моральної шкоди, зокрема і за правові порушення в інформаційній сфері, будуть ефективно впливати у спектрі практичної площини застосування останніх. Щодо майнової шкоди, котра може бути заподіяна правопорушеннями в

інформаційній сфері, слідує встановити, що реалізація останньої провокує накладення на суб'єкта правопорушника обов'язку відшкодувати майнові збитки, у встановленому законодавством порядку.

Відзначимо, що інформаційні правопорушення можуть бути вчинені і службовими та посадовими особами, через не виконання чи не належне виконання ними своїх посадових обов'язків. Варто встановити, що законодавець на сьогодні визначає два основні різновиди дисциплінарних стягнень, котрі можуть бути застосовані до працівника, службової особи у разі вчинення порушення нею трудової дисципліни, зокрема нехтування нею своїми трудовими обов'язками. Це догана та звільнення. Дані різновиди стягнень визначені КЗпП України та в спеціальних актах законодавства, що обумовлюється їхньою нормативністю та профільністю.

Сфера інформаційних відносин та інформаційного законодавства, враховуючи свою поширеність у межах суспільної взаємодії, не позбавлена протиправних діянь, котрі можуть виникати у ній. Будь-яке протиправне діяння, повинно знаходити адекватне реагування з боку держави, що на сьогодні відображається у межах правових стягнень. Комплексність інформації, як об'єкта правової охорони надає можливість накладення на суб'єктів-правопорушників як майнових, так і особистих, немайнових стягнень, що можуть бути застосовані, як наслідок порушення інформаційного законодавства у адміністративній, дисциплінарній та цивільно-правовій площині.

Список використаних джерел:

1. Хорощак Н.В. Адміністративні стягнення та їх застосування: автореф. дис. канд. юр. наук : спец. 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право К., 2003. 16 с.
2. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. с. 336.
3. Шергин А.П. Административные взыскания по советскому праву: автореф. дисс. канд. юрид. наук. М., 1969
4. Ведерніков Ю.А., Шкарупа В.К. Адміністративне право України: Навч. посібн. К.: центр навчальної літератури, 2005. С. 336
5. Адерейко Т. В. Особливості адміністративних стягнень в Україні, сучасний стан і перспективи. *Молодий вчений*. 2014. № 11(14). С. 146-151
6. Ерделевський А.М. Компенсація моральної шкоди. Москва: МАУП, 1996. 240 с.
7. Кучер В.О. Визначення розміру компенсації моральної шкоди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип. 1. С.120–132

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА ПСИХІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ В УКРАЇНІ

Сергій Павлович ГВОЗДИК,

*здобувач Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Під адміністративно-правовим механізмом, згідно з позицією В. В. Плиски, слід розуміти комплекс взаємопов'язаних елементів, які надають громадянам правові можливості для реалізації суб'єктивних прав та виконання суб'єктивних обов'язків [1, с. 147].

Вказаний підхід хоч і розкриває розуміння адміністративно-правового механізму як системи, що включає взаємодоповнюючі елементи, проте не містить чіткої аргументації щодо сфери поширення та конкретних напрямків реалізації вказаного інструменту.

Дослідниця Т. О. Коломоєць визначила механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність заходів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [2, с. 13].

Відзначимо, що вказане розуміння зосереджує увагу, зокрема, на сфері застосування вказаного механізму з точки зору адміністративно-правових відносин. Такий підхід до тлумачення більшою мірою відповідає адміністративно-правовій основі правового регулювання окресленої проблематики.

Таким чином, у забезпеченні прав ключову роль відіграють чинники їх реалізації та захисту, які формуються з урахуванням заздалегідь обумовлених завдань та цілей.

Важливе роз'яснення у розумінні обраної проблематики запропоновано Верховним Судом України у своїй постанові від 03 березня 2016 року у справі № 5-347кc15, який зауважив, що забезпечення права – це гарантований механізм його реалізації [3].

Такий коментар дає вузьке розуміння вказаного явища, але актуалізує необхідність тлумачення вказаної категорії, виходячи з поняття механізму реалізації, що свідчить про те, що процес забезпечення не зводиться до задоволення потреб чи досягнення певних цілей, а є структурованим системним явищем, що має на меті втілення в життя певних прогресивних ідей.

Отже, механізм адміністративно-правового забезпечення – це врегульована нормами адміністративного права та втілена у діяльності уповноважених суб'єктів сукупність елементів та процесів, спрямованих на створення належних умов для реалізації, захисту і охорони, гарантованих та передбачених державою прав, свобод та інтересів.

У свою чергу, пацієнт — це особа, яка звернулась за наданням профілактичної, діагностичної, лікувальної чи реабілітаційно-відновної допомоги до закладу охорони здоров'я будь-якої форми власності чи медичного працівника індивідуальної практики незалежно від стану

здоров'я або добровільно погодилась на проведення медико-біологічного експерименту [4].

Вказаний підхід обґрунтовує позицію, подвійного тлумачення поняття «пацієнт», який є особою, яка звернулася за допомогою або висловила згоду залучення її в якості добровольця для проведення експерименту. Слід зосередити увагу, що таке бачення поєднує основні напрямки розуміння понятійно-категоріального аналізу цього явища.

Що стосується поняття «забезпечення прав пацієнта», то воно означає систему державних заходів, спрямованих на створення надійних умов для здійснення прав особи, яка звернулася за медичною допомогою та (або) якій надається така допомога, гарантування цих прав, охорону та захист від порушень [5, с. 58]. Запропонована позиція, на наше переконання, розкриває ключові риси забезпечувальних заходів в контексті реалізації прав пацієнта. Водночас автором не висвітлено у який спосіб відбувається забезпечення прав особи, яка звернулася до медичного закладу.

Відповідно до положень Закону України «Про психіатричну допомогу» у редакції від 20.12.2018 №1489-III впливає, що пацієнт психіатричного закладу - це особа, що на підставах та в порядку, передбачених цим Законом звернулася з приводу надання психіатричної допомоги, що включає лікування, нагляд, догляд та медико-соціальну реабілітацію, а також щодо обстеження, профілактики, діагностики стану психічного здоров'я та можливих психічних розладів [6]. Дійсно, надання психіатричної допомоги є основним способом забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу. Разом із тим, поняття пацієнта психіатричного закладу повинно відображати також й інші характеристики його правового-статусу (наприклад, добровільність чи примусовість його лікування, гарантії його захисту тощо).

Слід зауважити, що пацієнтом психіатричного закладу є особа, яка має певні психічні розлади, адже поміщення у заклад з надання психіатричної особи завідомо психічно здорової людини є злочином, відповідальність за який передбачена ст. 151 чинного Кримінального кодексу України (редакція від 20.03.2020) [7]. Тому, у Рекомендаціях Комітету міністрів [Ради Європи] державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, які примусово утримуються в якості пацієнтів № К.(83)2., пацієнт психіатричного закладу розглядається як особа, яка страждає психічними розладами та утримується в лікарні, медичному закладі чи іншому відповідному місці [8].

Вказаний підхід зосереджує увагу на особах (пацієнтах), яких було примусово розміщено у заклад лікування, тому таке розуміння є дещо звуженим і не відображає інший аспект (добровільний) щодо надання особі психіатричних послуг, а також не деталізує послуги закладу, що спеціалізується на лікуванні пацієнтів з відхиленням психіки.

Пацієнт у сфері надання психіатричних послуг, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 46/119 від 17 грудня 1991 року, є особою, яка одержує психіатричну допомогу, включаючи осіб, госпіталізованих до психіатричного закладу [9].

На наше переконання, вказане визначення не розкриває статусу пацієнта як суб'єкта медичних правовідносин та не слугує орієнтиром для формування теоретичної бази щодо вказаного питання.

Зважаючи на викладені визначення, набуття статусу пацієнта психіатричного закладу пов'язане з виникнення реальних правовідносин між особою та психіатричним закладом та передбачає звернення особи до закладу в добровільному порядку або внаслідок госпіталізації, чи для проведення експерименту.

Разом із тим, актуальні законодавчі акти та теоретичні положення не звертають увагу на дослідження категорії пацієнта як особи, до якої застосовано примусові заходи медичного характеру, що, на нашу думку, звужує розуміння вказаного явища, адже необхідність лікування особи може бути визначена судом.

Беручи до уваги сутність та зміст окреслених категорій, адміністративно-правовий механізм забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу – це сукупність засобів та процесів, здійснених уповноваженими органами влади у сфері охорони психічного здоров'я, що виконуються з метою створення оптимальних умов для реалізації прав, свобод та інтересів людини, захисту та охорони відносин у сфері надання психіатричної допомоги в добровільному чи примусовому порядку особам, що мають певні психічні розлади, потребують профілактики, діагностики або лікування в закладах, що спеціалізуються на наданні соціальних послуг особам, які страждають на хвороби психіки.

Враховуючи викладене, дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу відображає сутнісні ознаки та змістову характеристику елементів державного регулювання, розкриває напрямки застосування адміністративного впливу в сфері охорони здоров'я, допомагає зрозуміти процес гарантування прав осіб, що отримують психіатричну допомогу. Впровадження дієвого механізму реалізації прав особи, розміщеної в психіатричному закладі, напряму залежить від розуміння системного характеру, спрямованості, особливостей функціонування системи забезпечення свобод та інтересів людини.

Список використаних джерел:

1. Плиска, В. В. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету* : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 2. С. 143–147
2. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. Т. О. Коломоєць. К.: Істина, 2010. 480 с.
3. Морозов Є. А. Поновлення процесуальних строків на оскарження судових рішень. URL: <https://alibi.dp.ua/371-ponovlennya-protseualnikh-strokov-na-oskarzhennya-sudovikh-rishen> (дата звернення: 06.02.2020)
4. Медичне право: Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки до практичного заняття. Полтава, 2019 URL: https://www.umsa.edu.ua/storage/kf_filosof/docs/XFifbYIBeCYUSx5zRbNXXXinwcDENlvyJKTuUOFq.pdf
5. Козаченко Ю. А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 210 с.

6. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III (редакція від 20.12.2018) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

7. Кримінальний кодекс України :Закон України №2341-III від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

8. Рекомендація Комітету міністрів державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти, N R(83)2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_074 (дата звернення: 03.02.2020).

9. Принципи захисту психічно хворих осіб та поліпшення психіатричної допомоги: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1991 № 46/119. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/5535819/page:112/> (дата звернення: 01.02.2020).

ПОНЯТТЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Андрій Борисович ДІХТЯРУК,

*здобувач Інституту законодавства
Верховної Ради України,
fftt023@gmail.com*

У системі конституційних прав і свобод людини та громадянина право на освіту (у тому числі вищу) займає особливе місце. Загальновідомо, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1].

Водночас, на думку М. О. Тимошенко, «конституційне регулювання питань вищої освіти та її складових, відповідне програмування правового закріплення цієї сфери суспільних відносин є об'єктивним відображенням загальносуспільного значення та функціональних властивостей феномену вищої освіти для розвитку особистості, суспільства і держави, втіленням суспільної цінності зазначеного феномену в сучасних умовах розвитку глобалізованої цивілізації» [2].

Наразі право на освіту (вищу освіту) включене до міжнародних стандартів прав людини й закріплене у міжнародних і національних нормативно-правових документах. Стаття 53 Основного Закону України встановлює право кожного на освіту. На міжнародному рівні право на освіту (вищу освіту) передбачене в ст. 26 Загальної декларації прав людини 1948 року, ст. 2 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, ч. 1 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, ст. 14 Хартії Європейського союзу про основні права 2000 року, документах Болонського процесу тощо. Підпунктом с п. 2 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права визначається ступінь вищої освіти, встановлюється її відкритість і доступність з урахуванням здібностей кожної людини та поступовою можливістю отримання її на безоплатній основі [3].

Зміст будь-якого права базується на його внутрішніх закономірностях, усталених та тільки йому притаманних ознаках в яких розвивається багатогранність форм його функціонування та розвитку. Тож спираючись на такий підхід, вважаємо, що дослідження права на вищу освіту слід розпочинати з аналізу термінологічних визначень, якими оперує правова наука вивчаючи згаданий правовий феномен.

На думку П. М. Рабіновича, юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (нормативно-правових актах, юридичних словниках, довідниках, енциклопедіях, наукових працях тощо). Вчений зазначає, що юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літературних формах, а

правове поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-сміисловою основою для окреслення термінологічного значення у формі дефініцій, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища [4].

На увагу заслуговують позиція Н. В. Вітрук, «поняття в юридичній науці – не тільки вузлові пункти пізнання, а і засоби практичного удосконалення державно-правової дійсності. Перебуваючи у постійному розвитку, вони дозволяють всебічно досліджувати конкретні державно-правові явища розкривати їх зміст» [5].

Як зазначає М. О. Тимошенко «в юридичній літературі існують різні концептуальні підходи до дефініції права на вищу освіту та специфіки його правового забезпечення. Та всі вони так чи інакше узалежнюються від концептуального бачення різними вченими змісту та особливостей права на освіту як базового, вихідного, першопочаткового» [2].

Опираючись на наведене твердження, вважаємо за доцільне навести окремі наукові позиції щодо визначення базового поняття права на освіту. Отже, на думку О. А. Павлюх, право на освіту є нормативно-структурованою властивістю буття та формою реалізації інтересів особистості, що визначає міру індивідуальної свободи людини, зумовленою властивостями політичної, соціально-економічної та культурної діяльності держави в освітньому процесі, що розкриває характер взаємин особистості, суспільства і держави у цій галузі [6]

Ю. Соколенко надаючи визначення права на освіту зазначає, що це право людини на здобуття чітко окресленого обсягу якісних знань, умінь і навичок, професійної кваліфікації, розвитку її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей та збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного і духовного потенціалу особи, набуття нею встановлених державою освітніх рівнів [7].

Ряд вчених, серед яких О. В. Дробиш вказують, що право на вищу освіту є суб'єктивним правом яке полягає в реально існуючій, гарантованій державою і міжнародним співтовариством фактичній можливості особи набувати необхідні знання і компетентності в особистих інтересах та інтересах суспільства і держави [8].

На думку вітчизняного дослідника М. О. Русіна, право на вищу освіту слід визначати як правосуб'єктність особи із набуття у закладі вищої освіти знань, умінь, навичок, компетентностей, які відповідають кваліфікації фахівця певного рівня вищої освіти у відповідній галузі знань та визначаються державними стандартами [9].

Аналіз наявної юридичної літератури з освітлюваного питання засвідчив, що більшість вчених-правників під правом на вищу освіту розуміють гарантовану державну можливість особи, яка вже має необхідний рівень базової освіти, одержати у закладі вищої освіти або науковій організації за встановленими освітніми програмами і стандартами фахові знання, навички, вміння, компетенції і їх офіційне визнання задля задоволення потреб суспільства і держави у підготовці фахівців вищої кваліфікації, а також особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку з метою реалізації здобутих навичок та знань [10; 11].

Підсумовуючи наведене зазначимо, що право на вищу освіту є складним та комплексним правовим явищем якому притаманне широке коло ознак які мають як соціальне так і правове значення. Водночас, будучи складовою системи основних прав і свобод людини і громадянина, праву на вищу освіту притаманні загальні ознаки, які закріплюються нормами Основного Закону України та впливають на формування цілісної системи прав.

Список використаних джерел:

1. Якушина О.С. Поняття та зміст конституційного права на освіту. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 140. С. 44-50.
2. Тимошенко М.О. Екологічний зміст права на вищу освіту. *Екологічне право України*. 2018. №1-2. С. 36-40.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права прийнятий в 1966 році/ URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text$).
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. П. Бажана. Т.6: Т-Я. 2004. С. 768.
5. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности. М., 2008.
6. Павлюх О. Право на освіту: міжнародний та національний вимір (в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів) *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. 2014. Вип. 24. Том 4 С. 178-18.
7. Соколенко Ю., Борисенко Ю. Современный кризис: трудовая миссия профессионального образования. *Новий колегіум: науковий інформаційний журнал*. 2009. №4. С. 6-16.
8. Дробыш О.В. Понятие, содержание и структура конституционного права на высшее образование. *Журнал Белорусского государственного университета. Право*. 2017. №1. С. 31-39.
9. Русін М. Поняття та структура адміністративних правовідносин в галузі вищої освіти. *Підприємництво, господарство і право*. 12/2017. С. 183-187.
10. Тодька Ю.Н. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. Монографія. Київ: Вид. дім «Ін Юре». 2004. С. 368.
11. Шевчук С. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2010. №2. С. 55-64.

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ СТВОРЕННЯ БЮРО ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ**

Сергій Олександрович ДМИТРЕНКО,

*прокурор Офісу
Генерального прокурора
<https://orcid.org/0000-0002-1668-8896>*

Сьогодні, в умовах побудови в Україні правової держави та боротьби з економічними злочинами, важливе значення має реалізація правоохоронної функції держави, зокрема в частині забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності та попередження незаконної діяльності.

Реалізація правоохоронної функції здійснюється за допомогою правоохоронної діяльності державних органів.

З метою боротьби з економічними злочинами в Україні створені підрозділи Національної поліції України (боротьба з корупцією, злочинами проти власності та службової діяльності), підрозділи фінансових розслідувань Державної фіскальної служби України (боротьба зі злочинами у сфері оподаткування та легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом), а також, у межах компетенції – підрозділи Служби безпеки України й Національного антикорупційного бюро України[1, с. 7].

Водночас у науці та практиці тривають дискусії щодо необхідності створення спеціально уповноваженого органу, з метою усунення розгалуженої та неефективної системи правоохоронних та інших органів державної влади, що здійснюють контрольно-перевірочні заходи і досудове розслідування у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями [2, с. 190].

Теоретичні питання правоохоронної функції держави, зокрема, у сфері оподаткування, та перспективи створення Служби фінансових розслідувань для її реалізації досліджувалися такими вченими як О. Ю. Ніпіаліді [3], В. І. Теремецький [4], А. І. Фаріон [2], С. С. Чернявський і В. І. Василичук [1] та інші. Водночас практичні аспекти її реалізації потребують детальнішого вивчення.

Існування в Україні численних органів, що мають право розслідувати фінансові правопорушення, призводить до проблем, пов'язаних з розмежуванням їх компетенції, взаємодією між ними, визначенням відповідальності та підслідності. Зокрема, існує небезпека визнання доказів, зібраних з порушенням правил підслідності, недопустимими. Тому виникла необхідність у створенні єдиного правоохоронного органу, завданнями якого є виявлення, усунення та запобігання системним правопорушенням у сфері оподаткування.

Зауважимо, що ідея створення в Україні фінансової поліції, яка повинна зосередити всі повноваження щодо протидії злочинам у сфері економіки, з метою виявлення і припинення правопорушень, з'явилася ще

на початку 90-х років, зокрема, зважаючи на досвід держав Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки [1, с. 190].

Одним з етапів забезпечення реалізації цієї ідеї є закріплення на законодавчому рівні моделі боротьби з економічними та фінансовими злочинами. Так, 30.08.2019 р. у Верховній Раді України зареєстровано Проект Закону про Бюро фінансових розслідувань № 1208 (далі – Проект № 1208), мета якого – визначити розділення сервісної та правоохоронної функцій податкової служби, ліквідація податкової міліції, оптимізація структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій та створення Бюро фінансових розслідувань (далі – Бюро) – центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів [4].

Зазначимо, що недостатньо ухвалити відповідний законодавчий акт, необхідно створити модель організації діяльності органу фінансових розслідувань, яка дозволить йому ефективно функціонувати. Важливу роль в цьому відіграє правильне визначення його структури, підслідності справ, компетенції, повноважень, підпорядкування, принципів діяльності, антикорупційних механізмів тощо.

Так, Проектом № 1208 до підслідності Бюро, віднесено злочин, передбачений ст. 224 «Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів» Кримінального кодексу України (далі – КК України). Однак злочин, передбачений ст. 199 КК України «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів» залишено у підслідності Національної поліції України, що, зважаючи на публічний інтерес, є юридично необґрунтованим [4].

Щодо підслідності, необхідно звернути увагу на відсутність в законодавстві визначення критеріїв зарахування злочинів до економічних або фінансових. Одним з цих критеріїв можна визначити об'єкт посягання. Зокрема, цим об'єктом може бути господарська діяльність. Так, склади злочинів, які посягають на суспільні відносини у сфері господарської діяльності, що виникають з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг містяться у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України. Водночас економічні та фінансові злочини часто мають комплексний характер, тобто їх можуть вчиняти в сукупності з іншими протиправними діяннями, відповідальність за які передбачено статтями різних розділів Особливої частини КК України [1].

Зважаючи на це, необхідно визначити два види підслідності Бюро: основну та додаткову. До основної підслідності можуть належати такі злочини, як: незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів; підроблення документів, які подають для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців; ухилення від сплати податків, зборів

(обов'язкових платежів); ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування тощо. Водночас при розслідуванні зазначених злочинів іноді виявляються й інші злочини (шахрайство; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним через зловживання службовим становищем; незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків; службове підроблення; службова недбалість тощо), які слід віднести до додаткової підслідності Бюро [6].

Зауважимо, що Проектом № 1208 передбачалося створення Бюро як органу досудового розслідування, основним завданням якого буде запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності [4].

Тому вбачається, що особливістю Бюро має бути зміна силового підходу на комплексний і аналітичний. Цей орган має стати єдиним аналітичним центром концентрації та аналізу інформації про стан фінансової системи держави. Зважаючи на це, існує необхідність в розробці нового проекту закону, який передбачатиме створення Бюро, наділеного аналітично-контрольною та правоохоронною функціями.

Водночас, окремої уваги потребує питання громадського контролю за діяльністю Бюро. Так, суб'єктами громадського контролю є громадяни України та громадські організації, створені відповідно до Конституції України для здійснення і захисту прав і свобод громадян та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів, а також засоби масової інформації [7, с. 266]. Отже, важливим елементом громадського контролю за діяльністю Бюро є створення при ньому Громадської ради, яка надаватиме пропозиції щодо проектів нормативно-правових актів та проводитиме їх антикорупційну експертизу.

Створення Бюро надасть змогу забезпечити реформування підрозділів податкової міліції, переглянути їх функції та повноваження, а також розмежувати сервісну й правоохоронну функції фіскальної служби, здійснювати ефективну протидію податковій злочинності.

При створенні Бюро необхідно чітко визначити його підслідність з метою уникнення дублювання повноважень наявних економічних підрозділів у структурі Служби Безпеки України, Національної поліції України, Державної фіскальної служби та інших органів. Результатом реалізації цим органом правоохоронної функції держави має стати протидія економічним злочинам, зменшення тиску на бізнес та позбавлення Державної фіскальної служби інструменту системної корупції. Водночас створення Бюро неможливе без чіткого визначення відповідальності держави за нанесені суб'єктам господарювання збитки внаслідок можливих неправомірних дій працівників Бюро під час виконання ними своїх обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Чернявський С. С., Василюк В. І. Визначення місця та ролі Служби фінансових розслідувань в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. №2 (99). С. 5–18.

2. Антоніна Фаріон. Особливості впровадження пілотного проекту служби фінансових розслідувань. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 186–192.

3. Ольга Ніпіаліді. Перспективи створення служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 165–170.

4. Проект Закону про Бюро фінансових розслідувань від 30.08.2020 № 1208. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66516.

5. Теремецький В.І. Поняття контролю за діяльністю правоохоронних органів [підр. 1.5] / Контроль за діяльністю правоохоронних органів: навч. посіб. // за заг. ред. М. І. Іншин, В. І. Олефіра. Х.: НікаНова, 2014. 408 с.

6. Грігол Катамадзе: Про підслідність нового правоохоронного органу – Служби фінансових розслідувань. Liga 360. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/analytics/198133_grgol-katamadze-pro-pdsldnst-novogo-pravookhoronnogo-organu--sluzhbi-fnansovikh-rozslduvan.

7. Теремецький В. И., Байрачная Т. А. Европейский опыт организаци и контроля за деятельностью правоохранительных органов и возможность его использования в Украине. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 262–267. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_42.pdf

ХОРВАТСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІЗ КАНДИДАТОМ НА ПОСАДУ СУДДІ

Олена Віталіївна КАРПУШОВА,

суддя Шостого апеляційного
адміністративного суду (м. Київ)

У відповідності до ч. 1 ст. 123 Конституції Хорватії [1], суддя займає свою посаду безстроково. При цьому хорватський конституціодавець, на відміну, приміром, від німецького, не встановлює базові вимоги до спеціальної трудової правосуб'єктності кандидата на посаду судді. Спеціальна трудова правосуб'єктність (саме кандидата на посаду судді) є досить розмитою та виявляється у наступних вимогах:

1) наявність у особи громадянства Республіки Хорватії. У ч. 1 ст. 51 Закону РХ «Про Державну судову раду» від 1 жовтня 2010 року [2] суддею може бути призначено лише особу, яка володіє хорватським громадянством, яке у відповідності до ст. 3 Закону РХ «Про громадянство Хорватії» від 26 червня 1991 року [3] може бути отримано за походженням, у результаті народження на території Республіки Хорватії чи натуралізації, а також на підставі положень міжнародних договорів;

2) наявність спеціальної юридичної освіти. Кандидат на посаду судді повинен здобути юридичну освіту. Між тим, у ч. 2 ст. 51 Закону РХ «Про Державну судову раду» вказується, що судьями муніципальних, господарських та адміністративних судів може бути призначена особа, яка закінчила Державну школу суддівських чиновників (*Državna škola za pravosudne dužnosnike*). Поряд із тим, зауважимо, що можливість особи розглядатись в якості кандидата на посаду судді у першій інстанції у результаті закінчення відповідної школи з'явилась з 1 січня 2013 року [4, с. 31, 34–35];

3) наявність стажу роботи. У ч. 3 ст. 51 Закону РХ «Про Державну судову раду» зазначається, що на посаду судді може претендувати особа, яка проходила службу в якості судового чиновника (*pravosudni dužnosnik*) протягом не менше десяти років. Між тим, судьями вищих судів може бути призначена особа, котра, як мінімум дванадцять років працювала в якості судового чиновника, а судьями ВС РХ (*Vrhovni Sud Republike Hrvatske*) – особа, котра, як мінімум п'ятнадцять років працювала в якості судового чиновника, на посаді юриста чи працювала нотаріусом, професором юридичних наук, здала іспит (*pravosudni ispit*) та має п'ятнадцятирічний досвід роботи після успішної здачі цього іспиту, щонайменше 20 років успішної роботи в правовому полі, що підтверджується відповідними публікаціями цієї особи у професійних та наукових виданнях.

У ч. 1 ст. 124 Конституції Хорватії та ст. 42 Закону РХ «Про Державну судову раду», зазначається, що за призначення суддів в Республіці Хорватії відповідає Державна судова рада (*Državno sudbeno vijeće*), яка є відповідальною за забезпечення, встановлення судової рівноваги (*uspostavljanje pravosudne ravnoteže*) [5, с. 158]. Вказане підтверджується тим, що згідно із вимогами ч. 1 ст. 124 Конституції Хорватії вказаний

орган є автономним та незалежним органом, котрий має забезпечувати самостійність (*samostalnost*) і незалежність (*neovisnost*) судової влади у Республіці. Державна судова рада у відповідності до Конституції та ч. 1 ст. 42, статей 43, 44 зазначеного Закону РХ самостійно, неупереджено, виходячи з критеріїв, встановлених законом, приймає рішення про призначення, просування, переведення, звільнення та притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів і голів судів, за винятком Голови ВС Республіки Хорватії. При цьому, рішення про призначення судді Рада: 1) приймає більшістю членів Ради на своїх сесіях, котрі скликаються президентом Ради (якщо він відсутній, то його замісником), або ж на позачергових сесіях, які скликаються за пропозицією не менше п'ятих членів Ради; 2) обґрунтовує положеннями чинного хорватського законодавства, враховуючи результати «інтерв'ювання» (*razgovor*) Ради з кандидатом на посаду судді, які можуть фіксуватися на аудіовізуальних пристроях та можуть публікуватися під час прийняття рішення на офіційному веб-сайті Ради; 3) у розумний строк публікуються на офіційному веб-сайті Державної судової ради (<http://www.dsv.pravosudje.hr>).

Разом із тим, процедура призначення судді, як обов'язкова процедура, що передує виникненню та початку перебігу службово-трудова правовідносин суддів у Хорватії, розпочинається з опублікуванням Державною судовою радою у відповідності до ст. 53 Закону РХ «Про Державну судову раду» оголошення про вакансії в офіційній газеті Республіки «Народна новина» (*Narodne novine*). Так само Рада може публікувати, за необхідності, в газеті «Народна новина» й інші оголошення (зокрема, додаткові оголошення, уточнення попереднього оголошення тощо), в яких міститься заклик до кандидатів на посаду судді подати відповідні заяви протягом певного терміну, який не може бути менше 15 днів і не повинен перевищувати 30 днів. Окрім того, відповідні оголошення також дублюються на офіційному веб-сайті Ради.

Сама ж процедура відбору суддів врегульовується статтями 54 і 55 Закону РХ «Про Державну судову раду» та Правил з оцінки в процесі призначення суддів [6] (далі – Правила з оцінки), в якому регламентується порядок ведення та оцінки інтерв'ювання кандидатів на посаду судді, способів оцінки кандидата на посаду судді, а також визначення списків кандидатів на посаду судді, прийняття рішення в призначенні суддів. Відтак, судовий чиновник, у період, котрий визначений в оголошенні про конкурс на посаду судді, може подати відповідну заяву на оголошення про вакансію судді. До цієї заяви додаються також документи (оригінали або ж їх копії), а саме: а) резюме заявника; б) документи, котрими підтверджується наявність громадянства Хорватії; в) документ, який підтверджує факт завершення програми навчання у Державній школі суддівських чиновників (замість цього документу заявники на вакантні посади вищих та окружних судів надають довідку, яка засвідчує факт виконання функцій суддівського чиновника протягом не менше восьми років); г) документ, котрий підтверджує, що відносно заявника не було порушено кримінального провадження протягом останніх шести місяців. У тому разі, якщо заявник подає неповну заяву або ж додатки до заяви не є

в належній формі засвідченими, Рада не допускає відповідного заявника до участі в конкурсі на посаду судді, а тобто, до подальших етапів конкурсу – письмового екзаменування та інтерв'ювання.

Усі заявники, котрі були допущені Радою до конкурсу вважаються кандидатами на посаду судді та допускаються до процедури письмової перевірки знань (*pisana provjera znanja*), що полягає у написанні кандидатом на посаду судді однієї чи кількох письмових робіт. На основі письмового екзаменування кандидат може отримати максимум 150 балів. Поряд із тим, що стосується кандидатів на посаду судді, котрі були висунуті судовими радами муніципальних, господарських або ж адміністративних судів, та, які закінчили Державну школу суддівських чиновників, їх обрання має ґрунтуватися на підсумковій оцінці, отриманій ними у Державній школі, та досягнутих балах на інтерв'юванні з кандидатами. Тобто, вказані кандидати не здають письмового іспиту.

Звернемо увагу на те, що у ст. 3 Правил з оцінки зазначається, що інтерв'ювання кандидатів на посаду судді має проводитися членами Державної судової ради на сесії, на якій присутні не менше шести членів Ради. При цьому, Рада має засідати в тому ж складі при всіх інтерв'юваннях з усіма кандидатами на ті ж судові посади. У тому ж випадку, якщо член Ради залишає сесію до закінчення інтерв'ювання всіх кандидатів, Рада буде приймати остаточне рішення без нього за умови дотримання правила про мінімальну кількість членів Ради (тобто в кількості шести осіб).

У відповідності до вимог статей 4 і 5 Правил з оцінки кандидати запрошуються на інтерв'ювання шляхом завчасного (щонайменше, за вісім днів до інтерв'ю) публікування на веб-сайті Ради відповідного оголошення, і виступають перед Радою в алфавітному порядку. Інтерв'ю з кандидатами повинно проводитися членом Ради, котрий визначається членами цього органу за згодою або більшістю голосів, хоча кожен член Ради може задавати питання кандидату на посаду судді, котрий бере інтерв'ю, та запитувати додаткову, уточнюючу інформацію. Крім того, в зазначених Правилах вказується, що під час інтерв'ювання Радою розглядаються та оцінюються: а) здатність кандидата приймати рішення; б) почуття справедливості кандидата, а також його здатність до належного та відповідального виконання власних обов'язків; в) мотивація кандидата для роботи в судових органах; г) попередня робота та діяльність, що є важливою для успішного виконання кандидатом суддівських обов'язків. Після проведення перевірки знань та інтерв'ювання кандидата на посаду судді, в заведеному на нього протоколі (*zapisnik za kandidata*) вносяться наступні данні: а) ім'я та прізвище кандидата; б) назва суду, на посаду судді якого претендує кандидат; в) особистий пароль кандидата (*osobna zaporka kandidata*), який присвоюється після виконання процедури; г) дата перевірки знань кандидата та проведення інтерв'ювання; ґ) кількість балів, отриманих кандидатом після для перевірки його знань; д) рейтинг кандидата на посаду судді; е) бали, отриманні кандидатом під час інтерв'ювання (у ході інтерв'ювання кандидат може отримати до 20 балів); є) загальна кількість балів.

Список використаних джерел:

1. Ustav Republike Hrvatske, 22.12.1990 (pročišćeni tekst; mijenjan 11.12.2013). URL: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (дата звернення: 19.04.2018).
2. O Državnom sudbenom vijeću: Zakon Republike Hrvatske, 01.10.2010 (pročišćeni tekst; mijenjan 01.09.2018). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_10_116_3051.html (дата звернення: 03.09.2018).
3. O hrvatskom državljanstvu: Zakon Republike Hrvatske, 26.06.1991 (pročišćeni tekst; mijenjan 2015). URL: <https://www.zakon.hr/z/446/Zakon-o-hrvatskom-dr%C5%BEavljanstvu> (дата звернення: 19.04.2018).
4. Jakovina D. Državno sudbeno vijeće u pravnom sustavu Republike Hrvatske. *Sveske za javno pravo*. 2014. Vol. 16. S. 31–40.
5. Knol Radoja K. Osiguranje neovisnosti pravosuđa kroz institut imenovanja sudaca. *Zagrebačka pravna revija*. 2014. Vol. 3(2). S. 149–168.
6. O vrednovanju u postupku imenovanja sudaca: Pravilnik, 16.06.2011. URL: http://www.dsv.pravosudje.hr/index.php/dsv/propisi/pravilnik_o_vrednovanju_u_postupku_imenovanja_sudaca (дата звернення: 21.04.2018).

СУДОВО-ЕКСПЕРТНІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Вікторія Вікторівна КОНТИМИРОВА,

*здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»*

Розвиток та ефективність діяльності системи судово-експертних установ України в умовах євроінтеграції, демократизації публічних відносин та активного процесу реформування національного законодавства вимагають сьогодні ретельного вивчення та застосування міжнародного досвіду у даній сфері, приведення норм національного законодавства у відповідність до сучасних міжнародних стандартів і посилення міжнародного співробітництва між судово-експертними установами на основі визнання та дотримання встановлених міжнародних стандартів судово-експертної діяльності.

Існуюча наразі система міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, а також стан її нормативно-правового забезпечення вимагають свого детального наукового вивчення з метою чіткого та вичерпного визначення основних завдань, форм та напрямків діяльності судово-експертних установ як одного з головних аспектів адміністративно-правового регулювання їх діяльності, адже від функціонування сучасної кваліфікованої експертизи, орієнтованої на максимальне використання сучасного європейського та світового досвіду сьогодні безпосередньо залежить якість вітчизняного правосуддя.

Серед основних завдань діяльності судово-експертних установ України у сфері міжнародного співробітництва провідні сучасні науковці, насамперед, виокремлюють:

- обмін досвідом;
- врахування сучасних досягнень науки і техніки;
- виключення дублювання науково-методичного забезпечення регіонального розподілу завдань між судово-експертними установами;
- створення профільних експертних напрямів та ін. [1, с. 131].

Міжнародне співробітництво у даній сфері сприяє досягненню таких цілей, як:

- гармонізація й удосконалення експертного національного законодавства і теоретичних основ експертизи;
- вироблення єдиних методичних рекомендацій з різних видів експертиз;
- отримання міжнародного визнання експертних висновків в цілому;
- удосконалення експертної діяльності;
- підвищення професійної майстерності працівників судово-експертних установ та ін. [2; 3, с.193].

Законодавство України закріплює низку форм (напрямів) здійснення міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, серед яких, зокрема: проведення судової експертизи за дорученням відповідного

органу чи особи іншої держави (ст. 22); залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23); міжнародне наукове співробітництво (ст. 24) [4]. Закріплені Законом «Про судову експертизу» основні напрями міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи конкретизуються нормами цілої низки підзаконних актів, що встановлюють механізми впровадження відповідних форм міжнародної діяльності. Так, зокрема, згідно з Наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України «Про затвердження Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України» від 11.08.2010 р. № 617, Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України має право: на запрошення державних спеціалізованих органів та установ брати участь у міжнародних, державних науково-практичних нарадах, конференціях, семінарах, виставках тощо з питань судової експертизи та судово-експертної діяльності [5].

Слід відзначити й низку міжнародно-правових документів, спрямованих на встановлення та розвиток міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. Серед найбільш важливих міжнародних документів у даній галузі варто відзначити: Керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя (СЕРЕJ) щодо ролі призначених судом експертів у судових розглядах держав – членів Ради Європи, Стратегічний план розвитку Європейської судової експертизи на період до 2020 р. Європейської мережі судово-експертних установ — European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI), що передбачає створення єдиного простору Європейської судової експертизи й розвитку судово-експертної інфраструктури в Європі, визначаючи, таким чином, пріоритети, які повинні бути включені до стратегії реформування системи судово-експертних установ України, та ін. До основних європейських документів, що стосуються питання визначення мінімальних стандартів у сфері судово-експертної діяльності, слід віднести й Висновки Ради та План подальшої діяльності з огляду на розроблені висновки Ради Європейської судово-експертної наукової галузі, а також Керівництво з належної практики в цивільній судовій експертизі в Європейському Союзі: європейська експертиза та експертні установи. Також маємо відзначити й велику кількість міжнародних договорів і угод про співробітництво, напрацьованих, зокрема, у галузі правової допомоги, що сприяють також і адміністративно-правовому регулюванню судово-експертної діяльності, зокрема, регламентуючи такі питання, як: проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги, залучення експертів до суду іноземної держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції тощо.

Одним із найбільш широких та надважливих напрямків міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи сьогодні є залучення вітчизняних експертно-судових установ до міжнародних судово-експертних мереж й співпраця з міжнародними експертними організаціями та установами. Серед низки існуючих мереж, що об'єднують наукові резерви судово-експертних установ сучасних держав, найбільший інтерес викликає Європейська мережа судово-експертних установ —

European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI), яка є наразі найбільшою у світі організацією судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання і об'єднує у своєму складі численні експертні установи [1, с.131].

Отже, виходячи з розглянутих завдань та форм міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи, доцільно його визначити як взаємодію судово-експертних установ та інших суб'єктів судово-експертної діяльності з відповідними органами іноземних держав та міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародного і національного законодавства й спрямована на ефективне забезпечення судово-експертної діяльності. Необхідно відзначити, що активний розвиток міжнародної співпраці у сфері судово-експертної діяльності шляхом залучення вітчизняних експертно-судових установ до міжнародних експертних мереж й співпраці з міжнародними експертними організаціями та установами, їх акредитації за міжнародними стандартами систем управління якістю, діяльність зі стандартизації за міжнародними вимогами, гармонізація експертного національного законодавства та розроблення відповідних національних стандартів, а також різноманітні форми обміну інформацією та передовим досвідом у галузі теорії та практики судової експертизи, розширення науково-методичної бази у даній сфері позитивно впливають на процес розвитку судово-експертної діяльності в Україні, сприяючи розбудові по-справжньому сучасної системи експертного забезпечення правосуддя. Проте слід також наголосити на тому, що, незважаючи на помітні кроки на шляху побудови єдиної та міцної міжнародної системи співробітництва, засвоєння та запровадження міжнародного досвіду діяльності судово-експертних установ, ефективність засвоєння і використання міжнародного досвіду експертного забезпечення правосуддя наразі потребує вдосконалення системи нормативно-правового забезпечення судово-експертної діяльності, а також удосконалення організації взаємодії між судово-експертними установами та іншими суб'єктами судово-експертної діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Клименко Н. І., Купрієвич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С.130-134.
2. Гора І. В. Сучасні проблеми судової експертизи в аспекті євроінтеграції України. URL: <http://arlguvd/lg/ua>d14201.html>.
3. Корнеєв С. М. Сучасні проблеми розвитку судової експертизи в аспекті євроінтеграції України // *Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. мат. круглого столу*. Київ: ННПФЕКП НАВС, 2015. С. 190-193.
4. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст.232.
5. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційну комісію Служби безпеки України та атестацію судових експертів: Наказ Центрального управління СБУ від 24.12.2014 р. № 855. *Офіційний вісник України*. 2015. № 9. Ст.255.

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ЗАГАЛЬНИХ ОЗНАК МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Дмитро Євгенович КРИВЕНКО,

*аспірант кафедри трудового права та
права соціального забезпечення
юридичного факультету Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

Дослідження ознак медіації, як способу вирішення трудових спорів надасть можливість краще розуміти її відмінності, а отже й відображати їх під час написання нормативно-правових актів з даного питання, а також й застосувати уже існуючі щодо колективних спорів. Варто вказати, що ознаки медіації, як способу вирішення трудових спорів можливо розділити на загальні та спеціальні. Зі свого боку, загальні ознаки такої медіації вирізняють її серед інших альтернативних способів вирішення трудових спорів, як то арбітраж, а також й допомагають зрозуміти її місце та роль у сучасному національному законодавстві через встановлення взаємозв'язків із різними нормами права щодо захисту права на працю.

А. О. Дутко працюючи над темою медіації визначає такі її особливості: «альтернативність медіації відносно судового розгляду; добровільність вибору процедури медіації конфліктуючими сторонами» [1, с. 213]. Щодо альтернативності, то варто доповнити, що медіація є альтернативою до усіх інших видів захисту прав, як юрисдикційних, так й поза юрисдикційних. У даному випадку, слід медіацію розуміти, як один із видів самозахисту, оскільки присутня не лише ініціатива в особи щодо початку захисту, але й її безпосередній вплив на перебіг та закінчення його здійснення. Щодо добровільності, така ознака відноситься до усіх позасудових способів вирішення правових спорів, а отже й не може вважатись виключно рисою медіації.

Також, А. О. Дутко вказує та такі риси медіації, як «наявність спеціального суб'єкта, який здійснює посередництво у вирішенні спорів, — медіатора, який покликаний всіляко сприяти запобіганню або послабленню конфлікту, і, таким чином, відмови від судового розгляду спору, припинення вже розпочатого судового розгляду; при медіації, залучається медіатор, який не є заінтересованою стороною, а навпаки допомагає досягти згоди між сторонами, сприяє у вирішенні спору, але не на користь конкретної особи, а на результат загалом; визначення мети медіації — знаходження компромісної, стійкої і такої, що взаємно влаштовує сторони домовленості у вирішенні спору» [1, с. 213]. Щодо спеціального суб'єкта, то необхідним є встановлення різниці між його незалежністю та нейтральністю. Так, незалежність означає відсутність впливу на його діяльність з боку сторін трудового спору, такий вплив має зовнішній характер та може здійснюватися, як шляхом залякування, так й надання певних привілеїв. Саме тому, медіатором не може бути особа, що знаходиться у прямій підпорядкованості роботодавцю або ж надає йому

юридичні послуги на замовлення. Зі свого боку, нейтральність уже має внутрішній характер та залежить від дотримання правил професійної етики медіатором, а отже нав'язування власного підходу сторонам або ж направлення суб'єктів на прийняття рішення, що є вигідним лише для однієї сторони та не містить самого консенсусу. Саме тому, наступна ознака щодо компромісного рішення має дещо не вірний характер, однак його стійкість, дійсно, є обов'язковою.

Г. С. Гончарова звертає увагу на те, що медіація має цілий ряд переваг у порівнянні із розглядом справи у суді, серед яких: «по-перше, вона забезпечує швидкість; по-друге, відсутність чітких процедурних рамок сприяє більш вільній атмосфері та готовності сторін конфлікту до співпраці; по-третє, прийняття рішення, яке досягнуто шляхом консенсусу, в подальшому, як правило, виконується, і, насамкінець, медіація сприяє комунікації між сторонами, а саме, згуртованості в суспільстві взагалі» [2, с. 7]. Щодо швидкості медіації, то вона є відносною, оскільки знаходження спільного рішення може й тривати більше часу, ніж судовий процес. Проте, в межах саме національних реалій, а також й враховуючи зменшення бюрократизованості, перевагою медіації можливо вважати її оптимальність, як поєднання найбільш комфортних умов вирішення трудового спору. Щодо згуртованості, то вона є особливо актуальною для трудового колективу та діяльності професійних спілок, оскільки правомірність поведінки зменшує прояви мобінгу, зменшенню кількості нещасних випадків, а рівень захисту трудових прав збільшується за рахунок постійного моніторингу їх дотримання самим трудовим колективом. У свою чергу, усвідомлення саме можливості колективної підтримки дозволяє захищати працівнику свої права більш впевнено, що у сукупності із позитивністю підтримання стабільного матеріального забезпечення тільки заохочує поширення медіації, як способу вирішення трудових спорів. Крім того, медіація зменшує й ймовірність настання соціальних ризиків для працівників, а також й економіко-господарських для роботодавців. Окремо слід розглянути питання вільності атмосфери під час медіації під якою розуміється відсутність імперативного характеру розгляду, гнучкість процедури та можливість її завершити на будь-якому із етапів. Тобто, вільна атмосфера є наслідком уже медіації, а не її особливістю, адже вона не впливає на досягнення медіації, проте є її елементом.

На думку З. В. Красіловської, до ознак медіації слід включити такі, як: «наявність правового спору між сторонами; вирішення спору та винесення рішення безпосередньо сторонами; наявність третьої особи — медіатора, який сприяє налагодженню комунікації між сторонами, однак не вирішує спір по суті; відсутність жорсткої правової регламентації процедури; наявність медіаційної угоди та неможливість примусового її виконання без звернення до компетентних органів» [3, с. 31]. Аналізуючи такий перелік ознак, можливо стверджувати, що самі ознаки не є названими, а розкриті лише їх сутність. Крім того, дещо не зрозумілим є критерій за яким надавались ознаки, що не дозволяє зробити висновок про вичерпність їх обсягу. Також, слід звернути увагу, що примусове виконання медіаційної угоди саме у трудових відносинах можливе виключно щодо колективних

трудових спорів, у яких законодавчо визначено, що рішення сторін має обов'язкову юридичну силу, щодо індивідуальних трудових спорів, то оскільки профільного закону досі не прийнято, то й виконання угоди має виключно добровільний характер.

Отже, на основі проведеного дослідження, можливо дійти висновку, що медіація, як спосіб вирішення трудових спорів володіє наступними загальними ознаками:

1. Конфіденційність.
2. Консенсусність.
3. Оптимальність.

Список використаних джерел:

1. Дутко А. О. Медіація як явище правової дійсності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Юридичні науки. 2018. № 6. С. 210–216.
2. Гончарова Г. С. Мiroва угода та медіація: загальні риси та відмінності між ними. *Права і інновації*. 2013. № 4. С. 126-136.
3. Красіловська З. В. Становлення інституту медіації в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект: дис. ... к-та юрид. наук: 12.00.01. О., 2017. 473 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ВІДДІЛІВ В УКРАЇНІ

Ольга Олегівна КРИВКО,

*здобувач Інституту права та
суспільних відносин
Відкритого міжнародного
університету розвитку
людини «Україна»*

На сьогоднішній день можна із впевненістю констатувати, що в діяльності юридичних відділів існує велика кількість проблем. Втім, однією із ключових серед них, беззаперечно, є недостатнє та неякісне кадрове забезпечення. Традиційно, кадри розуміють як сукупність кваліфікованих працівників, що пройшли професійну підготовку та мають спеціальну освіту [1, с.78]. Кадрове забезпечення, відповідно до точки зору Н.П. Матюхіна, - це специфічна, повторювана діяльність, здійснювана у процесі управління правоохоронними органами, змістом якої є забезпечення органів і підрозділів необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про нього, впровадження науково-обґрунтованих методів, відбору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання проходження служби та надання правового захисту особовому складу правоохоронних органів України» [2, с.308]. Досить змістовно до визначення сутності кадрового забезпечення підходить Т.Є. Кагановська. Вчена вказує, що сутність кадрового забезпечення в державі полягає у діяльності уповноважених суб'єктів щодо реалізації кадрової політики держави з метою забезпечення функціонування державного управління соціальними, технічними, біологічними об'єктами, яке здійснюється в умовах ринкової економіки з урахуванням демократичних засад побудови нашої держави з пріоритетним забезпеченням прав, свобод та законних інтересів особи, шляхом наповнення організаційних структур системи державного управління відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення у них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захисту [3, с.219]. Т.Є. Кагановська також відмічає, що при цьому значення кадрового забезпечення в державі полягає у створенні можливості для самої держави через своїх представників (державних службовців) виконувати покладені на неї функції, а також ті обов'язки, які має сучасна правова, демократична держава перед людиною. Таким чином, можна вести мову про різнопланове значення кадрового забезпечення в державі, оскільки це забезпечить можливість функціонування держави та її органів (основне значення); сприятиме забезпеченню прав, свобод та законних інтересів особи в державі (побічно через діяльність держави) [3, с.219].

В.О. Зозуля відзначає, що до функцій кадрового забезпечення, які найбільш повно відповідають сучасним умовам суспільного розвитку слід віднести: розробка планів роботи із кадрами, визначення щорічних потреб у кадрах для державних органів, формування замовлення на підготовку майбутніх державних службовців, підвищення кваліфікації державних службовців; аналіз кадрового складу державних органів; розробку та впровадження дієвої системи формування кадрового резерву у відповідності до щорічних потреб, контроль за відповідністю кандидатів встановленим вимогам; залучення кваліфікованих кадрів шляхом систематичного оновлення системи відбору та запровадження інноваційних технологій; забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; оцінювання результатів діяльності державних службовців; здійснення соціального захисту службовців; розроблення систем вдосконалення відбору, розстановки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, соціального захисту державних службовців; розроблення систем відбору кадрів у відповідності до вимог сьогодення; розроблення систем заохочень (мотивацій) як необхідної складової їх ефективної діяльності; підвищення авторитетності державної служби, шляхом проведення профорієнтаційних заходів серед населення держави [4]. Основними складовими кадрового забезпечення, пише А.М. Шехлович, є такі: інтелектуальна, кваліфікаційна, професійна, кадрова, технологічна та організаційна складова. Організаційна складова кадрового забезпечення підприємства включає високий рівень організації та культури праці, знаходить своє вираження у чіткості, ритмічності, погодженості трудових зусиль і високого ступеня задоволеності працівників своєю працею. Організаційна складова кадрового забезпечення в багатьох факторах визначає ефективність функціонування трудового колективу як системи в цілому та кожного працівника окремо, і це пов'язано з ефективним використанням кадрового потенціалу [5].

Завершуючи розгляд проблематики кадрового забезпечення юридичних відділів слід відзначити, що вказане проблемне питання є характерним для всієї юридичної галузі. Зазначене, на нашу думку, пов'язано із декількома важливими аспектами: по-перше, із загальним зниженням рівня та якості освіти: спочатку школярів, а вже потім і студентів-юристів; по-друге, із зниженням рівня престижності юридичних професій та перевантаженням ринку праці такими фахівцями. Тож, з метою покращення кадрового забезпечення юридичних відділів, на нашу думку, необхідно: 1) підняти загальний рівень вимог до майбутніх студентів юридичної спеціальності (зокрема пропонується підвищити прохідний бал ЗНО для навчання по спеціальності 081-Право); по-друге, підвищити рівень професійної освіти майбутніх фахівців, наприклад шляхом збільшення кількості практичних, виїзних та бінарних занять, залучати до освітнього процесу фахівців-практиків; по-третє, створити сприятливі умови для подальшого навчання та підвищення кваліфікації юристами, а також для обміну практичним досвідом між відповідними фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Михайлова Л. І. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. Суми: Вид-во "Довкілля", 2003. 326 с.
2. Матюхіна Н. П. Управління персоналом: теоретичні та практичні аспекти органів внутрішніх справ України: [монографія]. Х., 1999. 285 с.
3. Кагановська Т. Є. Сутність та завдання кадрового забезпечення як засобу сприяння функціонуванню держави та її органів. *Форум права*. 2008. № 1. С. 215-220
4. Зозуля В. О. Ефективне кадрове забезпечення – складова демократичного врядування. *Державно-управлінські студії*. 2017. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/deruprs_2017_2_18
5. Шехлович А. М. Дослідження та удосконалення кадрового забезпечення інноваційної діяльності підприємства в умовах впровадження ІТ-технологій. 2014. URL: https://iierlviv.files.wordpress.com/2014/12/a_1.pdf.

МЕТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

Сергій Олексійович ЛИСКОВ,

*здобувач Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Із прийняттям в 2010 році Податкового кодексу України [1] відбулось реформування податкової системи, що безпосередньо відобразилось на адміністративно-правовому регулюванні суб'єктів податкової служби. По-перше, система суб'єктів податкової служби зазнала змін, і з часом була сформована у тому вигляді, в якому вона існує сьогодні. По-друге, поступово відбулась фактично повна зміна самого адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби, і на сьогодні її формує як зазначений нами вище кодифікований нормативно-правовий акт, у якому закріплено ключові повноваження та функції податкових органів, так й інші акти національного й міжнародного законодавства. Як наслідок, наукові напрацювання, які стосувались суб'єктів податкової служби, втратили свою актуальність, так само змінився і сам перелік суб'єктів податкової служби й засади їхнього функціонування. При цьому, прийняття нового законодавства не вирішило усіх існуючих проблем, проте обумовило додатково виникнення нових, що потребує уваги науковців (наприклад, на науковому рівні відзначається посилення протистояння представників владної та зобов'язаної сторони у податкових правовідносинах внаслідок прийняття Податкового кодексу України [1], а також ряд інших проблем). Окрім того, у зв'язку із прийняттям нового законодавства дещо трансформувалось розуміння сутності мети, завдань та функцій адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби, яке на сьогодні відповідає специфіці чинного законодавства.

Так, визначення мети адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби, у відповідності до сутності цієї категорії, означає необхідність встановлення того, якими були цілі прийняття законодавцем відповідних норм Податкового кодексу України [1] та інших актів законодавства, які урегульовують діяльність суб'єктів податкової служби, а також якою була мотивація законодавця під час прийняття рішення урегулювати дане питання саме у такий спосіб.

А отже, для того, щоб встановити природу адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби, важливо виявити якими є його мета, завдання та функції. Ці категорії є ключовими для встановлення, яким чином чинне податкове законодавство та суб'єкти податкової служби впливають на розбудову України, як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. А тому, аналіз даного питання є актуальним і для нашого дослідження, і для теорії суб'єктів податкової служби у цілому. Серед дослідників, які в тій чи іншій мірі досліджували питання, пов'язані із правовим регулюванням діяльності суб'єктів податкової служби, відзначимо внесок таких як: О. І. Баїк, О. В. Бакун, Я. О. Берназюк, С. О. Данілов, Т. О. Мацелик, А. В. Міщенко,

Г. М. Стріяшко, В. М. Сулим, В. І. Теремецький, Г. В. Фоміна. Проте, варто враховувати, що питання мети, завдань та функцій адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби є у цілому не дослідженими вітчизняними науковцями, а тому потребують наукового аналізу їхньої сутності.

Укладачі Великого тлумачного словника сучасної української мови визначають категорію «мета», як «певне становище у майбутньому, яке заздалегідь планується змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути» [2, с. 661]. Тож, під метою адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби згідно такого підходу варто розуміти те, задля чого законодавець врегулював діяльність суб'єктів податкової служби, тобто метою є сукупність бажаних результатів правового регулювання, які заклав законодавець, розробляючи та приймаючи Податковий кодекс України [1] й інші акти вітчизняного законодавства, а також надаючи згоду на обов'язковість міжнародним договорам, які є складовою національного законодавства України.

На нашу думку, для формулювання сутності мети адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби також важливо звернутись до положень Податкового кодексу України [1], як нормативно-правового акту, в змісті якого визначені суб'єкти податкової служби, та врегульовано їх права та обов'язки, а саме його статті 1, положення якої вже наводились нами у цьому підрозділі. Зокрема, в пункті 1.1. встановлено, що даний нормативно-правовий акт визначає компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Із цього, слідує висновок, що законодавець, приймаючи даний нормативно-правовий акт, у тому числі переслідував мету визначити, хто є суб'єктами податкової служби, встановити якою є їхня компетенція та якими є права та обов'язки посадових осіб суб'єктів податкової служби. Наприклад, звернемось до положень статті 41 Податкового кодексу України [1], у якій визначено, що контролюючими органами у розумінні податкового законодавства є податкові органи, тобто центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику (Державна податкова служба України) та його територіальні органи. До компетенції даного органу віднесено контроль за дотриманням законодавства з питань оподаткування, законодавства з питань сплати єдиного внеску, а також щодо дотримання іншого законодавства, контроль за виконанням якого покладено на Державну податкову службу України, чи її територіальні органи. У даному контексті мета адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби була реалізована шляхом встановлення компетенції Державної податкової служби України та її територіальних органів у змісті кодифікованого нормативно-правового акту, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. Інші аспекти мети адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби, наприклад права та обов'язки Державної податкової служби України та її територіальних органів, також розкриті у статтях Податкового кодексу України [1]. Іншим контролюючим органом, компетенція якого визначається у даній статті, є митні органи, тобто

центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику (Державна митна служба України) та його територіальні органи. Встановлено, що Державна митна служба України та її територіальні органи здійснюють контроль щодо дотримання законодавства з питань митної справи та оподаткування митом, акцизним податком, податком на додану вартість, іншими податками та зборами, які відповідно до податкового, митного та іншого законодавства справляються у зв'язку із ввезенням (пересиланням) товарів на митну територію України або територію вільної митної зони або вивезенням (пересиланням) товарів з митної території України або території вільної митної зони. Так само, прийдемо до висновку, що у даній нормі визначається компетенція Державної митної служби України та її територіальних органів, як суб'єктів податкової служби.

Відповідно, на основі здійсненого аналізу прийдемо до висновку, що мета адміністративно-правового регулювання суб'єктів податкової служби – це є ціль, задля якої законодавець врегулював діяльність суб'єктів податкової служби, прийняв Податковий кодекс України [1] й закріпив в його змісті відповідні норми, у яких визначено компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, прийняв інші акти вітчизняного законодавства у цій сфері, а також надав згоду на обов'язковість міжнародним договорам, які є складовою національного законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [гол. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюга-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко]. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Едуард Олександрович МУЗИЧУК,

*студент факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Ефективна діяльність будь-якого практичного підрозділу вважається неможливою без якісної та професійної роботи відділів забезпечення. Підрозділи забезпечення є саме тим надійним прикриттям та підкріпленням для дієвої та повноцінної праці працівників, які виконують основні завдання та функції. З огляду на те, яким зверхнім до цього часу було ставлення до співробітників тилових структур, зокрема, і відділів кадрового забезпечення, коли лише робота «на вістрі» вважалася поважною та відповідальною, на відміну від «сірої» повсякденної праці у відділах забезпечення, одним із найважливіших завдань вищого державного керівництва країни повинно стати принципове покращення функціонування підрозділів забезпечення. Окремо слід наголосити на потребі впровадження західноєвропейських та північноамериканських принципів і стандартів здійснення кадрової діяльності, а також способів і методів управління такою діяльністю.

При розгляді проблематики удосконалення діяльності кадрових підрозділів Національної поліції України варто підкреслити, що проведення кадрових процедур повинно бути якісним і своєчасним. Серед найбільш важливих у цій сфері кадрових процедур можна назвати просування по службі талановитих фахівців, а також своєчасне вивільнення працівників із незадовільними показниками діяльності. Суттєву увагу потрібно приділити і покращенню законодавства.

Під час періоду активного реформування внутрішньо-системних підрозділів, що перебувають у складі Національної поліції України, поступово підводячи рівень їх дієвості та ефективності до високих загальноприйнятих стандартів Західноєвропейських держав, не оминається увагою і система кадрового забезпечення. В контексті цього питання першочерговою видається можливість чіткого та якісного здійснення фахових, повсякденних функцій співробітниками кадрових апаратів. Адже від наведеного фактору прямо залежить рівень ефективності та результативності повсякденної діяльності усєї правоохоронної системи країни, а також здатності цієї системи вчасно та раціонально реагувати на усі сучасні зовнішні та внутрішні виклики і загрози, що постають наразі перед суспільством.

З-поміж найголовніших речей, які повинні бути належним чином виконані задля впровадження апробованих стандартів діяльності кадрових підрозділів, слід особливо виокремити проблематику адміністративно-правового регулювання діяльності структурних одиниць кадрового забезпечення. Вченими-правознавцями було доведено, що здійснення професійного та динамічного правового регулювання потребує постійного

моніторингу та вивчення загальносвітових суспільних тенденцій, а також волевиявлення власних громадян. Безумовно, цей висновок науковців з легкістю може бути впроваджений і у сфері кадрового забезпечення.

В результаті ретельного дослідження змісту та сутності правового регулювання діяльності відділів кадрового забезпечення фахівці наголошують на тому, що головним підґрунтям успішного розвитку, а також ефективного функціонування усієї системи Національної поліції України повинні бути принципово нова переатестація усього складу співробітників кадрових відділів, вивільнення некомпетентних та скомпрометованих співробітників з їх робочих місць і, разом із цим, робота над залученням молодих і освічених спеціалістів, бажано із сучасним, західним світоглядом, до праці структурах кадрового забезпечення.

Не менш важливою справою, ніж оновлення кадрового потенціалу внутрішньо-системних підрозділів Національної поліції, є прагнення до гармонійного поєднання у вітчизняній кадровій політиці одночасно й інтересів громадян, що полягають в охороні та належному дотриманні їх фундаментальних прав і свобод та інтересів держави, які, в свою чергу, полягають у стабільному та ефективному функціонуванні усього державно-владного механізму країни. Звичайно, що вищенаведені твердження повинні знайти своє місце не лише у теоретичних поглядах науковців, але й у нормах вітчизняного законодавства, зокрема, тих, що покликані здійснювати адміністративно-правове регулювання правовідносин у сфері діяльності внутрішньо-системних відділів кадрового забезпечення Національної поліції.

Необхідно зазначити, що співробітники Національної поліції, а особливо її кадрових відділів, під час здійснення своєї основної діяльності керуються, як правило, лише нормами, які вказані у Законі України «Про Національну поліцію», також тими нормативно-правовими актами, що визначають адміністративно-правові засади організації й діяльності Національної поліції України як одного з органів виконавчої влади. Під час розгляду проблематики тих питань, що стосуються ефективності кадрового забезпечення вітчизняної поліції, слід наголосити на досі відсутній єдиній стратегії кадрової політики поліції, яку все ще не вироблено, тому українські поліціанти змушені користуватися принципами кадрової політики, розробленої для усього МВС України. Серед інших джерел, у яких містяться норми, що регулюють діяльність відділів поліції з питань кадрового забезпечення, можна назвати Кодекс законів про працю України.

На жаль, наразі однією з причин відсутності цілком сформованих норм та стандартів здійснення кадрового забезпечення правоохоронної системи є відсутність серед правників єдиного сформованого погляду на бачення змісту та сутності адміністративно-правового регулювання кадрового забезпечення структурних підрозділів Національної поліції, адже без наявності чіткої схеми наступних дій у цій сфері майбутні позитивні результати і звершення залишатимуться, як правило, нездійсненими.

Кінцевим завданням адміністративно-правового регулювання, а також законодавчого забезпечення діяльності кадрових апаратів вітчизняної поліції є вибудовування дієздатного механізму роботи з персоналом у

структурі Національної поліції шляхом комплектування підрозділів добре підготовленими, висококваліфікованими та освіченими кадрами. Адже завдяки численним науковим дослідженням вчених, разом з аналізом практичних заходів розвинених країн у цій сфері, було доведено, що лише подібний варіант формування кадрових відділів зможе стати міцним фундаментом для виконання працівниками поліції своїх фахових функцій.

А як відомо, до головних функцій та завдань підрозділів Національної поліції належить діяльність з приводу належного додержання й охорони прав, свобод та законних інтересів громадян, забезпечення й захист політичних, соціальних та економічних інтересів держави, повсякденне підтримання громадської безпеки на високому професійному рівні шляхом постійного проведення різноманітних заходів з профілактики та попередження вчинення злочинів і правопорушень.

Варто наголосити на тому, що діяльність кадрових відділів Національної поліції України у сфері набору та комплектації нині функціонуючих навчальних та практичних підрозділів надійними та кваліфікованими фахівцями, звичайно, як і будь-яка інша діяльність, має певні принципи, на яких вона ґрунтується. До подібних принципів належать, зокрема, і закономірності чи ідеї, основна роль яких полягає у формуванні державної політики у сфері кадрового забезпечення. При цьому треба додати, що в нашій країні, як і в будь-якій іншій, такі ідеї обумовлюються перш за все рівнем культурного, соціального та науково-технічного розвитку конкретного державного суспільства. Не менш важливими також вважаються актуальна політична ситуація в державі та рівень економічної стійкості й добробуту громадян.

У підсумку доцільно буде підкреслити, що наразі адміністративно-правову базу Національної поліції України не можна вважати цілком сформованою, адже існуючі закони та підзаконні нормативно-правові акти не в змозі регулювати усі аспекти діяльності з кадрового забезпечення Національної поліції. Походячи з цього, слід констатувати, що за відсутності спеціально спрямованих джерел адміністративного права, якими могли б керуватися підрозділи, що здійснюють кадрове забезпечення, вони досі вимушені шукати регламентацію своєї діяльності у нормативно-правових актах, що є загальними для усього Міністерства внутрішніх справ.

Наприкінці бажано наголосити на тому, що швидке та якісне вирішення усіх тих проблем, що наразі перешкоджають повноцінному розвитку кадрової політики у системі Національної поліції України, є нагальною та невідкладним завданням. Тому керівництвом держави, а також поліції зокрема, повинні бути правильно розставлені пріоритети, адже від цього залежить ефективність усієї правоохоронної системи України.

СТВОРЕННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИЇЗДУ ТАКИХ ГРУП НА МІСЦЕ ПОДІЇ ПІСЛЯ ВЧИНЕННЯ ОБСТРІЛУ (ВИБУХУ)

Денис Ігорович НЕСТЕРОВ,

*здобувач Донецького юридичного
інституту МВС України*

З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин учинення терористичних актів спільним наказом керівництва Управління СБУ в Луганській та Донецькій областях, Головних управлінь Національної поліції (ГУ НП) у Луганській та Донецькій областях, Військової служби правопорядку у Збройних силах України Оперативно-тактичного угруповання (ВСП у ЗСУ ОТУ) «Луганськ» і «Донецьк» створюють слідчо-оперативну групу (СОГ), зокрема резервні. До складу СОГ мають входити: слідчий слідчого відділу Управління СБУ в області, не менше ніж два співробітники оперативного підрозділу Управління СБУ в області, не менше ніж два оперативні співробітники ГУ НП в області, групи вибухотехніків та/або саперів, військовослужбовців відділу ВСП у ЗСУ ОТУ «Луганськ» чи «Донецьк». Старшим СОГ є слідчий слідчого відділу Управління СБУ в області.

До складу СОГ можуть входити кінолог зі службовим собакою з пошуку вибухівки, спеціаліст-вибухотехнік (група спеціалістів-вибухотехніків), а також працівники структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, територіальних органів поліції, зокрема міжрегіональних територіальних органів поліції, їхніх територіальних (відокремлених) підрозділів [1; 2].

Керівники слідчих підрозділів ГУ НП в області, на території обслуговування яких учинено терористичний акт, забезпечують залучення до СОГ інспекторів-криміналістів, а за необхідності, відповідно до наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 3 листопада 2015 року № 1339, співробітників Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України відповідної області.

У разі збільшення кількості терористичних актів (зокрема підвищення інтенсивності обстрілів тощо) за спільним рішенням керівників Управління СБУ в області, ГУ НП в області, ВСП у ЗСУ ОТУ «Луганськ» і «Донецьк» за погодженням з прокурором відповідної області можуть створювати додаткові СОГ, постійне місце дислокації яких визначають на підставі оперативної обстановки, про що зазначено у відповідному наказі.

За наявності потреби, діяльність СОГ може бути організована на місцях постійної дислокації (за районами) зі щомісячним затвердженням складу СОГ. Встановлення такого складу СОГ здійснюють за спільним рішенням керівників Управління СБУ в області, ГУ НП в області та ВСП у

ЗСУ ОТУ «Луганськ» і «Донецьк» на строк не більше ніж один місяць, з подальшою ротацією складу СОГ.

Скасування рішення щодо переведення СОГ на постійне місце дислокації одного з районів здійснюють за спільним рішенням Управління СБУ в області, ГУ НП в області та ВСП у ЗСУ ОТУ «Луганськ» і «Донецьк».

Діяльність СОГ забезпечують:

1) транспортом і паливом для виїзду на огляд місця події, перевезення речових доказів (вибухонебезпечних речовин), у разі необхідності броньованого – Управління СБУ в області;

2) службовим приміщенням і місцем для відпочинку – ГУ НП в області;

3) вогнепальною зброєю, боєприпасами та спеціальними засобами – Управління СБУ в області, ГУ НП в області, ВСП у ЗСУ ОТУ «Луганськ» і «Донецьк», у підпорядкуванні яких перебувають члени СОГ відповідно до належних норм та з огляду на оперативну обстановку;

4) засобами розмінування – Управління СБУ в області та ГУ НП в області.

Після надходження заяв, повідомлень, у разі особистого звернення заявника до органу поліції про факт терористичного акту уповноважений працівник чергової частини органу поліції, працівники інших структурних підрозділів цих органів, яких призначено підмінними черговими в установленому порядку, оператор телефонної лінії «102» або інша посадова особа з'ясовують час, місце, характер й інші обставини вчиненого кримінального правопорушення, хто повідомив (ПІБ, місце проживання/місцеперебування, телефон заявника).

Повідомлення про терористичні акти, отримані оператором телефонної лінії «102», вносять до робочого зошита й одразу передають до органів поліції для реагування, про що роблять відмітку в робочому зошиті (кому передано повідомлення, номер реєстрації в журналі ЄО органу поліції).

Відповідно до ч. 2 розділу II Інструкції, уповноважений працівник чергової частини органу поліції після отримання заяви чи повідомлення про терористичний акт (обстріл, вибух тощо) одразу її реєструє в журналі ЄО та невідкладно інформує про це чергову частину ГУ НП в області та чергову частину Управління СБУ в області.

Черговий чергової частини Управління СБУ в області в разі вчинення терористичного акту, унаслідок якого постраждали одна або більше осіб або спричинено майнову шкоду, організовує збір СОГ та направляє її на місце події в денний час.

Після отримання інформації щодо надходження до територіальних відділів поліції заяв і повідомлень про терористичний акт черговий чергової частини Управління СБУ в області одразу доповідає її начальнику слідчого відділу Управління СБУ в області для процесуального контролю за роботою СОГ.

У випадках вчинення терористичного акту, унаслідок якого постраждали одна або більше осіб або спричинено майнову шкоду (руйнування домоволодінь, інших об'єктів інфраструктури), виїзд на місце події здійснює прокурор області, який забезпечує якісне проведення огляду, організацію першочергових слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій.

Керівники відповідних прокуратур забезпечують належне процесуальне керівництво в кримінальних провадженнях зазначеної категорії шляхом невідкладного призначення прокурора в кримінальному провадженні з-поміж найдосвідченіших прокурорів, які визначені наказом керівника регіональної прокуратури та реалізують свої повноваження, передбачені ст. 36 КПК України.

Керівник Управління СБУ в області, ГУ НП в області спільно зі старшим представником ВСП забезпечують безпеку СОГ під час проведення невідкладних та інших слідчих (розшукових) дій.

У разі неможливості прибуття СОГ на місце події внаслідок постійних обстрілів, мінування місцевості тощо, керівник Управління СБУ в області, відповідно до п. 10 ч. 8 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України» від 28 грудня 2015 року [3], забезпечує взаємодію з відповідним підрозділом ВСП для організації фіксації вчиненого кримінального правопорушення зазначеної категорії (огляд, фотографування, відібрання пояснень тощо), про що інформує прокурора області. Матеріали про результати фіксації кримінального правопорушення та мотивований рапорт зі стислим викладом обставин кримінального правопорушення керівник підрозділу ВСП в триденний термін передає начальнику слідчого підрозділу СБУ в області для прийняття рішення відповідно до КПК України [4; 5].

Рішення про необхідність виїзду СОГ на місце події для фіксування результатів обстрілу (вибуху) в таких випадках приймає слідчий на підставі наявної обстановки, попередньо отримавши дозвіл у керівництва сектору ООС.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М. А., Ленко М. О., Сергєєва Д. Б. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою : монографія / за ред. М. А. Погорецького. Київ : Алерта, 2014. 300 с.
2. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 6 квіт. 2016 р. № 139. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.
3. Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України : Закон України від 7 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.
5. Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України : наказ МВС України від 9 лип. 2014 р. № 653. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0870-14>.

НОРМОТВОРЧІСТЬ, ЯК ВАЖЛИВА ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Станіслав Віталійович ПОТОПАЛЬСЬКИЙ,

*здобувач Інституту права та
суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

Забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України – це складний за своєю сутністю та змістом процес, який знаходить своє відображення у певних формах, серед яких важливе місце займає нормотворча. Нормотворчість (правотворчість) – офіційна діяльність уповноважених суб'єктів держави та громадянського суспільства щодо встановлення, зміни, призупинення і скасування правових норм, їх систематизації. Головне призначення нормотворчості, пише О. Ф. Скакун, – це формулювання нових правових норм, котрі притаманні соціальним відносинам, тобто моделювання суспільних відносин, які з позицій держави або громадянського суспільства (народу) є припустимими (бажаними) чи необхідними (обов'язковими). Зміна чинних і скасування застарілих правових норм сприяють утвердженню нових норм і, отже, вони входять до складу нормотворчості як його допоміжні вияви [1, с.342]. Нормотворча діяльність, на думку Т. В. Курусь, -- це особлива форма діяльності компетентних суб'єктів нормотворчості з підготовки, розробки, прийняття та офіційного оприлюднення норм права, яка заснована на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства [2, с.9]. Основними ознаками нормотворчості є такі: - здійснюється уповноваженими суб'єктами: а) державою, її органами (парламентом, урядом, міністерствами, місцевими адміністраціями тощо); б) громадянським суспільством (народом), його організаціями; є формою владної вольової діяльності уповноважених суб'єктів, яка включає в себе вивчення, узагальнення і систематизацію типових конкретних правовідносин, що виникають у суспільстві; є не диктатом волі уповноважених суб'єктів, а процедурою формулювання норм, котрі властиві соціальним відносинам, стали типовими діями їх учасників; виражається у санкціонуванні існуючих чи встановленні нових, зміні чи призупиненні чинних і скасуванні застарілих правових норм на підставах, передбачених законом; набуває завершення в письмовому акті-документі, що називається нормативно-правовим актом (законом) [2, с.10].

Окрема роль у межах даної форми забезпечення якості освітньої діяльності досліджуваних закладів освіти належить відомчій та локальній нормотворчості. Перша (тобто відомча) являє собою підзаконну нормотворчість, здійснювану компетентними органами державної влади у межах своїх повноважень. О. Л. Дзюбенко з цього приводу пише, що відомча нормотворчість – це діяльність уповноважених керівників центральних органів виконавчої влади, які у межах своєї компетенції

створюють відомчі підзаконні акти шляхом створення, зміни, доповнення, скасування правових норм, спрямованих на регулювання тих суспільних відносин, які входять до сфери їх управління [3]. Роль відомчої нормотворчості полягає в уточненні та розвитку загальних положень Законів. Так, наприклад, положення про стандарт вищої освіти, закріплені у статті 10 Закону «Про вищу освіту», розвиває накази МОН від 12.12.2018 № 1379 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого(бакалаврського) рівня вищої освіти» та від 30.04.2020 р. № 578 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» для першого(бакалаврського) рівня вищої освіти»; правовий статус закладів Вищої освіти МВС як суб'єктів освітньої діяльності конкретизується наказом МВС України «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС» від 14.02.2008 № 62; Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1187 деталізує вимоги щодо ліцензійних умов провадження освітньої діяльності тощо.

Щодо локальної нормотворчості, то П. Д. Пилипенко, В. Я. Буряк і С. Я. Козак зазначають, що локально-правові акти можна приймати в розвиток централізованого законодавства, тобто для конкретизації окремих норм, що за своїм характером потребують прив'язки до місцевих умов того чи іншого підприємства. Однак, наголошують правники, локально-правові норми існують не лише для конкретизації, вони покликані також заповнювати певні прогалини в правовому регулюванні пишуть, що локально-правові акти можна приймати з метою розвитку централізованого законодавства, тобто для конкретизації [4]. Локальна нормотворчість дозволяє закладам вищої освіти системи МВС України розвивати та удосконалювати законодавчі положення з питань забезпечення якості освіти з урахуванням особливостей і потреб їх освітньої діяльності. Прикладами локальної нормотворчості є статuti зазначених закладів освіти; акти, якими визначаються концептуальні засади та стратегічні напрямки, способи та процедури забезпечення якості освіти на внутрішньому рівні тощо

Отже, сутність нормотворчості як форми забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України полягає у встановленні, зміні та скасуванні правових засад здійснення даного забезпечення. В ході нормотворчості визначаються і закріплюються: стандарти вищої освіти; правовий статус суб'єктів, які мають забезпечувати належну якість вищої освіти; принципи, форми та процедури забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, в тому числі у систем МВС України; відповідальність за порушення вимог освітнього законодавства та ін.. Тобто через нормотворчість створюється юридичне поле, в межах якого відбувається забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України. І одним із головних завдань нормотворчості тут є стеження за тим, щоб нормативно-правове підґрунтя максимально відповідало: по-перше, міжнародним стандартам у сфері вищої освіти; по-друге, існуючим потребам освітньої діяльності зазначених закладів вищої освіти; по-третє, сприяло постійному удосконаленню та розвитку освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ; ЦУА, 2010. 520 с.
2. Курусь Т. В. Співвідношення нормативної діяльності із суміжними правовими поняттями. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. № 6-3. Т. 1. С. 9 – 11.
3. Дзюбенко О. А. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 12-16
4. Трудове право України: Академічний курс : підруч. для студ. спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 544 с.

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ

Владислав Володимирович РЕВА,

*аспірант Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»,
e-mail: revavlad@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5336-097X>*

Стаття 55 Основного Закону України декларує, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Розгляд і вирішення справи є активною діяльністю суб'єктів адміністративного процесу, під час яких здійснюються пізнання та з'ясування певних фактичних обставин. Як зазначає Є. В. Додін, пізнання фактичних обставин справи є переходом від невідомого до знання, складним процесом чуттєвого сприйняття та абстрактного переосмислення на підставі практичної діяльності, що створює засади прийняття рішення. В свою чергу, пізнання поділяють на побутове, спеціальне та наукове. Спеціальне пізнання здійснюється у чітко визначеній процесуальній формі за певними правилами та спеціальними суб'єктами – судово-слідчими органами та органами державної влади. Саме такий вид пізнання іменують доказуванням. У більшості наукових джерел доказ розглядається як засіб встановлення об'єктивної істини [2, с. 67].

За твердженням В. Г. Перепелюка, процесуальному доказуванню притаманні чотири елементи: предмет доказування; суб'єкт доказування; засіб доказування та діяльність щодо збирання, дослідження, перевірки, переробки, оцінки та використання доказів [3, с. 90].

Відповідно до статті 72 КАСУ, доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи до яких адміністративно-процесуальне законодавство відносить: письмові, речові і електронні докази; висновки експертів; показання свідків [4]. Крім того, що законодавець визначає, які саме засоби можуть виступати доказами по справі, останні повинні бути належними та відповідати, так званому, правилу «З-Д»: допустимість, достовірність та достатність. Тобто, докази повинні містити інформацію щодо предмета доказування, який складають обставини, що підтверджують заявлені вимоги або мають інше значення для вирішення спору. Зазначені докази повинні бути отримані відповідно до встановленого законом порядку, на їх підставі можна встановити дійсні обставини справи та у своїй сукупності надати змогу дійти висновку про наявність (або відсутність) обставин справи, які входять до предмета доказування. Згідно із ч. 1, ст. 77 КАС України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення [4]. Однак, відповідно до частини 2 зазначеної статті, в справах щодо

оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів, їх посадових осіб чи інших працівників обов'язок доказування покладається на останніх. В теорії правової науки відзначається, що презумпція винуватості суб'єкта владних повноважень значно посилює позиції невідної особи (фізичної чи юридичної особи), якій бракує правових знань, щоб самостійно довести перед судом слушність своїх тверджень. Крім того, потенційний обов'язок суб'єкта владних повноважень довести правомірність свого рішення, дії чи бездіяльності в суді посилює його відповідальність при прийнятті рішень, вчиненні інших дій чи допущенні бездіяльності [5, с. 156]. Такий підхід узгоджується і з практикою Європейського Суду з прав людини. Так, у пункті 110 рішення від 23 липня 2002 року у справі «Компанія «Вестберга таксі Актіеболаг» та Вуліч проти Швеції», суд визначив, що «...адміністративні суди, які розглядають скарги заявників стосовно рішень податкового управління, мають повну юрисдикцію у цих справах та повноваження скасувати оскаржені рішення. Справи мають бути розглянуті на підставі поданих доказів, а довести наявність підстав, передбачених відповідними законами, для призначення податкових штрафів має саме податкове управління» [6]. Однак, вивчення правозастосовчої діяльності адміністративних судів України, свідчить, що при розгляді адміністративних справ, суди дотримуються неоднакової позиції з даного питання. Відповідно до ч. 7, ст. 54 Митного кодексу України, якщо під час проведення митного контролю митний орган не може аргументовано довести, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі невірно визначено митну вартість товарів, заявлена декларантом або уповноваженою ним особою митна вартість вважається визнаною автоматично [7]. Тому, на підставі даного положення окремі суди, розглядаючи справи щодо оскарження рішення митних органів про коригування митної вартості стверджують, що «законодавець запропонував таку конструкцію регулювання митних відносин, якою презюмується правильність визначення митної вартості декларантом, у випадку, якщо не доведено інше» (постанова Харківського апеляційного адміністративного суду від 2 грудня 2014 року у справі № 820/12387/14, ЄДРСР - 41946372; постанова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2015 року у справі № 804/578/14, ЄДРСР - 42560480), тобто, підтверджують про те, що обов'язок щодо спростування митної вартості, заявленої декларантом (обов'язок доказування) покладається саме на митний орган [8]. В той же час, у судовій практиці зустрічається і інший підхід до тлумачення положень митного законодавства України. Так, у справі № 2а-7871/12/1370 Вищий адміністративний суд України на основі системного аналізу низки норм Митного кодексу України зазначив, що «обов'язок доведення митної вартості товару лежить на позивачу» (ухвала від 18 лютого 2014 року, ЄДРСР - 37320687) [8]. Вважаємо, що таке рішення суду суперечить принципу законності, закріпленого у статті 19 Конституції України, відповідно до якого, «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [1]. Відповідно до частини 6 статті 54

МКУ «митний орган може відмовити у митному оформленні товарів за заявленою декларантом або уповноваженою ним особою митною вартістю виключно за наявності обґрунтованих підстав вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі невірно визначено митну вартість товарів,...». Тобто при виконанні митних процедур, пов'язаних із здійсненням митного контролю чи проведенням митного оформлення митні органи повинні обґрунтувати (довести) законність свого рішення (в даному випадку рішення про відмову у митному оформленні товару), оскільки рішення суб'єкта владних повноважень не може ґрунтуватися на припущеннях чи сумнівах, а його висновки щодо заявленої митної вартості товару повинні бути обґрунтовані достовірними та вичерпними доказами. Щодо декларанта, то він не зобов'язаний (звільнений від обов'язку) доводити правильність заявленої ним митної вартості, яка вважається правомірною, поки протилежне не буде доведено митним органом. Крім того, подібні рішення, повністю суперечать положенням Кодексу адміністративного судочинства України. А тому, при розгляді справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів, обов'язок доведення їх правомірності повністю покладається на митні органи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 року із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV. Київ : Атіка, 2006. 62 с.
2. Додин Е. В. Доказывание и доказательства в правоприменительной деятельности органов советского государственного управления. К.: Вища шк., 1976. 128 с.
3. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина : навч. посіб. Чернівці : Вид-во «Рута» Чернів. нац. ун-ту. 2003. 367 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
5. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов та ін.; за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 704 с.
6. Справа «Компанія «Вестберґа таксі Актіеболаґ» та Вуліч проти Швеції» (заява № 36985/97): Європейський суд з прав людини. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/so2761> (дата звернення: 12.02.2020).
7. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12> (дата звернення: 12.02.2020).
8. Узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України в редакції від 13 березня 2012 року : Лист Вищого адміністративного суду України від 13.03.2017 року URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2 (дата звернення: 12.02.2020).

ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Оксана Іванівна РОМАНОВСЬКА,

*аспірант Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»,
romanovskaoxi@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6314-2362>*

Своєрідність «адміністративно-правового забезпечення» полягає у тому, що 1) адміністративне право за своїм глибинним призначенням має визначатися як «право забезпечення і захисту прав людини». У цьому – сутність усієї трансформації теорії і практики українського адміністративного права на сучасному етапі [1, с. 67]; 2) до правовідносин, що є предметом адміністративного права, належать відносини державного управління. Як справедливо стверджує В. Я. Тацій, що правові відносини державного управління – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які утворюються з приводу здійснення державної влади у зв'язку з необхідністю управління справами держави і суспільства. Їх учасники є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків у взаємодії та взаємовідносинах з приводу вирішення питань суспільної життєдіяльності за допомогою державної влади [2, с. 438]; 3) однією з найважливіших правових форм управління є продукування правових актів управління, оскільки правові акти є важливим організаційним засобом у вирішенні завдань, які поставлені перед органами управління [3, с. 63]; 4) адміністративне право – це галузь права, норми якої регулюють суспільні відносини управлінського характеру, що виникають у зв'язку з організацією та безпосереднім здійсненням виконавчої і розпорядчої діяльності органами виконавчої влади, а також у зв'язку із здійсненням іншими державними органами внутрішньо-організаційної управлінської діяльності [4, с. 8].

Викладене дає підстави стверджувати, що своєрідність адміністративно-правового забезпечення полягає не лише у особливостях адміністративних норм та адміністративно-правовому регулювання, а у тому, що саме адміністративне право дає можливість розкрити форми та методи діяльності органів державної влади [5, с. 18].

На нашу думку, «адміністративно-правове забезпечення» – це безперервна професійна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів та способів, спрямованих на створення належних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту та відновлення прав і свобод громадян.

Ознаками адміністративно-правового забезпечення є:

- безперервна професійна діяльність суб'єктів публічної адміністрації;
- застосування адміністративно-правових засобів та способів;
- мета полягає у створенні належних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту та відновлення прав і свобод громадян.

Перш ніж приступити до дослідження правової категорії «адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби», на наш погляд, доцільно було б розглянути поняття «діяльність органів публічної адміністрації», невід'ємною частиною якої є «діяльність органів державної виконавчої влади». Саме тому, необхідно, перш за все, з'ясувати сутність поняття «публічної адміністрації», яка узагальнює у собі усі суб'єкти публічного адміністрування, в тому числі й державну виконавчу службу.

В. Б. Авер'янов під терміном «публічна адміністрація» пропонує розуміти сукупність органів виконавчої влади та органів виконавчого самоврядування, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції [6, с. 117].

О. Г. Стрельченко визначає «публічну адміністрацію» як функціонально-організаційну сукупність суб'єктів адміністрування, наділених владними повноваженнями щодо реалізації публічних інтересів [7, с. 196].

У запропонованих визначеннях науковців-адміністративістів ми бачимо, що досліджувана категорія визначається як величезна сукупність органів, а саме: органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які здійснюють публічне адміністрування у суспільстві.

Як ми бачимо, що зазначена категорія на сьогоднішній день уже не визнана науковою новизною у правовій науці, лише визнано те, що вона є основоположною категорією для адміністративно-правових наук і саме адміністративне право забезпечує реалізацію функцій усієї публічної адміністрації. Як бачимо її характеризують за допомогою різноманітних розширених підходів [8, с. 196; 9, с. 41].

Щоб визначити місце органів державної виконавчої служби у системі публічної адміністрації необхідно відзначити те, що до системи органів виконавчої влади входять: Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади; міністерства, державні служби, інспекції, агентства, центральні органи зі спеціальним статусом як центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації як місцеві органи державної виконавчої влади. Як бачимо із класифікації суб'єктів публічної адміністрації органи державної виконавчої служби належать до системи центральних органів виконавчої влади.

Відповідно під діяльністю публічної адміністрації, на наш погляд, необхідно розуміти безперервне, професійне виконання владних повноважень та реалізацію інших функцій адміністрування органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, з метою задоволення публічних інтересів.

З метою дослідження адміністративно-правової діяльності органів державної виконавчої служби необхідно відзначити те, що саме діяльність органів державної виконавчої влади є похідною категорією стосовно діяльністю публічної адміністрації. А тому ці категорії, на наш погляд, доцільно визначити як родо-видові категорії, де родовою є діяльністю публічної адміністрації, а її видовою категорією є діяльність органів державної виконавчої служби.

Необхідно відзначити, що дана категорія не визначена як на законодавчому так і на науковому рівні.

Саме тому назріла необхідність у дослідженні такої категорії як «діяльність органів державної виконавчої служби».

Такими чином, відзначимо, що під «діяльністю органів державної виконавчої служби» необхідно розуміти примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) та забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством, з метою задоволення публічних інтересів.

Із наведеного визначення, необхідно сформулювати ознаки «діяльності органів державної виконавчої служби», якими є: примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб); забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством; мета діяльності органів державної виконавчої служби полягає у задоволенні публічних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права. / Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Вид. дім «Ін Юре», 2002. С. 60-73.
2. Тацій В. Я. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. С. 3-18.
3. Советское административное право : учебник / под ред. В. И. Поповой, М. С. Студенкиной. М.: Юрид. лит., 1982. 288 с.
4. Кісіль З. Р. Адміністративне право : навч. посіб. – 3-те вид. К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 696 с.
5. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Серія «ПРАВО». Випуск 39. Том 2. С. 17- 21.
6. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. *Право України*. 2003. № 5. С. 117–122.
7. Стрельченко О. Г. Регулювання сфери обігу лікарських засобів: адміністративно-правове дослідження: монографія. Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2019. 400 с.
8. Стрельченко О. Г. Публічне адміністрування у сфері обігу лікарських засобів. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2019. 552 с.
9. Стрельченко О. Г. Доктринальна характеристика забезпечення діяльності органів державної виконавчої служби Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». № 61. 2020 р. С. 40-44.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ

Олександр Григорович РУВІН,

*кандидат юридичних наук, директор Київського
науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

На території Європи діяльність судово-експертних установ кожної держави-члена інтегрована у загальносоюзну систему управління сектором судової експертизи. Останній представлено Європейською організацією судової експертизи або скорочено ENFSI. Її історія бере свій початок з 1990-х років. У її межах раз на три роки провадиться конференція установ судової експертизи. Окрім пленарним засідань, робота конференції організована у 18 секціях, що охоплюють весь спектр роботи судових експертів [1, с. 605]. В межах конференції розглядають основні проблеми проведення експертних досліджень, організації роботи судово-експертних установ, а також визначаються шляхи їх подолання за допомогою міжнародних важелів впливу. Результати діяльності ENFSI високо цінуються зарубіжними експертами. Членом організації може бути інститут чи установа судової експертизи. При цьому, така установа має здійснювати не менше половини видів експертизи у своїй країні, мати статус державного значення (виробництво експертиз для поліції, суду або прокуратури). В інституті має працювати не менше 25 осіб, включаючи управлінський апарат, наукових співробітників і служби забезпечення [2].

Багато специфічних моментів контролю за діяльністю судово-експертних установ виражено у системах організації експертного сектору на території конкретних держав Європи. До прикладу, варто навести досвід Великобританії де існує централізована експертно-криміналістична служба, що підпорядковується Міністерство внутрішніх справ Великобританії. Вона є важливою ланкою в роботі британської поліції з розкриття, розслідування і запобігання злочинам, а тож органом експертного забезпечення судової діяльності [3, с.125]. Законодавством Великобританії передбачена можливість залучення до роботи фахівців приватних криміналістичних лабораторій, котрі, зазвичай, надають свої послуги з деяких специфічних видів судових експертиз. Слід зазначити, що співробітники експертно-криміналістичної служби Великобританії беруть участь в оперативно-розшукових і слідчих заходах, виконують експертизи і дослідження для 43 регіональних поліцейських підрозділів Англії і Уельсу, а також для Королівської прокуратури, митної і акцизної служби, судових органів. Крім цього, служба надає послуги приватним компаніям як усередині країни, так і за кордоном; активно взаємодіє з правоохоронними органами більш ніж 35 зарубіжних держав. Контроль за її діяльністю цілком належить до сфери відання Міністерства внутрішніх справ, яке забезпечує законність діяльності служби, методичну підтримку її роботи, удосконалення механізмів проведення судових експертиз. Щодо діяльності

приватних криміналістичних установ, то контроль їх роботи здійснюється, передусім, за допомогою ліцензування та періодичних перевірок [4, с.132].

На відміну від Великобританії контроль за діяльністю судово-експертних установ в Іспанії має розгалужений вигляд та відбувається одразу декількома центральними та правоохоронними органами виконавчої влади. При цьому, іспанський приклад контролю має суто управлінський характер. Так, судово-експертні лабораторії належать до сфери відання Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції, які, крім того, формують та реалізують державну політику в сфері експертної діяльності. До того ж самостійні експертно-криміналістичні підрозділи є в Національній поліції і в Цивільній гвардії, а також в автономних поліцейських органах Країни Басків і Каталонії. Кожен із представлених органів формує нормативні засади роботи підпорядкованих йому експертних установ, а також контролює їх виконання [5, с.168].

Судово-експертний сектор на території Ісландії належать до сфери відання судової системи, робота якої ґрунтується на діяльності професійних суддів. Останні безпосередньо здійснюють судочинство та одноособово приймають рішення без участі присяжних. При цьому, в Ісландії не існує судово-експертних установ в тому вигляді, в якому вони існують на території України. Так, в ісландській судовій системі функціонує спеціальна група посадових осіб – експерти-судді. Під час судового засідання їм відведено місце поряд із професійним суддею. Задача експерта-судді – служити суду своїми спеціальними предметними знаннями, ставити правильні запитання до учасників процесу та давати належну оцінку зібраним доказам. Таки чином, експерти-судді організаційно підпорядковуються судовим установам, які здійснюють одночасно адміністративний та процесуальний контроль за діяльністю цих посадових осіб [6, с. 420].

У Чехії, навпаки, експертна діяльність представлена системою незалежних установ та окремих, приватних судових-експертів, які надають свої послуги не тільки судам, але й всім іншим державним установам. Контроль їх діяльності відбувається шляхом ведення спеціального Реєстру експертів Чеської Республіки. Крім цього, в зазначеній державі встановлено жорсткі рамки юридичної відповідальності за надання експертом неправдивого висновку. Такі дії тягнуть накладення обов'язку компенсувати стороні, яка звернулась за послугами судових експертів, понесені збитки [6]. Аналогічний механізм контролю функціонує у в Нідерландах де створено офіційний реєстр експертів. Крім цього, на території Нідерландів законодавством закріплено високі вимоги до експертів, зокрема високий рівень спеціальних знань визначеної наукової дисципліни і вміння забезпечити якість виданих висновків, етичні та професійні вимоги, пов'язані із такими цінностями, як незалежність, неупередженість і професіоналізм експерта, юридична компетентність [7].

Отже, аналіз досвіду країн Європейського Союзу та Єврозони показує наявність одразу декількох підходів до забезпечення та організації контролю судово-експертних установ. У першу чергу, в даному контексті варто відмітити ефективний приклад міждержавної інтеграції в питанні організаційного та наукового забезпечення роботи судових експертів, що

виражено в існуванні міжнародних організацій, які діють на «формуній» основі. Так, на наш погляд, обговорення та визначення пріоритетів в секторі експертної діяльності на міжнародному рівні дозволяє не тільки перейняти досвід, зокрема, з питань контролю за діяльністю судово-експертних установ, але й об'єднати зусилля щодо удосконалення роботи експертів, а також поглибити ступінь її законності в кожній державі-учасниці міждержавного діалогу.

Список використаних джерел:

1. Смирнова С. А. Судебная экспертиза на рубеже XXI века. Состояние, развитие, проблемы. 2-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 875 с.
2. Экспертный центр при Институте судебных экспертиз и криминалистики: Европейская Сеть судебно-экспертных учреждений (European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI). 12 січня 2015.
3. Михайленко К. Е. Межгосударственное регулирование оказания правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам (на примере стран СНГ): дис. ... канд. юрид. наук. М., 2003. 197 с
4. Гузела М., Канцір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2018. Вип. 20. С. 129-135.
5. Фурса С. Я. Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі : Науково-практичний посібник. К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. 256 с.
6. Ткаченко Ю. О., Ковальова О. В. Зарубіжний досвід проведення судово-бухгалтерських експертиз. *Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Управління розвитком соціально-економічних систем"*, 8 жовтня 2020 р. Харків: ХНТУСГ, 2020. С. 419-421.
7. Smithuis M., Van Ruth E., Wieles E. Quality control of forensic experts: the complementary role of accreditation and certification. *Expertise & Recht*. 2012. Vol. 6. 220 s.

ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЇ «КОСМЕТОЛОГ»

Артем Іванович САДОВЕНКО,

*заступник начальника першого оперативного
відділу оперативного управління ГУ ДФС у
Запорізькій області,
loukik77_@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7965-8320>*

Сьогодні в Україні, як і в усьому світі, стрімко розвивається ринок косметологічних послуг. Однак і досі відсутнє належне правове регулювання ринку косметологічних послуг. Так, законодавство, що регламентує порядок надання косметологічних послуг в Україні, було затверджено ще у 1982 році [1]. Воно передбачає надання лікувально-діагностичних, консультативних послуг з питань захворювань шкіри та косметичних дефектів шкіри лікарем дерматовенерологом косметологічного кабінету і надання косметичних процедур лише медичною сестрою, яка має спеціальну підготовку з проведення косметичних процедур, перелік яких чітко визначений у Наказі [1]. Тобто діяльність інших осіб сьогодні на ринку косметологічних послуг є незаконною.

Акцентуємо увагу також і на те, що діяльність з надання косметологічних послуг, яка здійснюється суб'єктами, що провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню не підлягає ліцензуванню, а відтак не потребує у них спеціальної освіти.

Автори статті «Моніторинг ринку праці в галузі практичної косметології в Україні» провели інтерв'ювання понад 200 співробітників косметологічних закладів різних регіонів України і дослідним шляхом установили, що сьогодні в галузі косметології працюють усі охочі незалежно від профільної освіти. 38% респондентів мають медичну освіту (15% з них закінчили вищі медичні установи). 19% респондентів мають фармацевтичну освіту і кваліфікацію провізора загального профілю або провізора-косметолога. Решта – 37,5% респондентів – закінчили технічні, економічні, педагогічні, авіаційні, автодорожні, інженерно-будівельні, фізкультурні та інші заклади вищої освіти і після отримання основної професії вирішили (з різних причин як особистого, так і професійного характеру) зайнятися практичною косметологією, закінчивши відповідні курси. 5,5% респондентів працюють у косметологічних закладах після закінчення середньої школи, пройшовши підготовку на курсах з косметології [2, с. 49]. Очевидно, що подібна різноманітність освітнього рівня співробітників косметологічних закладів негативно позначається на їх професіоналізмі і кваліфікації. Саме брак кваліфікованого персоналу є однією з основних проблем у сфері косметології в Україні. Це пов'язано з відсутністю єдиних державних освітніх стандартів підготовки кадрів для цієї сфери, що є наслідком відсутності законодавчої бази, яка регламентує діяльність косметологічних закладів.

Варто зауважити, що згідно з Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 № 117 [3] серед професіоналів в області косметології професія «косметолог» відсутня. «Косметолог» вживається лише у словосполученні з «провізором». Нормативно закріплена така професія як «провізор-косметолог». Водночас відповідно до класифікатора професій ДК 003:2005 [4] в Україні є така професія, як «косметик» (№ 5141.2), що означає фахівець, який займається штучним доданням краси особі, тілу, підтриманням їх здорового стану, свіжості.

Сьогодні в косметологічних закладах працюють фахівці різних кваліфікаційних і освітніх рівнів, які зазвичай пройшли додаткове навчання на короткострокових курсах з косметології. Закінчивши такі курси навчання особа отримує професію, що є нелегітимною на державному рівні. Це пов'язано з тим, що в різних сертифікатах, дипломах, посвідченнях, виданих після проходження такого навчання, зазначаються професії, яких немає у Класифікаторі професій України [4].

Враховуючи те, що для надання косметологічних послуг потрібні різні знання щодо дії біологічних речовин і правильне визначення спектру косметологічних процедур, залежно від стану здоров'я особи, особливих показників стану шкіри тощо логічним видається висновок, що косметологічні послуги та допомогу населенню може надавати «провізор-косметолог», як особа, яка має диплом державного зразка, та термін освіти не менше 5 років, котра розуміє яким чином може вплинути той чи інший препарат на індивідуальні характеристики зовнішності та здоров'я особи. Що стосується косметика (тобто особи, яка закінчила недовготривалі курси, що мають комерційну основу), то слід підтримати наукову точку зору, що така особа не вправі надавати косметологічні послуги та косметологічну допомогу населенню [5, с. 107].

Як слушно зазначає І. В. Чеховська, обов'язковою вимогою до осіб, які надають косметологічні послуги в Україні має бути наявність спеціальної освіти і ліцензії на конкретний вид косметологічних послуг. Крім того, за порушення законодавства щодо надання косметологічних послуг вчена справедливо пропонує передбачити конкретні санкції [5, с. 110].

Виходячи з наведеного, вважаємо за доцільне внести зміни у Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 № 117, передбачивши професію косметолог і розробивши відповідні кваліфікаційні вимоги до професії. Перспективним напрямом дослідження вбачається розробка ліцензійних вимог до суб'єктів-надавачів косметологічних послуг в Україні, а також єдиних державних освітніх стандартів підготовки кадрів для косметологічної сфери.

Список використаних джерел:

1. О мерах по улучшению косметологической помощи населению: Приказ Министерства здравоохранения СССР от 28.12.1982 № 1290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1290400-82>

2. Кран О.С., Посилкіна О.В., Башура О.Г., Пересадько І.Г. Моніторинг ринку праці в галузі практичної косметології в Україні. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. № 3 (5). 2009. С. 49–57.

3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. ВИПУСК 78 Охорона здоров'я. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02>

4. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003: 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vb375609-05>

5. Чеховська І.В., Білоусюк В.В. Правове регулювання ринку косметологічних послуг: порівняльно-правовий аналіз. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 101–111.

БІЗНЕС ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Андрій Юрійович ПЕТУХОВ,

здобувач Університету сучасних знань

На даному етапі становлення та розвитку України як високорозвиненої, дійсно правової, соціальної та демократичної держави, особливого значення набуває формування та розвиток бізнесу, оскільки саме бізнес є рушійною силою такого розвитку. Проте, на сьогодні адміністративно-правове регулювання бізнесу знаходиться на стадії свого розвитку та потребує свого доповнення. Зазначене пояснюється тим, що, питання саме взаємодії влади та бізнесу висвітлено у вітчизняному законодавстві досить фрагментарно, в загальних рисах, без відповідної конкретизації.

Як і будь-який інший вид правового регулювання, адміністративно-правове регулювання також має свої об'єкти, на які спрямовано цей регулюючий вплив. У філософському трактуванні «об'єкт» – це те, що існує поза нами і незалежно від нашої свідомості. Сучасний словник іншомовних слів дає нам більш конкретне поняття об'єкта – як предмета, явища, на яке спрямована певна діяльність людини [1, с. 464]. На відміну від об'єкта у філософії, об'єкт права виконує мобільну, активну роль [2].

Дотримуючись тієї позиції, що об'єкт – це те на що спрямована діяльність, увага, визначаємо, що головним об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері взаємодії влади та бізнесу в Україні є бізнес. У той же час, в умовах євроінтеграції та глобалізації економіки зростає актуальність співвідношення понять «підприємництво» і «бізнес». Так, нині на практиці дедалі частіше одне поняття замінюють іншим. У науковій літературі також використовуються обидва поняття. Поняття «бізнес» частіше використовується в економічній науковій літературі, а в юридичній – «підприємництво». Однак водночас деякі автори використовують поняття «підприємництво» як еквівалент поняття «бізнес» і навпаки. Крім того, незважаючи на часте використання в науковій літературі поняття «бізнес», законодавче тлумачення цього поняття відсутнє. Таке положення призводить до їх ототожнювання [3, с. 15].

Термін «бізнес» бере свій початок від англійського слова «business» і означає певне заняття, справу, комерцію, торгівлю, тобто все те, що пов'язане з особистою вигодою. Аналогічного змісту визначення надає й Словник української мови, який трактує поняття бізнес як комерційну, біржову або підприємницьку діяльність, джерело наживи в капіталістичному світі [4, с. 179]. В. О. Козловський пропонує розуміти під бізнесом систему ділових відносин між суб'єктами, які реалізують свої економічні інтереси шляхом укладання взаємовигідних угод [5, с. 9]. Як систематизовану тривалу діяльність суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки, націлену на одержання реального прибутку у грошовій формі, визначає бізнес К. Є. Орлова [6, с. 10]. Інший підхід до визначення поняття бізнес вказує, що це будь-яка (господарська, виробнича, посередницька тощо) стабільна економічна діяльність із більш

передбачуваними результатами і набагато меншим ступенем ризику, ніж підприємництво.

Законодавцем у ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України визначено, що господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Якщо звернутися до ст. 42 цього ж кодексу, то поняття підприємництва розкрито більш ширше, як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [7]. Разом з цим, аналіз нормативно-правових актів дає змогу стверджувати, що на законодавчому рівні терміни «бізнес» та «підприємництво» вживаються як синоніми.

Дослідження позицій різних вчених щодо співвідношення понять «підприємництво» і «бізнес», свідчать про різні наукові підходи до одних й тих самих правових явищ, що дозволяє виділити три групи точок зору на питання співвідношення понять «підприємництво» та «бізнес»: 1) зазначені поняття є тотожними; 2) поняття «бізнес» є ширшим поняттям, ніж «підприємництво»; 3) поняття «підприємництво» є ширшим поняттям, ніж «бізнес». Зокрема, Б. Райзберг вважає, що підприємництво і бізнес – це самостійна, ініціативна, здійснювана на свій страх і ризик, під свою майнову відповідальність будь-яка діяльність окремих громадян, спрямована головним чином на одержання економічної вигоди у формі прибутку або іншій формі [8]. У свою чергу, В. Гриньова зазначає, що бізнес – це комерційна діяльність, яка визначає спосіб існування людини і дає змогу бути їй незалежній у судженнях і прийнятті рішень. М. Кравчук вважає, що бізнес або підприємництво – це економічна діяльність суб'єкта в умовах ринкової економіки, спрямована на одержання прибутку і власної вигоди шляхом виготовлення та реалізації товарів та послуг [9, с. 7]. В. Єсіпов зазначає, що під бізнесом варто розуміти ініціативну, самостійну, економічну діяльність (підприємництво), що здійснюється за рахунок власних або залучених засобів на свій ризик і під свою майнову відповідальність, головною метою якої є отримання прибутку та розвиток власної справи [10, с. 10]. І. В. Корогод стверджує, що бізнес є поняттям ширшим за підприємницьку діяльність, адже «охоплює всі відносини, що виникають між усіма учасниками ринкової економіки, включаючи не лише підприємців, а й споживачів, найманих працівників, державні структури» [11, с. 61]. Водночас вітчизняний науковець Г. Ф. Пугачевський, навпаки, виключає торговельну діяльність зі сфери бізнесу. На думку дослідника, «бізнес – це підприємницька зайнятість з різноманітними видами економічної діяльності, окрім операцій і процедур з обміну товарами» [12, с. 7].

У зв'язку з цим, вважаємо необхідним запропонувати власне розуміння досліджуваного явища. Так, бізнес – це, врегульована нормами права, не заборонена законом діяльність суб'єктів, метою якої є одержання реального прибутку, досягнення позитивних економічних і соціальних результатів, задоволення власних потреб, створення додаткових робочих місць.

Підводячи підсумок проведеного аналізу понять ключових категорій, доходимо висновку, що в науковій літературі поняття «бізнес» є дещо ширшим, ніж поняття «підприємництво», в той же час, враховуючи відсутність законодавчого визначення дефініції «бізнес», в нормативно-правових актах вказані поняття використовуються як тотожні.

Різноманіття поглядів на визначення одного й того ж поняття в юридичній літературі, мають наслідком розвиток дискусійних питань виокремлення ознак бізнесу, які, відповідно, розуміються науковцями по-різному. Вважаємо, що класифікація ознак бізнесу на головні і другорядні, як і на загальні та спеціальні, не має практичного значення і носить деякою мірою штучний характер. Так, ознаками бізнесу є: 1) мета – отримання прибутку; 2) ділові відносини, які врегульованні нормами права; 3) орієнтований на задоволення потреб; 4) для нього притаманна ознака самостійності, тобто особа, в межах чинного законодавства, на власний розсуд приймає рішення про створення та ведення бізнесу, обирає вид його діяльності; 5) ініціативність, що пояснюється необхідністю та бажанням особи, за допомогою бізнесу, задовольняти інтереси інших суб'єктів, що зумовлює необхідність активної позиції, руху вперед для розвитку та отримання прибутку; 6) ризикована діяльність; 7) комунікативність, тобто вміння будувати систему ділових зв'язків, налагоджувати взаємодію зі споживачами, органами державної влади, місцевого самоврядування, тощо.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : Т. 3. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. 792 с.
2. Завальна Ж. Об'єкт цивільних правовідносин. *Юридична Україна*. № 7. С. 36–39.
3. Калаченкова К.О. підприємництво та бізнес: трансформація співвідношення категорій в еру інформатизації. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2, 2020. С. 15 – 18. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34884/1/%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%84%D0%9C%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A2%D0%90%20%D0%91%D0%86%D0%97%D0%9D%D0%95%D0%A1.pdf>
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970.
5. Козловський В.О. Підприємництво : [навчальний посібник] / В.О. Козловський. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 223 с.
6. Орлова К.Є . Управління бізнесом : підручник [Електронне видання] / К. Є. Орлова. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2019. – 319 с.
7. Господарський кодексу України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144
8. Райзберг Б.А. Основы бизнеса. Москва : Ось-89, 1996. 189 с.
9. Кравчук М. Основы підприємницької діяльності : методичний посібник. Львів, 1995. 100 с.
10. Есипов В.Е. Оценка бизнеса : учеб. пособие. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 464 с.
11. Корогод І.В. Генезис і сутнісна характеристика бізнесу в контексті економічних учень. *Економіка і регіон*. 2012. № 2. С. 57–62.
12. Пугачевський Г.Ф. Категорії «торгівля», «комерція», «бізнес»: сутність і відношення до товарознавства. *Товарознавство та інновації*. 2012. № 4. С. 3–7.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ВЗАЄМОДІЮ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Антон Олександрович ПОЛЯНСЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук, здобувач
Університету сучасних знань*

На сьогодні, на жаль доводиться констатувати, що в нашій державі існує цілий ряд проблем із взаємодією в середині правоохоронної системи, що негативним чином позначається на її єдності та ефективності функціонування. Особливо гострою є ця проблема у сфері взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Одним із таких проблемних аспектів є відсутність єдиного підходу до реформування сфери судово-експертної діяльності. Справа у тому, що більшість документів концептуального чи стратегічного характеру, присвячені розвитку даної сфери, мають відомчий характер, тобто стосуються проблем діяльності судово-експертних служб (підрозділів) у межах окремих державних органів (МВС, МОЗ, СБУ тощо). А тому проблемні питання взаємодії також розглядаються, як правило, тільки у межах структури конкретного державного органу чи відомства, як, наприклад, вище згадана Стратегія розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року. Організаційно-правові засади розвитку експертних служб у деяких відомства взагалі не піддавалися перегляду вже багато років. Наприклад, Наказ МОЗ України «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України» був виданий ще у 1995 році і у даному нормативно-правовому акті, питанням взаємодії чи співпраці зазначеної служби з правоохоронними органами ніяким чином не визначається. Слід відзначити, що у 2017 році до парламенту був спрямований Проект Закону про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи № 6285 від 04.04.2017 р., в якому хоча й досить поверхнево, втім передбачалося, що між Національним бюро судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України та органами державної влади, органами місцевого самоврядування відбувається постійний обмін інформацією; що Національне бюро судово-медичної експертизи співпрацює та підтримує науковий зв'язок із спеціалізованими експертними установами, науковими установами, вищими учбовими закладами, органами державної влади, іншими установами та організаціями для успішного вирішення проблемних питань судово-медичної експертизи [1]. Однак у 2019 році даний законопроект був відкликаний.

І. Овчар справедливо звертає увагу на те, що точкові законопроекти, покликані удосконалити сферу судово-експертної діяльності, мають ряд недоліків. По-перше, треба читати зміст, а не оцінювати назву. Дуже часто одна розрекламована норма, яку підтримують фахівці, приховує ще декілька змін зовсім протилежного значення. І найважливіше, коли в сформовані правила гри на рівні вузької системи починають вносити

точкові зміни, втрачається баланс. Система сама починає вимагати змін. Точковість зростає, і з'являється все більше законопроектів, які в оточенні законотворців називають «зміни про зміни». Але таким чином ми доходимо до розуміння, що лише системно можна робити тактичні кроки для отримання базової стратегії розвитку судової експертизи. На думку І. Овчар сама судова реформа, яка має забезпечити право на справедливе правосуддя запустила «колесо» змін. Одним з елементів цього справедливого правосуддя є незалежна судова експертиза. Тому зараз неважливо скільки ще точкових законопроектів щодо зміни якоїсь норми буде написано. Система судових експертиз все одно буде змінюватись цілісно, відповідно до вимог часу і обставин. І найголовніше – законотворцям не варто забувати про середовище, яке буде застосовувати ці норми. В першу чергу це судові експерти. А вони вже давно готові до здорової конкуренції та якісних показників у своїй роботі. Скільки б часу не говорили про відсутність політичної волі, настане момент політичної доцільності. На сьогодні ми досягнули головного – розуміння, що потрібні системні зміни в сфері судових експертиз [2]. Ми у повній мірі згодні із зазначеною фаховою думкою про те, що у сфері судової експертизи потрібні системні зміни. Однак, на нашу думку, викликає сумніви твердження про те, що саме в межах судової реформи мають відбутися зазначені зміни. Звісно, судова експертиза відіграє особливу роль для судочинства і, як слушно підкреслю І. Овчар, саме судова експертиза є наріжним каменем судової реформи [2]. Однак при цьому у межах даної реформи (тобто судової), як правило, залишаються поза увагою питання судово-експертної діяльності які не стосуються процесуальних аспектів судової експертизи та статусу судового експерта, зокрема це стосується і удосконалення засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Звідси вважаємо, що необхідно розробити концептуальні засади реформування судово-експертної діяльності в Україні, які б окремо визначали найбільш суттєві проблеми зазначеної взаємодії, шляхи їх вирішення та перспективи подальшого розвитку даної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи № 6285 від 04.04.2017 // URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61498
2. Овчар І. Реформа судової експертизи відбувається не важче інших системних змін / КНСЕУ // URL: <https://blog.liga.net/user/iovchar/article/30437>

Наукове видання
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Тези доповідей учасників
науково-практичного семінару
(м. Харків, 21 лютого 2020 року)

Відповідальні за випуск: А. Є. Голубов, М. В. Завальний

Комп'ютерне верстання: М. В. Завальний

Підписано до друку: 24.02.2020 р.

*Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 5,9. Обл.-вид. арк. 6,34.
Тираж 35 прим.*